

LAISVĖ

TAUTA DVIDEŠIMT METŲ REZISTENCIJOS FRONTE

JUOZAS BRAZAITIS:

LIETUVIŠKOS KULTŪROS IŠLIKIMAS VILNIAUS ŽEMESĖ

JULIUS VIDZGIRIS:

20 METŲ EGZISTENCINIŲ KOVŲ ISTORIJA

VINCAS NATKUS:

PARTIZANAI IR IŠEIVIAI

ANTANAS JUŠKA:

TAUTYBĖ IR PARAPIJA JAV

PRANAS ZUNDĖ:

TIKEJIMAS IR TAUTYBĖ LIETUVOJ

APŽVALGOSE:

NAUJAUSIAS LIUDIJIMAS APIE PADĖTĮ KRAŠTE.
STASYS ŠALKAUSKIS IR ORGANINĖ VALTYBĖ

Julius Vidzgiris: Lietuvių pasipriešinimas okupantams	1
Juozas Brazaitis: Kultūros kelias Nepriklausomoje Lietuvoje	10
Leonardas Žitkevičius: Artojo kraujas. Tremtinio daina	13
Vincas Natkus: Partizanas herojinė ir realistinė buity	18
Kazys Jurgaitis: Sveikinimas iš Tėvynės	26
Antanas Juška: Lietuviškų parapijų problema	33
Pranas Zundė: Antireliginė propaganda Lietuvoje	42
Darbai ir Idėjos. Lietuvių Bendruomenė. Vardai įvykiuose	47-64

* * *

Į LAISVĘ — Lietuvių Fronto Bičiulių trimėnėsinis politikos žurnalas.

Redaktorius — dr. Vytautas Vardys.

Redakcijos adresas: Į Laisvę, 3351 N. Cramer Rd., Milwaukee 11, Wis.

Viršelio vinjetė — dail. T. Valiaus.

* * *

Administratorius — Viktoras Naudžius.

Administracijos adresas: Į Laisvę, 1936 S. 49 Ave., Cicero 50, Illinois. Telef. OLYmpic 2-3596.

* * *

Į LAISVĘ — TOWARD FREEDOM, Lithuanian quarterly of politics. **Managing Editor:** dr. V. Vardys. **Address:** 3351 N. Cramer Rd., Milwaukee 11, Wis. **Business manager:** V. Naudžius, 1936 S. 49 Ave., Cicero 50, Illinois. **Phone:** OLYmpic 2-3596.

ADMINISTRACIJOS PRANEŠIMAI

Administracija dėkoja visiems tiems, kurie jautriai atsiliepė į paraginimą sutvarkyti savo prenumeratų sąskaitas. Administracija prašo ir tikisi, kad ir visi kiti, gavę paraginimo laiškus, nedelsdami atsilieps į prašymą.

Mielas prenumeratoriau, paremsi Į Laisvę žurnalą pakalbindamas savo pažįstamus jį užsiprenumeruoti.

Į Laisvę skaitytojai, pakeitę savo adresus, tuojau praneškite savo adresą administracijai.

Į Laisvę administracijoje galima gauti ankstesniųjų Į Laisvę žurnalo numerių. Taip pat gaunamas Lietuvių Fronto Bičiulių leidinys **Į PILNUTINĘ DEMOKRATIJĄ**. Kaina \$1.00. Kreiptis: Į Laisvę, 1936 S. 49 Ave., Cicero 50, Illinois. Telef. OLYmpic 2-3596.

Į LAISVĘ METINĖ PRENUMERATA:

Amerikoje (Šiaurės ir Pietų) \$3.00; Australijoje ir D. Britanijoje — L. 10; Italijoje — L. 900; Prancūzijoje — F. 1000; Švedijoje — Kr. 10; Šveicarijoje — Fr. 8; Vokietijoje — DM 8.

ATSKIRAS NUMERIS

Amerikoje \$1.00; Australijoje ir Britanijoje — L.3; Italijoje — L. 300; Prancūzijoje — Fr. 250; Šveicarijoje — Fr. 3; Švedijoje — Kr. 3; Vokietijoje — DM. 2.

Norintieji Į Laisvę žurnalą gauti oro paštu primoka faktinės oro pašto išlaidas.

LIETUVIŲ PASIPRIEŠINIMAS OKUPANTAMS

JULIUS VIDZGIRIS

*Ir bitutė skriaudžiama netylės, bet skaudžiai gels, nors
žino, kad įgėlus mirti turės. Liaudies priežodis*

Dvidešimtmečio okupacijos padariniai yra tokie gilūs, kad jie jau siekia pačias lietuviškosios būties gelmes. Jus registruoti ir aiškinti yra ne tik nūdienių lietuvių pareiga prieš istoriją, bet drauge ir jų sąmoningos būsenos pirminė sąlyga. Deja, tik lašas jūroje yra visa, kas tuo tarpu šioje srityje padrikai ir neplaningai paskelbta.

Daugeliu įvairiausių požiūrių šviesoje nagrinėtini okupacijos padariniai. Čia apsiribojame tik vienu klausimo požiūriu, būtent, kiek okupacija veikia pavergtąją tautą kaip nuolatinis akstinas priešintis, gintis, nepasiduoti, vienu žodžiu, teigti užslopintą nepriklausomybės valią.

Tai ką suprantame rezistencijos terminu, yra mažiausiai dviprasmis dalykas. Iš vienos pusės. kilni dorybė ginti gresiamas vertybes. Tačiau, iš kitos pusės, kiekviena gynyba tėra tik atsakymas

į užpuolimą. Todėl ir rezistencija nėra ir negali būti sau tikslas. Ne kovos, tik pergalės joje lygiai geidžia tiek puolantysis, tiek besiginantysis. Tikrasis tautų idealas — taikios kūrybos darna. Deja, tam tikromis sąlygomis, o toks yra ir mūsų lietuvių, atvejis, rezistencija yra vienintelė okupacijos faktų primesta galimybė doram patriotui.

Turtinga įvykiais — skaudžiais, bet drauge ir karžygiškais —, lietuviškoji rezistencija yra be galo **skurdį užrašais**. Šitoje būklėje kolkas visiškai nepasitvirtina poeto žodžiai. jog tai, kas turi nemirtingai dainoje gyventi, turi gyvenime žūti. Jau daug žuvo, bet nemirtingos dainos dar nėra. Dar nėra nė pakankamai dokumentų, kuriais galėtų remtis istorija. Čia pateikiama apybraiža tėra tik silpnas mėginimas ne tiek lietuviškai rezistencijai apžvelgti, kiek tokio mėginimo trūkumais

pažadinti didesni laisvųjų lietuvių susirūpinimą sąžiningiau rinkti šios rūšies medžiagą.

Pirmasis bolševikmetis 1940-41

Liūdnomis 1940 m. birželio dienomis okupacija Lietuvos žmones užklupo nepasiruošusius, gal tiksliau, neparuoštus. Iš dalies tai suprantama. Per trumpai teko džiaugtis atstatytosios nepriklausomos valstybės sąlygomis, kurios būtų išauginusios naujų naujiems laikams vadų. Nūdien iš laiko nuotolio atgaliop žvelgiant, lyg ir sunkoka suprasti nepasiruošimus po skaudžių patirčių paskutiniaisiais nepriklausomybės metais, kai vienas kitą sekė lenkų, vokiečių, rusų ultimatumai.

Vyriausybė atrodė dezorganizuota. Ji ragino toliau išlaikyti rimti ir dirbti. Visuomenės sluoksniuose netrūko iliuzijų. Antai, buvo pasklidęs gandas, kad Rusija, pasimokiusi iš praeities, Baltijos valstybėse atliks naujo ūkio tipo bandymus, kurio patyrimai būsią perkelti į visą sovietinį ūkį. Kai kas, manė taikintis su padėtimi, gelbėti kas galima ir panašiai galvojo, kaip į liaudies seimo narius patekęs Liudas Dovydėnas: "Mes turime tausoti jėgas kovoms, kada bolševizmas turės susigrumti neišvengiamose ir gal greit artėjančiose grumtynėse. Lietuvos kariuomenė ir vyriausybė nerado reikalo lieti kraujo, pasižadėjo taikingu būdu pereinaname laikotarpyje ieškoti santykių su okupantais, tad ar vertas paskiro žmogaus išsišokimas?"

Panašių nuotaukų netrūko nė pas bendro likimo kaimynus. An tai, Estijos prezidentas Paets, pa-

rodęs žavėtinai stiprų charakterį sprendžiamomis dienomis ir gero-kai pagadinęs kraujo Ždanovui, buvo taipgi nusistatymo, kad priešintis būtų netikslu, nes konflikto atveju su Maskva to beviltiškos kovos nugalėtajį kraštą sovietai Rusijoje išmėgintais metodais galutinai sunaikintų.

Tačiau smūgis buvo perdidelis, kad neiššauktų reakcijų tautoje. Pasipriešinimas kilo palaidai, iš apačios, iš plačiųjų masių, ypač jaunimo kariuomenėje ir mokyklose, neorganizuotas, bet už tai gaivalingas, nesutramdomas.

Tuoju po įvykdytos sovietinės okupacijos „paaikšėjus bolševikiniams prijungimo planams, drauge su rinkimine liaudies seimo agitacija pasipylė slapti patriotiniai atsišaukimai, platinami įvairiais vardais: Lietuvos gynimo rinktinės, Lietuvos atstatymo fronto, Kovos būrio ir pan. Lietuvos gynimo rinktinės atsišaukimas (1940.VII.8) skambėjo:

„Pavergtos Tėvynės sūnau! Šiandien Tau išmušė valanda pasirodyti, kad esi lietuvis. Tikras lietuvis sutiks geriau mirtį, negu ties ranką bal-suoti už Lietuvos išdavikus. Neik į rinkimų salę, nes ten prievarta turėsi išduoti savo brolius, laisvę ir tikybą. Šalin Lietuvos išdavikai! Jums Tėvynė — Maskva!“

Pasipriešinimas vyko karių tarpe, ypač prieš sovietinę priesaiką. Tai jau iš dalies aprašyta, palyginti išsamiauose gen. St. Raštikio ir A. Merkelio straipsniuose dar vokiečių okupacijos metu išleistame Lietuvos Archyve. Mokytojų suvažiavimas (1940.VIII. 14-15.) su jaudinančiu Tautos himnu buvo įspūdinga, per visą

skiriami rezistencijai prieš bolševikus Lietuvoje ir kovai už lietuviškumą namuose bei svetur pastudijuoti. Likiminiais metais gyvena mūsų lietuviškosios gentys: išlikti ar žūti; išlaikyti tautinę tapatybę ar išnykti kitų kad ir didžiųjų ir vertingų nacijų milijonuose. Tautos kultūrinio išbuvinimo klausimą anali-

zuoja profesorius Juozas Brazaitis. Dr. Julius Vidzgiris apžvelgia rezistencinės kovos organizavimą Lietuvoje per pastarą dramatišką dvidešimtmetį. Vincas Natkus nagrinėja Lietuvos partizanų sandarą, tikslus, veikimą ir kritiškai įvertina emigracinių vadovaujančių grupių ryšį su kovojančia tauta. Pranas Zundė, inžinierius, ir *Commentationes Balticae* paskelbtos studijos apie okupuotos Lietuvos švietimą au-

torius, analizuoja komunistų taktinius ėjimus prieš tikėjamą Lietuvoje, tikėjamą, kuris palaiko tautą. Kitą tos pat problemos aspektą nagrinėja Dr. Antanas Juška, kunigas, Bažnyčios ir Valskybės santykių specialistas, taikliais ir taktingais straipsniais lietuviškoje spaudoje ne sykį svarstęs egzistencines tautos problemas. Antanas Juška egzaminuoja tautybės ir parapijos ryšį išeivijoje.

kraštą plačiai nuskambėjusi, tautinė demonstracija. Tačiau ryškiausiai pasipriešinimas kilo mokyklose ir universitetuose. Organizavosi slapti būreliai, kurie gamino ir platino lapelius, atsišaukimus. Daug reikšmės šiame darbe turėjo katalikiškojo jaunimo slapto veikimo tradicijos. Nenuostabu todėl, jog vadovaujančiose pasipriešinimo organizacijos vietose svarbų vaidmenį tuo metu atliko kaip tik ateitininkai.

Netrukus pats veikliausias branduolys — universitetinių miestų akademikai ir studentai — ėmėsi nelengvo uždavinio telkti organizuotą pasipriešinimą. Pirmoji tokia pradžia bene buvo spalio 9 Kaune įvykęs Vilniaus ir Kauno atstovų pasitarimas. Organizotojų Lietuvos rezistencija prisiėmė tą patį Lietuvos aktyvistų fronto vardą, kuriuo pasivadino buv. Lietuvos pasiuntinio Berlyne plk. Škirpos lapkričio 17 įsteigtas įvairioms grupėms priklausiusių asmenų tautinė kovos sambūris.

Šalia Lietuvos aktyvistų fronto ir toliau krašte veikė įvairūs sritiniai padaliniai: Lietuvos apsaugos gvardija, Lietuvos vadavimo būrys, Geležinis vilkas, Lietuvos laisvės armija, Mirties batalionas ir daugybė kitų. Gruodžio 26 įsisteigė Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga. Buvo palaikomi ryšiai su užsieniu. Pirmasis ryšinininkas pasiekė Lietuvą gruodžio vidury. Tuo pat metu pasirodė vienas pirmųjų pagrindžio laikraščio **Laisvoji Lietuva**, kiek vėliau **Aktyvistas** ir kt.

Lietuvių aktyvistų frontas faktiškai turėjo dvi vadovybes: vieną Vilniuje, kitą Kaune, tai yra, abiejuose akademiniuose centruose. Pirmasis vadovavo daugiau politinei, antrasis organizacinei sričiai. Pagrindinis šios vieningos rezistencinės organizacijos laimėjimas buvo pasiruošimas 1941 m. sukilimui ir Laikinosios vyriausybės paskelbimas. Tuo būdu buvo "atsstatytas nepriklausomos Lietuvos organų veikimas ir krauju paliudyta lietuvių tautos valia gyven-

ti laisvoje savo valstybėje" (J. Brazaitis).

Nacių okupacija 1941-44

Su vokiečių kariuomenės įygaivimu prasidėjo naujas rezistencijos tarpsnis Lietuvoje. Pradžioje teko persiorientuoti naujai pakitusiomis sąlygomis, kurios daug kuo skyrėsi nuo pirmojo bolševikmečio. Naciams likvidavus laikinąją vyriausybę ir patį Lietuvių aktyvistų frontą, vieninga rezistencijos organizacija suskilo ir nustojo veikusi pirmąsiais vardu.

Laisvės kovotojų sąjunga, nuo balandžio mėn. dalyvavusi LAF'e, atsiskyrė ir spalio mėnesį paskelbtuoju Atviru laišku tarėjams pradėjo veiklą antinacinę rezistenciją. Po metų pradėjo leisti populiarią pagrindinį laikraštį **Laisvės Kovotoją**. Palaikė ryšius su užsieniu. 1944 metų pradžioje suorganizavo slapta radijo siųstuvą. (Antrosios bolševikinės okupacijos pradžioje pasiuntė pirmieji ryšininkai į vakarus. 1946 pradžioje susijungė su Lietuvos laisvės armija ir kitomis kovos organizacijomis į vad. Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjungą).

Kita Lietuvių aktyvistų fronto dalis pasivadino Lietuvių frontu. Pats vardas pirmą kartą pasirodė po vienu atsišaukimu 1941 rugsėjo pabaigoje. Sąjūdis savo veikloje rėmėsi plačiais katalikų sluoksniais, nors jais nesiribojo, ir turėjo visame krašte plačiai išsišakojusį organizacijos ir pagrindinio spaudos platinimo bei dauginimo tinklą. LF organizaci-

nė veikla telkėsi dviejose pagrindinėse srityse: politinis-informacinis skyrius stebėjo okupantų užmačias ir stengėsi laiku apie tai informuoti visuomenę, karinis — rūpinosi pasiruošimais ginkluotai kovai už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Pagrindiniai LF leidiniai buvo **I Laisvę** (nuo 1943 sausio) ir savaitinis **Lietuvių Biuletenis**, kurie įvairiose krašto vietovėse buvo dauginami.

1942 vasario mėn. įsistegė karinio pobūdžio rezistencinė organizacija Lietuvos laisvės armija (LLA), kuriai teko suvaidinti žymų vaidmenį antrosios bolševikų okupacijos pradžioje. Jos vardas buvo linksniuojamas oficialiuose komunistų pareiškimuose, kaip Sniečkaus kalbose, liūdnai pagarsėjusioj gen. Bartašiūno "amnestijoj" ir pan. LLA glaudžiai bendradarbiavo su LF kariniu skyriumi, jos vadovaujančias pajėgas sudarė buv. Lietuvos kariuomenės karininkija.

Tais pačiais 1942 metais rudenį įsisteigė Lietuvių vienybės sąjūdis (LVS), kuriam pradžią davė Kauno studentų Atžalynas, pritraukęs vilniškius. Sąjūdis leido pagrindinį laikraštį **Atžalynas**.

Be suminėtujų veikė dar Lietuvių nacionalistų partija, buv. politinės grupės, o taip pat jaunimo ideologinės grupės: ateitininkai, skautai, varpininkai ir kt. Jau nuo 1941 rudens buvo daromos pastangos apjungti paskirai veikiančias rezistencines organizacijas. 1942 metais dėl vadovaujančio vaidmens veržėsi du

bendriniai organai: Tautos taryba ir Vyriausias Lietuvos komitetas. Galutinai suglaudinti pasipriešinimo jėgas privertė prasidėjusios aršios nacių represijos, kurios prasidėjo Lietuvos gyventojams suboikotavus SS - legiono steigimą.

1943 spalio 14 buvo paskelbtas bendras tautininkų, liaudininkų, laisvės kovotojų, nacionalistų, socialdemokratų, krikščionių demokratų ir L. fronto pareiškimas, davęs pradžia vieningai antinacinės rezistencijos vadovybei — Vyriausiam Lietuvos išlaisvinimo komitetui (Vlikui).

Minėtas SS-legiono suboikotavimas ir Vliko sudarymas buvo patys stambiausi lietuviškosios rezistencijos laimėjimai nacių okupacijos laikotarpyje. 1943-44 metais Lietuva savo aukštu sąmoningumu ryškiai išsiskyrė kitų pavergtųjų Europos tautų trape.

Vyr. Lietuvos išlaisvinimo komitetas 1944 vasario atsisaukime į tautą reikšmingai pabrėžė: "Suvereninė Lietuvos valstybė nei dėl Tarybų Sąjungos, nei dėl dabartinės Reicho okupacijos nėra išnykusi, tik suvereninės valstybės organų veikimas yra laikinai sutrukdytas. 1940 m. birželio 15 d. Tarybų Sąjungos okupacijos ir tos okupacijos prievartoje paąarytų kitų jėgos ir klastos aktų pertrauktas Lietuvos valstybės suvereninių organų veikimas 1941 m. birželio 23 dienos Tautos sukilimu ir Laikinosios vyriausybės veikimu buvo laikinai atstatytas".

Antroji bolševikinė okupacija 1944 — ligi kol?

Ypač smarkiai suliepsnojo Lietuvos pasipriešinimo kovos, antrą kartą įsibrovus Raudonajai armijai. Tai skaudus, tragingas, bet ir didus laikotarpis. Tik labai mažai kas apie tai laisvame pasaulyje žinoma. Išskyrus 1948 m. į Vakarus prasimušusio ir vėliau tėvynėn karžygiškai mirti sugrįžusio legendinio laisvės kovotojo Daumanto - Lukšos greitai išsiaiškinusios parašytą knygą. Jokio kito panašaus veikalo dar neturime.

Antroji okupacija, kurią žymėjo masinis pasitraukimas iš krašto žymios dalies veiklių ir vadovaujančių šviesuomenės jėgų, pradžioje taipgi pasireiškė savotišku pasimetimu. Dar 1944 pavasarį naciams susekus ir išaiškinus Vliko pirminę sudėti, areštų ištikta rezistencine vadovybė nepajėgė laiku paruošti kraštą stajiam bolševikų grįžimui.

Kiek pavėluotai, kai žymi Lietuvos dalis jau buvo patekusi fronto ugnin, liepos 16 buvo išleistas Vliko atsisaukimas į tautą, kuriame raginta organizuoti partizanų būrius ir trauktis. Rugsėjo 30 Londoną pasiekusiu atsisaukimu iš Vilniaus - Kauno Vlikas kreipėsi į JAV-bes ir D. Britaniją, protestuodamas prieš prievartinį sovietinio režimo sugrąžinimą Lietuvon ir apeliavo į pasaulio sąžinę dėl jau prasidėjusio lietuvių tautos naikinimo. Ten pat buvo teigiama: "Lietuvių tauta priešinsis visiems mėginimams sugrąžinti sovietinį režimą Lietuvon ir ginsis nuo visu

bandymų deportuoti lietuvių mases į tolimes SSSR sritis. Ta lietuvių tautos kova yra už savo laisvę, savo teisę į nepriklausomą gyvenimą, už savo išlikimą". Tuo pačiu buvo prašyta nedelsiant atsiųsti sąjungininkų misijas į Lietuvą.

Visame krašte tuo metu kūrėsi vis nauji ginkluoti būriai, kurių užuomazgos jau veikė vokiečių. Partizanų vienetai jungėsi į didesnes sritines organizacijas — apygardas. Šis laikotarpis yra vaizdžiai nušviestas Daumanto, nors tai liečia daugiausia Užnemunę. 1946 rudenį jau veikė vyriausias partizanų štabas VGPS.

Dar 1944 rudenį į Lietuvą buvo atsiųstas SSSR kp ck ypatin-gas įgaliotinis Suslovas su uždaviniu "vokiečių okupacijos padarinius likviduoti". Jo įsakymu buvo pradėta negailestinga kova prieš partizanus, nedavusi lauk-tųjų rezultatų. Tada buvo mėginama panaudoti likusią krašto šviesuomenę ir tuo tikslu sušaukti du inteligentijos suvažiavimai Vilniuje 1945 ir 1946 metais. Ir šios pastangos neatnešė jokių vaisių. Lietuviškoji šviesuomenė, pati įvairiopais ryšiais susijusi su aktyviąją rezistencija, lygiai kaip ir Kat. Bažnyčios ganytojai, atsisakė talkininkauti okupantui. Tai labai brangiai atsijė Lietuvos episkopatui, nes visi jo nariai, išskyrus vieną, buvo suimti ir ištremti, o Telšių ganytojas, garbingos atminties vyskupas Borisevičius Lukiškių kalėjime 1947.I.3 buvo pasmerktas mirti.

Keletą kartų nesėkmingai skelbtoms sovietų "amnestijoms" nepajėgus suvilioti partizanų, 1946 vasario 15 buvo paskelbtas

LTSR vidaus reikalų komisaro gen. Bartasiūno potvarkis, kuriuo viešai pagrįsta "drastiškomis priemonėmis", nors jau anksčiau faktiškai jos buvo naudojamos. Potvarkio žodžiais, saugumo organams nepasidavusių "banditų ir buržuazinių organizacijų narių" šeimos turėjo būti suimamos ir deportuojamos. Masiniai išvežimai ir 1948 pradėtas prievartinis kaimo sukolektyvinimas buvo tarsi alyva partizaninio karo liepsnomis. Dar negreit negreit sugys tų dienų žaizdos tie-tuvių tautoje!

Už ką kovojo partizanai, kodėl jie stvėrėsi ginklo ir ryžosi sutikti mirtį, geriausiai liudija tos negausios nuotrupos pagrindinės medžiagos, kuri pasiekė Vakarus. Štai Daumanto aprašytame partizanų vadų suvažiavime 1947 sausio 12-ją garsiosios žemaičių Kęstučio apygardos vadas Visvydas taip nusakė laisvės kovotojų dvasią:

„Laisvės kovos draugai, mes buvome priversti išeiti ginti savojo krašto, savųjų sodybų, bočių ir tėvų krauju aplaistytos žemės; mes kaip žmonės pasipriešiname prieš žmogaus teisių mindžiojimą, prieš aukščiausiojo laipsnio vergiją. Mes negalime sutikti su melu, apgaule, klaida ir tautą žudančiomis nedorybėmis. Mūsų žingsniai yra taurūs. Mes savo kovoje esame teisingi ir tiesūs prieš visą kultūringąjį pasaulį, o Aukščiausiojo palaima remis ir laimins mūsų darbą" (J. Daumantas, Partizanai už geležinės uždangos, 240 psl.).

Kas buvo Lietuvos partizanai, matyti ir iš jų statuto sąlygų: "Laisvės kovotojais gali būti lietuviai vyrai ir moterys be amžiaus skirtumo, aukštos moralės,

KOMUNISTAI APIE REZISTENCIJOS TIKROVĘ

Kartkartėmis emigracijos patogume įsirangiusiam tautiečiui atrodo, kad jei ir buvo Lietuvoje partizanų prieš bolševikus — jie buvo negausūs; jei ir kovėsi — tai negalėjo būti tiek herojiški, kiek apie juos buvo kalbama. Šie „tamai netikėliai“ galėtų pasigydyti skaitydami komunistinę spaudą iš Lietuvos. Gal niekur tiek partizanų epochinė reikšmė nėra buvusi paliudyta kiek komunistų spausdinamose istorijose apie partizanus, kurie, žinoma, vaizduojami „banditais“, kuriems tačiau nei jų žygių, nei drąsos nuneigti nepajėgia šmeizikė komunistinė plunksna. Mūsų skaitytojams pateikiame mažą ištrauką iš Lietuvos TSR Istorijos (1958), kurios autoriais pasirašė K. Jablonskis, J. Jurginis, R. Sarmaitis, J. Žiugžda (vyr. red.). Perspausdinamas tekstas randamas p.p. 490–491.

„Kapitalizmo liekanų žmonių sąmonėje, ypač buržuazinio nacionalizmo ideologijos ir religinių prietarų atgyvenų žalingas poveikis pirmaisiais pokariniais metais plačiai reiškėsi Tarybų Lietuvoje, kada visas liaudies ūkio ir kultūros atkūrimo bei tolesnio vystymo darbas ėjo aštrios klastų kovos sąlygomis. Norėdami sutrukdyti Lietuvos darbo žmonėms tarybinės santvarkos statybą, lietuvių tautos priešai — įvairūs sumuštųjų buržuazinių partijų likučiai, reakciniai katalikų dvasininkai, tiesioginiai užsienio imperialistų tarnai organizavo banditinių pogrindį, tiesioginius puolimus prieš darbininkus ir valstiečius, prieš partinius ir tarybinius darbuotojus, kankino juos ir

žudė, padeginėjo ir kitaip stengėsi naikinti valstybės ir darbo žmonių turtą.

Liaudies priešai stengėsi įvairiais būdais nuodėti darbo žmonių sąmonę — jie platino visokius melus ir prasiimanymus prieš Tarybų valstybę, skleidė iš imperialistinio lagerio imamus gandus, turinčius tikslą palaužti tarybinių žmonių pasitikėjimą savąja valstybe, jie taip pat aktyviai palaikė buržuazinio nacionalizmo ideologiją ir religinius prietarus.

Buržuazinio nacionalizmo ideologijos nešiotojai stengėsi prasiskverbti į mokyklas, į jaunimo tarpą ir savo žalingą įtaką veikti mokslą, meną, literatūrą.”

drąsūs, ryžtingi, niekuomet nesuiteršę praeityje prieš lietuvių tautą ir visiškai atsidadę už Lietuvos išlaisvinimą” (žr. L. L. K. Tauro apygardos veikimo statutas, Daumantas, 390-398 psł.).

Prisimintini ir šie reikšmingi žodžiai:

„Todėl tas yra melagis ir nepažįstas mūsų ir mūsų kovos esmės, kas šneka kitaip, kas nori aiškinti mūsų kovą avantiūrų pamėgimu, individualios savišaugos ieškojimu, kerštu ar nusavinta žeme ar kaip parti-

nių kėslų užuomacias ar tiesiog vaikymusi garbės, ieškojimu kankinių vainiko ar geidimą įsitvirtinti ir vėliau, kaip delfinui, plaukioti būsimoje Lietuvoje putliam veltėdiškume” (Lietuvos BDPS komiteto direktyvinis biuletenis, 1947. III. 16, 4 psł.).

Ginkluotasis pogrindis nebuvo vienintelė tautinio pasipriešinimo rūšis. Minėtojų kalboj Visvydas pripažino, kad kovoje dėl tėvynės laisvės ir nepriklausomybės partizanai nereikalavo sau išimtinės tel-

sės: "Ginklo kova — sakė jis — yra pati aukščiausioji ir aršiausioji tautos laisvės kovos forma, tačiau tai nėra aukščiausioji kliauzulė paskiro tautos nario egzistencijai" (Daumantas, 237 psl.)

Sumezgis ryšius su užsieniu, 1946 birželio 10 aktyviosios rezistencijos, įvairių politinių grupių ir užsienio lietuvių atstovų bendromis jėgomis buvo sudarytas vyriausias politinis organas — BDPS, ilgiau neišsilaikęs.

Jau nuo pradžios buvo atsargesnės pasipriešinimo taktikos šalininkų. Su laiku ėmė reikštis dar labiau abejotini balsai. Ir rezistencijoje buvo žmonių, kaip matyti iš Visvydo kalbos ir BDPS pareiškimo, kurie kovotojus vadino "kailio saugotojais", "bėdos vaikais", "avantūristais". Partizaninį judėjimą aršiausiai juodino bolševikinė propaganda. Ir ji pripažino, jog pagrindiniai šios kovos ramsčiai buvo kaimas ir dvasininkija. Pastovaus juodinimo, atsiradusio nuovargio, o drauge ir kolaboracinės dvasios pateisinimo priedangoje, bet, turbūt, labiausiai dėl to, kad jaunimas pavergtoje Lietuvoje giliai saugo partizaninių žygių legendą, nuo pernai metų pradėta ypač tinga bolševikinė propaganda laisvės kovų sąjudžiui suniekinti. Tam panaudoti slaptieji kompartijos ir saugumo policijos archyvai, be abejo, patys gausiausi šio laikotarpio dokumentinės medžiagos rinkiniai. Lieka viltis, kad šios medžiagos jiems nepavyks visiškai sufalsifikuoti.

Kokios šiurpios buvo pokario dienos kovojančioje Lietuvoje,

pavaizduoja kad ir sekanti ištrauka iš 1947 rudenį Vakarų pasiekusio "Nežinomo lietuvio skundo broliams ir sesėms, esantiems už tėvynės ribų":

„1940-41 metai, jūsų išgyventi, tėra tik šešėlis dabartinės kovos. Jokia vaizduotė ar plunksna jos pavaizduoti negali. Ant miestelių aikščių, apiplėšti, nuogi guli mūsų vyrų lavonai... Nerasite vienkiemio, buto ar net kambario, kuriame nevyktų baisioji tautos tragedija... Garbė mūsų jaunuoliams mokiniams, kurie augo laisvoje tėvynėje ir nešė okupanto saitų. Šešiolikmečiai surakinotomis rankomis drąsiai, pakėlę galvas, eina mirti už tautą laisvę. Mūsų senolių didvyrių aukos nepriylgsta prieš tų jaunuolių drąsą ir panieką okupantams... Kovoje netekę rankų, nors dantimis kandame okupantą. Jie mūsų bijo. Paskirai nesirodo, duris laiko ant kelių raktų. Mes didžiuojamės, kad partijai pasidavėlių lietuvių yra nedaug. Joks prievartavimas ar smurtas jų eilių nedidina. Daugumas pavardžių šiose eilėse yra nelietuviškos. Kiekvieną pasidavėlį, šnipą mes kišame po velėną. Broliai ir sesės, nepamanykite, kad mes tapome žiaurūs. Su plėšriaisiais žvėrimis nėra kitos kalbos. Nei vienas nekrinta neperspėtas. Tik kai aukų skaičius nesiliauja, ir išgama neturi nei lašelio sąžinės, mes turime juk gintis" (cit. Pragiedruliai, 1948, nr. 23-24).

Kiek daug pasako tos kelios eilutės, prasimušusios pro geležinę uždangą! Kokia baisi tautos tragedija turi atsispindėti visoje gausioje pogrindžio spaudoje, kurios kai kurie organai buvo spausdinami spaustuvėje ir viršijo, kaip pvz. Laisvės Varpas, gerokai virš šimto numerių-

Naujoji rezistencija

Partizaninė kova šiandien jau užverstas istorijos puslapis. Pasi priešinimo būdus teko nuolat keisti. Tačiau rezistencija tebė vyksta, nes tebesitęsia ir ją iššaukusi okupacija. Tik viskas dar labiau į pagrindį įsirausė, ir tik menkos nuotrupėlės, tos pačios gėros, kai pavėlavusios, pasiekia laisvėje gyvenančius. Tačiau ir iš to pakanka spręsti, kad yra kam pakartoti žodžius, kurie buvo parašyti Pietų Lietuvos srities organe: „Žmogaus, o ypač tautos laisvės kainos nėra. Laisvė yra todėl neįkainojama, kad be jos gyventi neįmanoma, gyvenimas tampa beprasmiškas. Žmogus išsižadėjęs laisvės netenka žmogiškojo orumo“ (*Partizanas*, 1951.VII.20, nr. 6-20)

Iš turimų duomenų galima spręsti jog nuo 1951 metų partizaninė kova nustojo būti ryškiausia tautinio pasipriešinimo forma. Tačiau visiškai neatitinka tiesos neretai mūsų spaudoj nuskambąs tvirtinimas, jog nuo tų metų (pagal kai ką, jau nuo 1950 m.) nebėk partizanų.

Apie vėlesnį jų veikimą žinome iš atvykstančiųjų iš Lietuvos asmenų liudijimų, iš sovietinės literatūros netiesioginių užuominų, o taip pat iš oficialių režimo pareiškimų.

Antai, postalininis kursas pa-

vergtoje Lietuvoje pasireiškė 1956 .III.22 dar karta paskelbta amnestija visiems už įstatymo ribų esantiems. Tų pačių metų lapkričio 6, vykstant Vengrijos laisvės sukilimo tragedijai, Lkp sekretorius Sniečkus viešai kalboje pripažino sekančius punktus:

— kad ginkluotas „banditų“ sąjūdis buvo susidaręs vokiečių okupacijos metais;

— kad jame dalyvavo visų sluoksnių Lietuvos žmonės, įskaitant „suklaidintąją“ darbininkiją;

— kad įvairūs viliojimai amnestijomis lauktu vasių neatnešė;

— kad likviduojant pagrindinį „banditų“ sąjūdį buvę padaryta stambių klaidų: labai daug blogo padarę tuo metu saugumo organuose viešpatavę „tarptautinio imperializmo agentai“ Berijos tarnai.

Kiek vėliau, gruodžio 9, Sniečkus paskelbė, kad ginkluotas „reakcijos“ sukilimas Vengrijoje parąšinęs „reakcinikus“ ir Lietuvoje.

Apžvalgą šioje vietoje nutraukiame. Istorija nestovi vietoje. Lietuviškasis pasipriešinimas vyksta toliau. Tačiau žuvusiųjų akivaizdoje jau iškilo visu rimtumu įpareigojantis uždavinys, už kurį mes, gyvieji, būsime atsakingi prieš ateities kartas, įamžinti mūsų dienų laisvės kovų karžygių brangų atminimą.

Sekančiame I Laisvę numeryje, kuris pasirodys lapkričio mėn. antroje pusėje, rašo profesorius Antanas Maceina ir profesorius Zenonas Ivinskis. Šalia jų, sutelktinis vyresniųjų ir jaunųjų intelektualų būrys nagrinės kultūrinės autonomijos bei Bažnyčios ir mokyklos santykius charakteringose Amerikos ir Europos kraštuose.

KULTŪROS KELIAS

NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

JUOZAS BRAZAITIS

Tema apie kultūros kelią nepriklausomoje Lietuvoje suaktualėjo dėl dviejų priežasčių. Viena, čia augęs jaunimas pasiteirauja: kas nepriklausomoje Lietuvoje buvo kurta ir sukurta, kokis to laikotarpio kultūrinis palikimas? Jaunimui klausimas juo labiau kyla, kai jis girdi iš vienos pusės gerus atsiliepimus apie kultūrinį procesą, kuris vyko nepriklausomoje Lietuvoje, o iš kitos pusės stebi tos nepriklausomos Lietuvos atstovus viešai svarstant praities visuomeninius santykius su išvadom: tie buvo netikę demokratai, tie buvo netikę fašistai... Toki žodžiai gundo jaunimą abejoti šitų nepriklausomos Lietuvos laikų žmonių kultūriniais užsimojimais anuo metu.

Suaktualina temą ir Lietuvos okupacijos sukaktis. Okupacijos laikotarpis truko jau beveik tiek pat laiko kaip nepriklausomybės laikotarpis. Okupacijos sukakties proga režimas labiausiai stengėsi išgarsinti sovietinio laikotarpio kultūrinius laimėjimus, žemindamas nepriklausomos Lietuvos kultūrinį kelią. Tokis garsinimas ir niekinimas savaime provokuoja klausimą apie kultūros dinamiką nepriklausomoje Lietuvoje.

Kultūros dinamikoje gali būti

dvejos sritys: subjektyvinė ir objektyvinė. Subjektyvinė kultūra tai dvasinis lygis asmens, kuris kultūrą kuria ar kultūros vaisiais naudojasi. Objektyvinė kultūra tai žmogaus kūriniai.

Subjektyvinė kultūra — tai kultūros žydėjimo, dinamikos laikas. Objektyvinė — tai kultūros išbrendę vaisiai, kurie pasiliks autoriam išnykus ir kuriais naudotis galės kitos generacijos. Tai bus joms palikimas.

Taip kultūros dinamiką suprantant kyla

PIRMAS KLAUSIMAS:

ar nepriklausomybės laikotarpis daugiau pasireiškė subjektyvine ar objektyvine kultūra?

Nepriklausoma Lietuva gavo menką, labai menką kultūrinį palikimą. Menką aparatą, reikalingą kultūrai organizuoti. Net menkesnį nei kultūros kūrėjų kadrą. Čia turiu galvoje menką mokyklų tinklą, mokyklom reikalingo mokytojų kadro trūkumus, teatrų, galerijų, mokslo įstaigų nebuvimą. Tad po pirmų trejų nepriklausomybės metų, kada jauna valstybė turėjo kovoti dar ginklu dėl savo egzistencijos, daug pastangų buvo

skirta kultūros aparatui organizuoti.

Anksčiausiai ir sėkmingiausiai buvo suorganizuoti mokytojų kadrai pradžios mokyklom ir vidurinėm bei aukštesniojom. Dabar iš perspektyvos matyti, kad Lietuvos mokytojas per porą dešimčių metų įsigijo pakankamas intelektualines ir moralines kvalifikacijas. Jis neturėjo tokių techninių sąlygų savo darbui kaip Vakarų mokytojas; jis buvo menkliau atlyginamas kaip kitos tarnautojų profesijos. Bet jis parodė daug kūrybinio išradingumo ir patvarumo darbe. Jis turėjo didelę moralinę vertybę — idealizmą, kuriuo degdamas užkrėtė ir savo mokinius bei apylinkės jaunimą. Šitiem liaudies mokytojam niekada nebus apoteozė perdidelė, nors jie save su graudžia ironija tevdino "liaudies liktarnom".

Per tuos keliolika metų buvo užtenkamai paruošta ir gimnazijom mokytojų. Tik režimas nebuvo palankus jaunam pasiruošusiam pedagoginiam elementui avansuoti. Kai 1941 teko atidaryti plačiai duris šiam pedagoginiam jaunimui į mokyklų direktorių ir kitus administracinius postus, jie pateisino viltis daugiau, nei iš jų buvo laukta.

Ilgiausiai truko paruošti personalą aukštajai mokyklai. Palikimas buvo nepaprastai menkas. Keletas profesorių iš Petrapilio dvasinės akademijos, keletas kitų mokslų specialistų. Dalis buvo pakviesta iš užsienių; kai kurie jų sėkmingai įsijungė į kultūrinį darbą ir šalia universiteto (pvz. profesoriai Brenderis, Sennas. Jungferis, ypačiai Eretas). Dalis pakliuvo nepasiruošusių akademi-

niam darbui nei moksliskai nei moraliai — iš jų atsirado ir grupės susibaudėlių išsilaikyti akademiniuose postuose, neįsileisti jaunėsių jėgų. Tačiau to jaunimo buvo tiek, ir jis parodė tiek mokslinio veržlumo, kad jau okupacijų metais masiškiau įvestas į atskingas administracines pareigas, jis mokėjo patraukti studentus savo mokslinėm kvalifikacijom ir moraline drąsa ginti studentų ir universitetų reikalus nuo okupacinės administracijos pasikesinimų (Kauno universiteto visas senatas už tai buvo kalėjime).

Šie kultūros rengimo kadrai paruošė kultūros kūrybos vartotojus. Ilgas ir sunkus tai buvo kelias. Tačiau antrame dešimtmety jau buvo galima jausti jo vaisius. Reikėjo tik atsilankyti provincijos gimnazijų literatūrinuose vakaruose. Su koku entuziazmu jaunimas priimdavo senesnius ir jaunesnius rašytojus. Jų atsilankymas kuriame mieste buvo evangeliskasis kūdros sujudinimas, po kurio augo susidomėjimas rašytojais ir apskritai kūrėjais. Nuo čia prasidėjo augti skaičius skaitytojų lietuviškai knygai, domėjimasis problemom, kurios jau išeidavo už mokyklos ribų. Augo laisvoji rinka lietuviškai kultūrai.

Kita didžioji kultūros priėmėjų rinka buvo kaimo jaunimo organizacijos, gausiausia iš jų — pavaraininkai. Ne tai buvo svarbu, kad jie organizavo suvažiavimus, dainų šventes, paradavo. Svarbu, kad tom jų pastangom augo masė kultūrinei veiklai. Organizacijos ir jų nariai buvo mielės visam kraštui.

Jei kultūringas žmogus turi tam tikras intelektualines ir moralines

kvalifikacijos — pajautimą, kad jis gyvena dinamiškame pasaulyje, kad jis yra to pasaulio dalis, atliekanti savo funkcijas, tai nepriklausoma Lietuva per porą dešimčių metų jau buvo suspėjus tokio dvasinio lygio jaunimo didelę dalį išauginti. Tai buvo tvirtas pagrindas nepriklausomai valstybei, jos kultūrai ir paskiau kovai dėl valstybės ir dėl jos kultūros savarankumo, kaj atėjo netaisvės dienos.

Grįžtant prie pradžioje iškeltos klausimo „ar Lietuva per nepriklausomybės laikotarpį daugiau pasireiškė subjektyvinės ar objektyvinės kultūros auginimu, faktai paremtų pirmosios dominavimą. Lietuvai šis laikotarpis nedavė tokių kūrinių, kuriais būtume traukę kitų tautų dėmesį. Bet Lietuva jau turėjo išauginusi eilę akademinio masto žmonių, kurie vakarų akademiniėje šeimoje būtų galėję būti vertingi nariai. Tokią išvadą paremia ir faktas, kad tie Lietuvos akademikai, kurie emigracijoje pateko į savo specialybes, aukštosiose mokyklose, įsiričiuoja į vietinių specialistų lygį.

Tačiau nepriklausomybės laikai neišvedė nei lietuvių akademikų nei menininkų į platesnius santykius su užsieniais. Tai buvo izoliacijos laikotarpis. Vakarų baimė lyg dar nebuvo išgyventas menkavertiškumo pajautimas. Prof. J. Eretas knygoje apie Stasį Šalkauskį pasakoja, kaip Pr. Dovydaitis, didysis Vakarų mokslininkų popularizatorius Lietuvoje, sumanė nuvykti į vieną jų kongresą bet Berlyne pataikė ne į tą traukinį ir sumišęs grįžo atgal. Prof. V. Biržiška, universiteto bibliotekos direktorius, nepasirūpino santy-

kiais su užsienio universitetų bibliotekom ir nesikeitė su jom leidiniais. Šiandien jaučiam tą santykių trūkumo didelę žalą. Tik jaunosios generacijos žmonės jau buvo pradėję laužti sienas tarp Lietuvos ir užsienio. (Dr. P. Die lininkaitis jau buvo tapęs Pax Romana vicepirmininku, dr. Z. Ivinskis jau dalyvavo tarptautiniuose istorikų kongresuose.)

Ir menininkų santykiai su užsieniais buvo negausūs. Daugiau sia atgarsio užsieniuose buvo radęs Lietuvos baletas, kuris pačioje Lietuvoje buvo kaltinamas esąs mažiausiai lietuviškas. Kultūriniai ryšiai geriau mezgėsi su Baltijos kaimynais.

Nors nebuvo išgyventa galutinai ana užsienių baimė, bet užsieniai ir viliojo; įtakos iš užsienių į Lietuvą veržėsi, nepripažindamos politinių sienų.

Išeinant ir prielaidos, kad kultūros kūrimas neįmanomas be pasaulėžiūrinio prado; kad kiekvienas originalesnis kūrėjas turi savo pasaulėžiūrą, ir kiekvienas gilesnis kūrinys yra medžiagos peršvietimas, nuskaidrinimas au'oriaus pasaulėžiūros dalele, ir kyla

ANTRAS KLAUSIMAS:

kokiais idėjiniais pagrindais buvo kuriama ar organizuojama kultūra nepriklausomoje Lietuvoje?

Lietuvoje susibėgo dvejopos kultūros tradicijos — Rytų ir Vakarų, konkrečiau: Rusijos ir vakarų Europos. Susibėgo natūraliai, nes atėjo su žmonėmis, kurie parkeliavo ar atkeliavo į Lietuvą iš anų kraštų. Lietuvos intelektualinio gyvenimo viršūnėse dominavo

ARTOJO KRAUJAS

*Nerašysiu eilėraščio naujo,
Neieškosiu jam rimų naujų.
Teka upė iš pieno ir kraujo,
Bet ir pienas pavirsta krauju.*

*O krantu žengia brolis artojas.
Zvimbija kulkos. Jis krinta nuo
jų.*

*Ir žinau — tai ne rimai
kartojas:
Tai arimai patvinsta krauju.*

TREMTINIO DAINA

*Žmogaus galva padangę remia.
Aš technika tikiu,
Nes praradau po kojų žemę,
Nes vis aukštyn lekiu.*

*Nes ir lėktuvas groja maršą
Ir žadina jausmus,
Nes laisvas kelias man į Marsą,
Tiktai ne į namus.*

.....

lią buvo pastabiai atvaizdavęs Putinas Mykolaitis **Altoriai šešėly**).

Taip susitiko Lietuvoje kelerio pos idėjų srovės. Jos susidūrė labiausiai akademinėje plotmėje. Idėjinis skirtumas labiausiai buvo jaučiamas tarp dviejų "citadelių" — humanitarinių mokslų ir teologijos-filosofijos fakultetų. Pirmasis buvo tipingas rytų kultūros reiškėjas, antrasis — Vakarų krikščioniškosios kultūros. Kituose fakultetuose tas skirtumas nebuvo taip aštriai jaučiamas. Ta-

žmonės, išaugę rusiškose mokyklose ir gyvenę rusiškoje kultūroje. Buvo natūralu, kad jie atėjo į Lietuvos įstaigas ir mokyklas su iš ten perneštom tradicijom. Tarp tų rytietinių tradicijų labiausiai žymėtinos:

(a) simpatijos tam, kas rusiška, (b) domėjimasis visuomeniniais interesais, (c) nihilistinis gyvenimo vertybių traktavimas (nuvertinimas, subanalinimas, kartais cinizmas).

Sios generacijos žmonės, išaugę Rusijoje, gyveno Rusijos praeitimi. Jiem sunku buvo susigyventi su mintimi, kad bolševikinė santvarka sunaikino aną Rusiją. Tad jie nesibaidė nė bolševikinių rusų. Ne simpatijos bolševizmui, bet simpatijos rusų kultūrai buvo paskatinusios V. Krėvę - Mickevičių dar 1924 skelbti tezę, kad Lietuvai reikia dėtis su Rusija prieš Vokietiją. Gal būt, anos simpatijos rusų kultūrai nuvedavo ir kai kuriuos akademikus, teatralus, menininkus į vaišes pas Sovietų atstovą Pozdniakovą. Tai buvo anų laikų "kultūrinio bendradarbiavimo" reiškiniai.

Vakarų kultūroje augusių intelektualų skaičius buvo mažesnis. Bet jau tuo, kad jie buvo išsiveržę iš Rusijos imperijos, jie rodėsi esą dinamiškesni. Iš Vakarų parvykę, jie buvo su dvejomis nusi-
teikimais: daugumas su Belgijos, Šveicarijos katalikų universitetuose atgimusia krikščioniška filosofija (P. Kuraitis, L. Bistras, S. Šalkauskis, J. Eretas ir daug gausesnė jaunesnė generacija); mažuma parvyko, prisiėmę ir vakarų individualizmo filosofiją, kuri tolesnėse išvadose riedėjo į fašizmo ir nacizmo praktiką (Pastarąjį ke-

čiau ir juose buvo daugiau atskirų akademikų, kuriems artimesnė buvo pirmųjų nuotaika. Jie reiškėsi dvejopai: krikščionių vertybes suniekindami cinizmu, arba dėstomus dalykus nušviesdami pozityvistine pažiūra. Studento galvojamą labiau veikė an'rieji. Dėstytojų ciniškos pastabos dažniau susilaukdavo klausytojo vidinio pasipriešinimo. atšokdavo nuo jo natūros. Dėstytojų rimtas pozityvistinis nušvietimas įsisunkdavo labiau į klausytojų galvojamą. Būdavo dėl to paradoksų, kad studentas katalikas, išklausęs teisės enciklopedijos kursą, imdavo ginti pozityvistinę teisę, atmesdamas kartu su pozityvistais krikščionių filosofijos pripažįstamą natūralinę teisę.

Tačiau laikas veikė vakarietinių idėjų naudai. Už jas stėjo prieauglis, pats tiesiogiai buvęs vakarų mokyklose ir pasireiškęs antrame nepriklausomybės dešimtmetyje akademiniam gyvenime bei spaudoje. Rytietinė kultūra negalėjo sau priauglio auginti tiesioginėje Rytų įtakoje. Jis augo daugiau tik iš rytietinių, konkrečiai tariant, sovietinių knygų ir žurnalų. Jie buvo laisvai į Lietuvą leidžiami, bet jie negalėjo atstoti tiesioginio kontakto. Dėl to vakarietinės kultūros naujoji generacija po pusantros dešimties nepriklausomo gyvenimo metų perėjo į ofenzyvą prieš rytų kultūros, kuri buvo sutapdoma su sovietine kultūra, skelbėjus, kaip prieš svetimybų piršlius, vertybių banalintojus. Aštriausias konfliktas įvyko tarp V. Krėvės leidžiamo žurnalo **Literatūros** ir J. Keliuočio

Naujosios Romuvos 1936-7. Buvo padarytos "paliaubos" V. Krėvei atsilankius ir išsikalbėjus su J. Keliuočiu.

Normalioje eigoje laikas veikė vakarietinės kultūros naudai.

*

Kultūra kaip augalas. Persodin-tas į kitokią dirvą, jis kitaip ir auga. Idėjos, ar iš Rytų ar Vakarų, atneštos į Lietuvos žemę, negali ilgai išlikti tokios pat kaip ten iš kur jos buvo a'neštos. Jei tauta turi savo charakterį, ji formuoja tų atneštinių idėjų reiškimąsi pagal savo vidaus struktūrą. Tuo keliu kuriama tautinė kultūra. Iš šio teigimo kyla.

TREČIAS KLAUSIMAS:

ar buvo mėginama organizuoti ir kurti tautinę kultūrą, ar buvo galima aptikti tokių tautinės kultūros ženklų, kurie jau būtų būdingi?

Tautinės kultūros problema buvo iškelta pačioje nepriklausomybės pradžioje. Pirmasis visu aštrumu ją svarstė St. Šalkauskis 1919 (*Sur le confins de deux mondes*). Išeidamas iš Lietuvos geopolitinės padėties ir istorines praeities, iš fakto, kad lietuvių tauta yra riboje tarp dviejų pasaulių, Šalkauskis kalbėjo apie lietuvių tautinį pašaukimą — kurti nuosavą kultūrą sintetinant Rytų ir Vakarų pradus.

Klausimas buvo perankstyvas. Nebuvo pakankamai pribrendę protai. Kritikai Šalkauskio idėjos nesuprato ar suprato ją klaidingai, ir tautinio pašaukimo proble-

ma, kaip ją sprendė Šalkauskis, buvo palaidota. Tačiau juo toliau, juo stipriau tautinės kultūros idėja aštrėjo periodinėje spaudoje. Aštrėjo negatyvine prasme. Nebuvo ryškinamas tautinės kultūros uždavinys, tautinės kultūros turinys. Tačiau buvo visom jėgom ginamasi nuo svetimųjų kultūrų antplūdžio.

Įsižiūrėjus jau iš perspektyvos į to laikotarpio kultūrinio gyvenimo reiškinius, galima rasti betgi ženklų, apie kuriuos buvo kalbėjęs Šalkauskis pačioje nepriklausomybės pradžioje dar tik teorijoje. Kūrėjų ar gyvenimo organizatorių kasdieninė intuicija lyg būtų suvokus lietuviškos kultūros kelią. Buvo suvokus pirmą ir pagrindinį dalyką — kad kultūra negali būti kopijuojama; suvokusi ir antrą — kad svetimų kultūrų pradai turi būti panaudoti tautinei kultūrai. Kaikuriuos tos lietuviškos kultūros ženklus galima suvokti visuomeninio, bažnytinio, literatūrinio gyvenimo pavyzdžiuose nepriklausomais metais.

* **Akademiniame gyvenime.** Studentų organizacijos nebuvo sudarytos nei pagal rusų nei pagal vokiečių pavyzdį. Į nepriklausomybės gyvenimo pabaigą buvo sustiprėjusios vakarietinės vokiškos korporacijos — su špagom, su bursiškoms ceremonijom, alučiais. Tačiau tos korporacijos neturėjo vadovaujamųjų reikšmės. Didžiosios studentų organizacijos buvo svetimos bursiškoms tradicijom. Pagrinde jos buvo visuomeninio charakterio — su visuomeniniais siekimais. Tuo aspektu jos buvo artimesnės rusų studentų

draugijom. Tačiau visuomeniniais klausimais lietuvių studentų organizacijos turėjo aiškią konstruktyvią programą. Jos buvo svetimos rusų studentų tokiame dažnam revoliucingumui ar nihilizmui.

* **Bažnyčios praktikoje.** Tradicinė lietuvių parapija buvo patriarchališka Santykiai tarp kunigų ir parapiečių buvo kaip tarp vaikų ir labai gerbiamo tėvo, kuris juos lanko ir jais rūpinasi visokiais atvejais. Atkėlus į nepriklausomą Lietuvą Vakarų idėjas ir tempą, parapija virto demokratine organizacija. Kunigas ir tintintysis — nuoširdūs bendradarbiai katalikiškoje akcijoje. Koks tai skirtumas, palyginti su Amerikos biurokratine parapija.

* **Literatūroje.** Dėmesio verta slinktis laikotarpio eigoje: anks tyvasis simbolizmas, kiek jam atstovavo B. Sruoga, neabejotinai giminiškas rytietiniam Balmon-tui; naujesnė generacija, kiek jai atstovavo Aistis, artimesnė vakarietiniam simbolizmui. Tačiau nei su vienais nei su kitais lietuviško simbolizmo sutapdyti negalima. Nors vadinamas tuo pačiu vardu, bet lietuviškas kūrinys turi savo atspalvių, kuriuos būdingiausiai išreikštus galima rasti dviejų poetų kūryboje — iš vienos J. Baltrušaičio, iš kitos Putino Mykolaičio.

Jei reikia konkrečiai nurodyti, kurie bruožai šioje lietuviškoje kūryboje išskiria lietuvius, apčiuopiamiau tai galima patirti beletristikoje ir net dramoje. Ten la-

blausiai išryškėja du lietuviškai kūrybai bendri bruožai: (a) visuomeninis interesas, (b) pasiskaidymas už idealines vertybes. Jie ypačiai išryškėjo, kai Lietuvoje ėmė stiprėti miestai, jau lietuviškas miestas, su miesčioniška, buržuazine kultūra, pakeisdamas kaimo kultūrą. To proceso akivaizdoje intelektualai neliko šalti stebėtojai. kaip miestai ir buržuazija ima naikinti kaimą ir jo kultūrą. Aliarmą prieš Lietuvos suburžuazėjimą pakėlė ne tik filosofai ir moralistai (St. Šalkauskis, A. Maceina, vysk. P. Būčys, kun. St. Yla). Beletristai prašeko apoteozė kaimo sveikatai dvasiai ir pasmerkimo miesčioniškumui (pvz. J. Paukštelio **Kaimynai**). Beletristai, miesčioniją išanalizavę, radę jos pagrindo asmenybės sumenkėjimą, rodė konstruktyvų problemos sprendimą: nepriklausomoje valstybėje nepriklausomas žmogus bus visuomenės išgelbėjimas (J. Grušo **Karjeristai**). O vakarų marksizmo dinamika Vydūno **Gaisre** demaskuota kaip materijos šėlimas, kuriai atsispirti tegali asmenybė, pajėgianti aukotis, kovoti ir žūti dėl aukštesnių principų (Maggės pavyzdys). Tų kovos už visuomeninį interesą, už žmogų, už idealines vertybes pavyzdžių rieškučiom galima semtis Brazdžio poezijoje ar F. Kiršos satyroje ir kitur. Reiškiniai literatūrinėje kūryboje labai aiškūs: visuomeninis interesas, kuris yra kontrastas individualistinei autoanalizei: idealinių vertybių branginimas, kuris yra kontrastas abejingumui akivaizdoje gera ir bloga. Tai du reiškiniai, būdingi

visoje lietuvių kultūroje per nepriklausomybės laikotarpį, gavę ypatingai dramatinės įtampos nepriklausomybės antrame dešimtmetyje.

*

Kultūros dinamika šia kryptimi buvo nutraukta politinių įvykių — Sovietų agresijos. Objektinė kultūros reiškiniai (knygos, žurnalai) buvo sunaikinti ar eliminuoti nuo gyventojų masės. Kultūros veikėjų didžioji dalis buvo su likviduota ar išganiota. Tačiau subjektyvinė kultūra, kultūra, nusileidusi per tą, nepriklausomybės laikotarpį į masės pasiliko ilgai ir toliau formavo tautos laikyseną pavergtame krašte.

Pasiliko ji ir tuose, kurie atsidūrė tremtyje, emigracijoje. Iš čia baigiamasis

KETVIRTAS KLAUSIMAS:

ar tremtyje atsidūrusių lietuvių kultūrinė veikla rado atramos nepriklausomos Lietuvos kultūrinės tradicijose ar nuėjo nauju keliu?

Iš pirmo įspūdžio atsakymas — taip. Tremtis tebėra gyva kultūrinė idėjom ir tradicijom, išsineštom iš Lietuvos. Kultūros filosofai, idėjų žiburiai, dinamintojai tebėra tie patys, kurie buvo dinamintojai Lietuvoje savo idėjoms. Tarp jų vyresnės kartos dr. A. Maceina, jaunesnės kartos, bet jau Lietuvoje buvo suspėjęs stoti idėjinio gyvenimo avangarde dr. J. Girnys. Labiau dėmesio verta, kad ir čia išaugusios ir pasireiškusios kartos atstovai yra tų pačių nusiteikimų kaip ir anie Lie-

tuvoje subrendusieji. Amerikoje daktaras V. Vardys, dr. A. Mus- teikis, daktaras V. Vygantas, Europoje dr. K. J. Čeginskas, eilė vardais čia neminimų, kurių veikla man mažiau pažįstama, yra pasireiškę su tuo pačiu idėjiniu nusiteikimu — dėmesiu visuomeniniam interesui, idealinių vertybių branginimu. Net ir atsitiktiniuose jų raštuose apie metmenis programom galima pastebėti jų pasisakymą už žmogų, gyvenantį išpareigojimais, vadinasi, aukštesnėm vertybėm. Tai kontrastas tam, kas taip populiariu gyvenamojo krašto šūkiui: take it easy.

Jų tarpusavio santykiuose nebėra jau "Rytų" ir "Vakarų" — visi išaugę tamę pat krašte. Gal dėlto nežymu jų tarpe ir tokios aštrios kovos. Tai nauja.

Literatūrinėje kūryboje, gal dėl to, kad daugumas rašytojų yra išaugę nepriklausomoje Lietuvoje, absoliuti dauguma savo tematika ir nuotaikom tęsia nepriklausomos Lietuvos kūrybą. Dėmesio verta net grėsmė sustingti tradicijose, apsilenkiant su pagrindiniu kūrybos reikalavimu — minties ir pergyvenimo dinamika. Tik tarp čia augusios kartos randame pirmų bandymų amerikinės kultūros tradicijoje (plg. A. Landsbergis).

Visuomenėje atkurtos tradicinės iš Lietuvos atsineštos formos: organizacijos, laikraščiai, korporacijos, nors kai kuriom jų naujos sąlygos neduoda jokio socialinio pagrindo. Kitas klausimas, ar tose atkurtose formose reiškiasi

ir gyva kūrybinė mintis? Daugumą liečiant, atsakymas greičiau būtų — ne, nesistengia į tas formas įlieti naujo kultūrinio turinio. Visuomenė kaip kultūros vartotojas čia atsidūrė kelyje: arba apseina be kultūros, arba jos skonis ima degraduotis į vietinės socialinės aplinkos lygį. Priežastis paprasta — tremtyje, emigracijoje yra mažiau to socialinio klando, kuris Lietuvoje buvo didžiausia atrama kultūriniam sąjūdžiui. Jo dauguma liko Lietuvoje, nuėjo į miškus, į Sibirą. Čia atsidūręs Lietuvos kultūrtregeris — mokytojas, kuris lig šiol tebėra kultūrinimo, kultūros vartotojų ruošimo avangarde, mušasi kaip žuvis ant ledo, besistengdamas pririšti sparnus tiems, kurie yra pasinešę ne skraidyti, bet plaukyti prosperitą vandenyse.

Kai Lietuvos praeityje nutrūko didžioji dalis bajorų, jų vietoje atėjo valstiečiai į gyvenimo priekį. Kai iš valstiečių išaugusios miesčionijos žymi dalis čionai nutrūks, į jos vietą, gal būt, ateis jau tikrai Vakarų pasaulio auginta lietuviška karta ir naujais būdais pratęs anas idėjines linkmes iš Lietuvos — rūpestį visuomeniniais reikalais; idealinių vertybių branginimą.

Kad kultūrinė dinamika taip laimingai persiristų iš vienos kartos į kitą, svarbu, kad dvasinis palikimas iš Lietuvos būtų nuolat palaikomas idėjos kurstytojų, kelių rodytojų žodžiuose, kad jų žiburys nė vienam momentui nebūtų užgesintas.

PARTIZANAS

herojinėj ir realistinėj buity

VINCAS NATKUS

*Pirmus partizamus jau slegia kapai
Ir gėlės žiems šnabžda — sudiev.
Bet ne, jūs gyvensit tarp mūs amžinai;
Lietuviai jūs vardą minės.
Ir kartos į kartą, seni ir vaikai
Maldoj ir širdy jus turės.*

Šia savo daina ryžtingiausieji mūsų laisvės kovos dalyviai, antrojo bolševikmečio partizanai, išreiškė gilų tikėjimą, kad jie ir jų žygiai niekad nebus lietuvių tautos užmiršti. Iš tiesų, kaip liudija tik ką iš pavergtos Lietuvos išsprukusieji, ypač jaunoji karta ten turi partizano vardą dainoj, maldoj ir svarbiausia širdy. Ir čia, tremty ir emigracijoje, partizanai nėra visai pamiršti. Jų atminimas vėl daugiausia gyvas jaunime: net savotišką kultą jaunieji išvystė su žvakučių eisenomis prie simbolinio jų kapo. Kitaip yra su vyresniąja karta, ypač įsirikiavusia į partines grupes. Ten partizanų žygdarbiai gerokai nuvertinami, kartais net klausiami, kiek iš viso juos verta paminėti.

Normaliai jaunimas visada lengviau supras ir įvertins tai, kas yra nekasdieniška, neįprasta, kas prašoka eilinę pastangą ir eilinią darbą. Jo žvilgsnis savaime nukrypsta į tuos vyresniusius, ku-

rie savo darbais išsiveržė iš kasdienybės ir pakilo į augštesnę buity. Partizanų žygdarbiai kaip tik priklauso tokiai augštesnei, herojinei, buičiai, kuri jaunimą sužavi ir patraukia.

Visų pirma sustokim prie keleto partizanų kovos momentų, o paskui ir prie vieno žymiausio tos kovos dalyvio, kad susidarytume vaizdą, jog gal iš tikrųjų partizaninė kova ir nejaunimo perspektyvoj buvo nekasdieninė ir jos dalyviai neeiliniai. Žvelkim ir į tai, kaip partizanas buvo priimtas mūsų tremtinių ir išeivių, realistinėj buity. Pagaliau klauskim, ar partizanų kova iš viso buvo prasminga. Pirmoj daly leisim daugiausia kalbėti tiems, kurie partizano dalį prisiėmė: tada partizaninių kovų tikrovę gal pasidarys mums artimesnė.

PARTIZANŲ KOVOS HEROIKA

Partizaninio sąjūdžio pradžia

Kaip vokiečių, taip ir rusų-bol-

ševikų okupaciją 1944 m. Lietuvos gyventojai laikė užpuolimu ir todėl buvo įsitikinę, jog komunistinis pavergėjas neturi jokių teisės mobilizacijai vykdyti. Apie tai J. Daumantas **Partizanuose už geležinės uždangos** rašo:

Kiekvienas turėjo aiškų nusistatymą — nekreipti jokio dėmesio į raudonųjų mobilizacinius pasišovimus, kaip kad pakartotinai buvo taip pasielgta rudosios okupacijos metu. Tačiau raudonieji okupantai pasirodė daug atkaklesni savo planų įgyvendinime ir nesiskaitė su jokiais priemonėmis. Tą pat dieną, kada šaukiamieji turėjo stoti į registracijos punktus, po apylinkę pasipildavo ginkluotų NKVD dalinių, kurie košė kaimus, miškus, jieškodami šaukiamųjų. Būdinga, jog raudonieji, griebdamiesi šitokios akcijos, jau buvo įsitikinę, kad gyventojai be jų durtvų į registracijos punktus savo noru nesirinks. Kaimų gyventojai, pamatę pirmus suimtuosius, pradėjo bėgti į miškus. Kiekvieną bėgantį NKVD daliniai šaudavo be jokio įspėjimo. Tomis dienomis Lietuva neteko kelių tūkstančių vyrų. Nemažas mobilizuojamųjų skaičius slėpdavosi kluonuose ar tvartuose, sulinę tarp javų ar pašaro. NKVD daliniai tokias vietas kratydavo su automatais. Kiekvieną prėslą sušaudydavo. Vieni vyrai buvo kantrūs ir sužeisti iš ten neišlisdavo, kitus gi išduodavo jų riksmas. Prie mano tėviškės, M. pamiškėj, vieną tokią „mobilizacijos“ dieną C. kaime žuvo aštuoniolika vyrų. Visi jie buvo paprasti laukų darbininkai, išžudyti beginkliai (34 - 35 p.).

Mobilizacija, pradėta šiaurinėse Lietuvos dalyse dar 1944 m. vasarą, o kitose — rudenį, buvo viena pagrindinių priežasčių partizanų sąjūdžiui išsivystyti. Kitos nemažiau svarbios: beatodairinis išbadėjusių raudonarmiečių plė-

šikavimas, nes jokio reguliaraus armijos maitinimo pirmose fronto linijose nebuvo: sąskaitų suvedinėjimas, areštai ir žudynės tų, kurie, anaipol nebūdami provokiško nusistatymo, ėjo kokias viešas pareigas — seniūno, viršaičio, valdininko — vokiečių okupacijos metu; komunistų užsimojimas likviduoti visus, kurie jiems atrodė bent kiek nepatikimi. Ir viltis, jog vakariečiai, susidoroję su nacizmu, atsisuks prieš raudonuosius nacių, anuomet buvo didesnė nei vėliau, kai buvo įžvelgtas vakariečių oportunistinis nusistatymas. VLIKo likučių ir pagrindinių organizacijų ji buvo tik stiprinama. Štai, kokie samprotavimai buvo būdingi Lietuvos studentijai 1944 m. rudenį ir 1945 m. žiemą, kaip juos mums yra perdavęs tas pats Daumantas:

Bandydami suvokti artimiausios ateities tarptautinių įvykių raidą ir plėtotę, mes niekad negalėdavom sau prileisti, kad Vakarai leistų Raudonajam Azijos siaubui sunaikinti Rytų ir Vidurio Europos tautas, kurios po vokiškos okupacijos jau spėjo ar dar spės patekti po baisia komunizmo vergijos letena. Šventai tikėjom, kad laisvė ir žmogaus bei tautų teisės yra nedalomos, kaip tai buvo deklaruota Atlanto Chartoje ar vėliau tas pat pakartota daug kartų įvairių iškilmingų konferencijų metu. Netikėjom, kad bus atsisakyta tolimesnės kovos dėl laisvės ir žmoniškumo principų bei žmogaus teisių, kurios buvo aplaistytos daugelio tauriausių vakariečių krauju, ir kad gėdingai užmerktomis akimis bus paliekamos ištisos tautos mirčiai. Mes netikėjom nei vakariečių naivumu, nei aklumu bei nepramatymu tikrųjų bolševikų kėslių ir nepažinimu šiųjų užkulisių. Tikėjom sušvisiant

lasivę, kuri turėjo pakeisti nežmoniską bolševikų vergovę, mums dar baisesnę, negu buvusi nacistinės Vokietijos vergovė.

Mumyse vyravo kovos dvasia, trokštanti ko skubiau prisidėti prie sutriuškinimo naujai iškylančio pasaulio tautų laisvės priešo. Ta pati kovos dvasia, kuri 1941 metais birželį pasireiškė sukilimo forma, ta pati, kuri per keletą metų spyrėsi rudųjų okupantų užmačioms, ta pati, kuri jau dabar suspėjo ne vieną mūsų draugą pastūmėti į dabartinės kovos ryškiausią formą — partizanų eiles (46 - 47 p.).

Todėl vienu pirmųjų savo uždavinių partizanai laikė sukliudyti mobilizaciją. Štai, dar 1944 m. rudenį — mini Daumantas — du partizanų keliu pasiryžę žengti vyrai, Tigras ir šarūnas, Pakuonio miestely prisėlino prie daboklėj-bunkery laikomų sugaudytų mobilizuojamų vyrų, per kelias minutes granatomis ištaškė sargybinius ir jų pamainas, tiems nesuspėjus nė šūvio paleisti, išlaužė daboklės duris ir visus ten esančius paleido. Už kelių dienų partizanas Dešinys su savo suorganizuota grupe prie Prienų pastojo kelią kelioms NKVD mašinoms, gabenančioms kalinius. Visas mašinas, kurios buvo amerikiečių studebakeriai, apliejęs benzinu, sudegino. Kartu

„partizanai pradėjo akciją prieš aktyviusius bolševikų pataikūnus: administracinio aparato stropiuosius pareigūnus ir NKVD agentus. Diena iš dienos tai čia, tai ten pradingdavo bolševikų pakalikai nuo partizanų rankos. Gyventojų tarpe prigijo terminai: lapė nunešė, zuikiant išėjo, žuvauja etc. Gyventojų savijauta pagerėjo. Dienomis ir nakti-

mis visur slapta saugodavo paskiri partizanai ar jų ryšininkai. Jų tikslas buvo laiku užkirsti kelią plėšikaujantiems rusų kareiviams, smarkaujantiems valsčiaus valdininkams ar atvykusiems suėmimų daryti NKVD pareigūnams. Bolševikų kolaborantai, matydami nuolat iš pat panosės dingstant savo sėbrus, susimąstė ir pradėjo aistras tramdyti. Vietiniams savo padlaižiams padrąsinti terorą dar suintensyvino. Sykiu partizanų eilės dar pagausėjo, išsiplėsdamos visame krašte ir apimdamos visus gyventojų sluoksnius“ (37-38 p.).

Į partizanų eiles įsijungia nemaža studentų, kurie nepatekdavo į augštąsias mokyklas dėl to, kad jų tėvai buvo turtingesni ūkininkai, vad. “buožės”, nepriklausomybės karų savanoriai, aktyvūs partizanų organizacijos veikėjai ar kad patys studentai buvo įtariamami nelojalumu komunistinei valdžiai. Jie iš pradžių ypač pasitarnavo Lietuvos jaunimui, įsitaisę dokumentams gaminti spaustuvines mašinėles, kuriomis atmušdavo mobilizuojamiems vyrams palaisvinimo lapelius.

PARTIZANAI 1945 M.

Visame krašte masinėse “ablaivos”, t. y. vyrų gaudymas į kariuomenę, ypač sustiprėjo 1945 m. pradžioje, kai bolševikai skubotai ruošėsi lemiamam smūgiui prieš Vokietiją. Dalį sugaudytų vyrų be jokio apmokymo, net be paprasčiausių ginklų, suformavę vad. “lietuviškus” dalinius, kuriuose karininkai ir puskarininkai buvo rusai, bolševikai tuojau siųsdavo į frontą. Naujieji “raudonarmiečiai” pirma pasitaikiusia

proga stengdavosi pasprukti pas „miško brolius“. „Jeigu skirta mirt, tai tik gimtojoje žemėje, ginant savo laisvę, o ne svetur barstyti kaulus už naują vergovę, — toks buvo sprendimas Lietuvos artojų, kūnu ir dvasia suaugusių su gimtosios žemės sul-timis“, — rašo Daumantas 48 p.). Dėl šitokio nepaprasto lietuvių priešinimosi didelė dalis sugautų vyrų buvo išvežta ne frontan, o Rusijos gilumon, daugiausia Sibiran.

1945 m. pradžioje partizaninis sąjūdis buvo apėmęs beveik visas Lietuvos vietas, išskyrus Paprūsę ir šiaurės vakarų sritis, kur buvo sukoncentruoti didesni rusų kariuomenės daliniai. Daugiausia partizanai spietėsi Rūdininkų, Prienų, Kazlų Rūdos, Labanoro, Tauragės miškuose ir vad. Žaliosiose giriose apie Panevėžį. Vienos vadovybės tuomet dar nebuvo. — Vasario kovo mėn. vokiečiai numetė Lietuvon lietuvių tautybės desantininkų žvalgybai ir sabotažui. Daugumas jų perėjo pas partizanus, nutraukdami ryšius su vokiečiais visiškai ar juos palaikydami tik tiek, kad gautų reikalingų ginklų. Vokiečių desantininkų, atsiradimas krašte iššaukė gyventojuose įvairiausių gandų apie galimus bolševikams smūgius. Partizanų eilės dėl to tik augo. Jau balandžio mėn. Lietuvoje veikė apie 30,000 partizanų.

Kovai su partizanaus bolševikai dar 1944 m. rudenį pradėjo organizuoti vad. „liaudies gynėjus“ — istrebitelius, ilgainiui žmonių pra-

mintus „sribais“. Daumanto žodžiais:

„Buvo stengiamasi kiekviename valsčiuje surinkti iki 30 sribų. Į juos stojantieji buvo atleidžiami nuo karinės mobilizacijos. Šios sąlygos buvo suviliojusios nemažą lietuvių skaičių, kadangi pirmieji jų uždaviniai ne visiems buvo aiškūs. Partizanai dėjo visas pastangas juos pakrikdyti, kad nelietų kraujo lietuviui prieš lietuvius. Ši akcija buvo pradėta asmeninių kontaktų ir atsišaukimų forma, kartais nevengiant net nei jėgos. Neretai šių sribų eilėse buvo partizanų draugai ar net jų giminės. Partizaninės akcijos pasėkoj sribai pradėjo pakrikti: vieni pasitraukė iš viešojo gyvenimo, kiti net pas partizanus prisiglaudė. Sribais pasiliko tik tie, kurie jau Nepriklausomos Lietuvos laikais pasireiškė kaip nepageidaujamas kriminalistinis elementas — visuomenės šiukšlės. Sribų apginklavimas buvo labai menkas: dažniausiai turėjo tik paprastus šautuvus ir kas kelioliktas kulkosvaidį. Partizanų kautynių su sribais negalima vadinti rimtomis, o tik paprastu sribų bėgimu. 1945 metų pavasarį sribų bėgimas buvo masinis. Jų pakrikimo priežasčių reikia jieskoti ne tik nuostoliuose po kautynių, bet ir mite, kuris gaubė partizanų veikimą. Likusios sribų eilės nustojo rusų pasitikėjimo.“

Tautoje sribai buvo nekenčiami. Į juos lietuviai žiūrėjo kaip į aklus okupanto įrankius, padedančius naikinti tautą. Tos tautos pyktis ir neapykanta juo labiau reikšėsi, kad sribams vadovavo rusai (81 - 82 p.).

Sekdami toliau partizaninį sąjūdį, suminėkim 1945 m. pradžioje susiformavusį nepaprastai kovingą miško brolių junginį. Garliavos, Prienų, Gudelių, Sasnavos

ir Balbieriškio rajonuose. Tai buvo Geležinio Vilko pulkas, vadovaujamas Briedžio. Sausio mėn. pulkas, apvalęs savo apylinkę nuo bolševikinio aktyvo, suruošė Šilavoto miestelio puolimą.

Apie penkiasdešimt vyrų daliniui pavyko užklupti Ilgavangio kaime benrenkančius pyliavas aštuoniolika NKVD kareivių bei sribų. Zaibo greičiu smogę, po pusvalandžio jie privertė raudonuosius bėgti Šilavotą pasiekę tik du gyvi rusai, kurie su ten dar besirandančios įgulos rezervais susėdo į mašiną ir, neišdrįsę priešintis, išbėgo į Marijampolę. Partizanai, surinkę kautynėse paliktus sribų ir enkavedistų ginklus, be pasipriešinimo užėmė Šilavotą. Čia be grobio taip pat neapsieita: buvo iššluotos visos valdinės įstaigos ir kooperatyvai, surinkti visi dokumentai ir pasisavintos valdžiaus ir pašto kanceliarijų priemonės. Operaciją baigęs dalinys pasitraukė nežinoma kryptimi (63 p.).

Netrukus Geležinio Vilko Pulko septyni vyrai užpuolė Prienšilyje "raudonąją gurguolę" lydinčius Prienų enkavedistus. Bolševikai buvo sulikviduoti, o savieji neturėjo jokių nuostolių. Paimta nemaža rekvizuotų javų. Vasario pradžioje kovotojai nudedė 5 enkavedistus, o šeštą paima nelaisvėn. Tą patį vasario mėn. apie trisdešimt Geležinio Vilko vyrų Žemaitkiemyje užpuolė stiprus NKVD dalinys. Kautynėse enkavedistai neteko 27 vyrų, o partizanai tik 3. Jų tarpe partizanas Audra pats susisprogdino.

„Jam sprogstama kulipka nukirto kairės kojos kaulą. Audra, atidavęs savo automatą Uosiui, paprašė paruošti jam dvi granatas, kurias išsprogdino tada, kada prie jo buvo

priartėję keli raudonarmiečiai (85 p.).

Tai pavydys vieno susisprogdinimo, kuriems partizanai statutu buvo įpareigoti, kai nebelikdavo vilties gyviems ištrūkti iš rusų.

Ir moterys neatsilikdavo nuo vyrų žūtibūtinėse partizanų kovose.

Pietų Lietuvoje vienos iš labiausiai gyventojų pasakoti mėgiamų kautyinių yra žinomos Kalniškių vardu — dažnai lietuvių prisimenamos keliose liaudies sukurtose dainose. Jos įvyko 1945 metais gegužės mėnesį Kalniškių miškely, kur 80 partizanų, vadovaujamų Lakūno, per kelias valandas sunaikino virš 400 enkavedistų.

Šiose kautynėse šalia vyrų lygiai drąsiai pasirodė ir moterys. Lakūno žmona (buvusi mokytoja) per visas kautynes drąsiai kovėsi, pavaduodama net kritusius kulkosvaidininkus, neišleisdama iš rankų kulkosvaidžio net tada, kai ją per abi kojas sužeidė. Šalia jos lygiai drąsiai kovėsi partizanė Pušėlė.

Įsitvirtinusius Kalniškės miško augštumoje partizanų puolė dešimteriopei didesnės enkavedistų pajėgos, atžygiavusios iš Simno. Kautynės virė kelias valandas, bolševikams bandant įsibrauti į partizanų pozicijas. Visi puolimai sugniužo į kietą pasipriešinimą, kalnagūbrį nusėjant vis naujomis aukomis. Tik baigdami amuniciją, partizanai iš gynimosi perėjo į veržlų puolimą ir, paskutinėmis šovinių saujomis pralaužę gilius bolševikų žiedus, kurie supo partizanus, išsiveržė į laisvę.

Miško kalnagūbryje amžiams liko ilsėtis dalinio vadas Lakūnas, jo žmona, Pušėlė ir didesnioji kitų kovotojų dalis. Jų paskutinę Lietuvai maldą liaudis įamžino dainos žodžiuose, kurie vaizdžiai nusako šiandien žudomos tautos tragediją:

Sese, pink vainiką žalią,
Atnešk paslapčia,
Broli, juodą medžio kryžių
Pastatyk nakčia... (100 p.)

Nepaprasto karžygiškumo partizanai parodė vasario mėn. Kazlų Rūdos miško pakrašty, prie Gerčių, kur po 8 valandas trukusių kautynių rusai prarado apie 290 vyrų, kai žuvusių partizanų skaičius siekė tik 33.

Gausiausius partizanų būrius glaudė šiaurės rytų Lietuvos miškai, pradedant nuo Vilniaus ir baigiant Naručio ežeru. Dėl to čia ir kautynės buvo platesnio masto nei Suvalkijoje.

„1945 metais kovo mėn. kapitono G. vadovaujama apie 800 vyrų partizanų grupė susikovė su stipriomis rusų pajėgomis. Kautynėse dalyvavo dvi enkavedistų divizijos, iš kurių kovos lauke krito apie 800 karių. Žuvusių partizanų skaičius siekė 150 vyrų. Kovos metu buvo sunaikinti sužeistas dalinio vadas“ (102 p.). — Žinomiausias partizanas, čia veikęs, buvo Žalgiris.

Žemaitijoje bent iš pradžių veikė bene geriausiai organizuoti partizanai, savo eilėse turėję daug Lietuvos karininkų. Pasižymėjo čia gen. Pečiulionis. Anksčiau nei kitur NKVD Žemaitijoje griebėsi šlykščių provokacijų: enkavedistai vaizduodavo partizanus desantininkus, o vėliau pasirodę NKVD uniformomis žudydavo gyventojus, svertingai priėmus tariamus partizanus.

Dar suminėkim partizanus, veikusius Vidurio Lietuvoje, tarp Panevėžio, Ukmergės, Kėdainių ir Kauno. Vadinamuose Žaliosios miškuos rusų pabaisa buvo karinin-

kas Vaitelis su B. Jų daliniai neretai įsibraudavo ir į miestus, kaip Kauną ir Panevėžį. Tada miesto NKVD išgyvendavo šiurpias panikos valandas. Vaitelio vyrai, slapta pasiekę Kauno miesto centrą, užpuldavo dieną ir apšaudydavo NKVD įstaigas. Štai, kartą buvo pultos NKVD patalpos Italijos gatvėje, norint išvauduoti kalinamus draugus. Prie Trakų, Vilniaus ir Kaišiadorių veikė partizanas „Žaliasis Velnias“, masėms virtęs legendariniu asmeniu dėl nepaprastos drąsos ir sumanumo.

Suvalkijos partizanų veikloj minėtinas 1945 m. rugpjūtis, kai buvo apsiungta Tauro apygardos su organu „Laisvės Žvalgu“, vėliau ir „Kovos Keliu“ bei iškilmingai pašventinta vėliava. Apygardos vyrai, kaip ir kitų vietų partizanai, dėvėjo Lietuvos kariuomenės uniformas bent iškilmingomis progomis.

PARTIZANAI 1946—1947 M.

Šalia atskirų susidūrimų su rusais 1946 m. partizanai visų pirma sutrukdė rinkimus į Augšć. Sovietų S-gos Tarybą. Bolševikai, prievartaudami žmones, Lietuvoje tesurinko 27-28% balsų. Tai įvyko tik partizanų dėka. Įdūkinti enkavedistai dėl partizanų galios ir įtakos nuo šių metų pradeda partizanų lavonus mėtyti miestelių aikštėse, laukdami ateisiant atsimųjų, kad juos suimtų ir kankinimais iš jų sužinotų kritusių partizanų pavardes. Po rinkimų vasario 17—27 dien. gyventojai masiškai tremiami Rusijos gilumon. Trėmimai daug didesni ir

baisėsi nei 1941 m. Vėliau jų bus dar keletas. Išvežtųjų sodybas partizanai užminuoja ir tuo būdu trukdo jas plėsti ir griauti.

Balandžio mėn. sudaromas visos Pietų Lietuvos Partizanų Štabas, sujungus suvalkiečių Tauro apygardą su Dzūkų apygarda.

Gegužės mėn. antroje pusėje, į miškus pritraukę kariuomenės net divizijomis, talkinami šarvuočių traukinių, rusai pradeda "košimus", t. y. sistematingą partizanų likvidavimą. Tuo metu užmezgamas ryšys su Vakarų lietuviais.

Birželio 10 d. "aktyviosios rezistencijos atstovai, likučiai iš pagrindžio organizacijų vokiečių okupacijos metu ir Vienybės Komiteto atstovai susijungė į vieną bendrą sąjūdį, suteikdami jam BDPS (Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio — V. N.) vardą (211 p.).

Spalio mėn. Vilniuje sukuriamas Vyriausias Ginkluotųjų Partizanų Štabas. Organizacinio ryšio tobulumo ir karinė jėga partizanų sąjūdis pasiekia savo viršūnę. Tuo metu Lietuvoje, galima sakyti, buvo dvi valdžios: partizanų ir okupantų. Pavergėjo valdžios aparatas funkcionavo tik didesniuose miestuose ir atskirose nemiškingose krašto vietovėse ar ten, kur sukoncentruoti didesni rusų kariuomenės daliniai. Kaimus daugiau mažiau turėjo savo žinioj partizanai.

1947 m. sausio 12 d. įvyko partizanų vadų suvažiavimas, kuriam daug vietos skirta organizaciniam reikalams ir savųjų jėgų įvertinimui. Vasario mėn. vėl

trukdyti rinkimai į Augšč. Lietuvos Tarybą. Tauro apygardos prokuroras "bolševikų įvykdytiems ir vykdomiems Lietuvoje nusikaltimams tirti ir byloms kelti" Budrys savo aktų nustatė, kad visoje Lietuvoje savo noru tebsavo nedaugiau kaip 5% gyventojų; prievarta atvartų balsavo apie 10%, o 85% balsavimo kortelių, sumetė į urnas patys bolševikai.

Klasišku partizanų istorijoje reikia laikyti Marijampolės bolševikinio aktyvo likvidavimas, kurį atliko 1947 m. sausio pirmomis dienomis kovotojas Mažvydas ir partizanė Pušelė. Jiedu suvaidino savo sužadėtuves, į kurias buvo sukviešti Marijampolės augštieji bolševikiniai pareigūnai, pasižymėję žiaurumu kovoj su partizanais. Svečiams įsilinksmius, Mažvydas savo "valteriu" prie puotos stalo, aniems nespėjus nė revolverio išsitraukti, nudėjo vykd. k-to pirmininką, Marijampolės apskr. partijos sekretorių, Augšč. Tarybos deputatą, vykd. k-to sekret. ir smarkią komjaunuolę. Kiek vėliau partizanas Šarūnas, augštesniųjų klasių gimnazistas, patiesė ir Mariampolės teismo tardytoją, kuris vedė gyventojų tarlymus dėl sužadėtuvių.

Lygiai "klasiškas" buvo ir 1947 m. lapkričio mėn. Aušrutų, Vilkaviškio apskr., kolchozo likvidavimas. Tai tipingas pavyzdys, kaip partizanai trukdė kolchozų darbą. — Aušrutų kolchozas buvo sudarytas, ištrėmus apylinkės gyventojus lietuvių Rusijon, iš 15 rusų kolonistų šeimų. Kolchozininkai buvo ginkluoti net 2 kulkosvaidžiais. Partizanai teturėjo

tikslą įbauginti rusus kolchozininkus, kad tie per mėnesį laiko išsikraustytų atgal Rusijon. Tačiau partizanams apsupus kolchozą, rusai pradėjo priešintis, šaudydami pro langus ir nesileisdami į jokiais kalbas su partizanais.

„Tada, — rašo Daumantas, — nei partizanai nepagailėjo lietuviškos ugnies. Sis receptas pagelbėjo. Vieni iškeltomis rankomis kapituliuavo. Kiek ilgiau teko užgaišti, kol buvo paimti mūriniai namai, iš kurių bolševikai kaip tik gynėsi kulkosvaidžiais. Su visais apsidirbę, partizanai pilnas pakeles prisėjo atsišaukimų ir pasitraukė.

Rytojaus dieną į Pilviškius iš Aušrutų kolchozo išsirikiavo eilė raudonų karstų. Kolchozininkų šeimos, susikrovusios savo mantą į vežimus, ne tik kad nelaukė partizanų duoto mėnesio termino, bet dar prieš švintant išvažiavo rytuosna, teiraudamiesi keleivius, kur čia saugesni ir artimesni keliai į Rusiją.

Kaip tik tuo pačiu laiku į Šakius buvo atvykęs „draugas“ Paleckis. Jis turėjo įteikti „daugiavaikėms“ motinoms tarybinės „šlovės“ ordinus. MGB organai buvo prisigaudę kažkokių gandų, kad šimtai partizanų... sunaikinę Aušrutų kolchozą, traukia link Šakių. Paleckį ištiko „striokas“. Jis užmiršo, ko buvo atvykęs, iššaukė trejetą šarvuotųjų ir, palikęs neišdalintus „ordinus“, paspruko į savo saugią landynę“

(365-6 p.).

1947 m. porai partizanų pavyksta pralaužti geležinę uždangą ir pasiekti Vakarus. Ryšiai su Vakaruose laisvinimo darbą dirbančiais sustiprėja.

Kaip vyko partizaninis pasipriešinimas 1948-1954 metais, žinių

labai maža. Tai turime pasitenkinti tik J. Daumanto pateikta medžiaga, kuri baigiasi su 1947 m. Nesustosim nė prie priežasčių, kuriuos priedė prie partizanų sąjūdžio tragiško galo: pagrindinė priežastis ir taip labai aiški: didžiulė rusų ginkluotų pajėgų persvara. Tik dar paklauskim, kas dalyvavo partizanuose.

PARTIZANINIO SĄJŪDŽIO DIDVYRIAI

Vėl atsakysime Daumanto žodžiais:

Ir kaip mišrios šios eilės: studentai, gimnazistai, tarnautojai, ūkininkai ir darbininkai. Nesvetimi jų eilėse nei dvasiškiai, nei vyresnio amžiaus inteligentai, nei nepriklausomybės laikų kariai. Čia rasi ir ne vieną Nepriklausomybės laikų savanorį. Visus juos sujungė ta pati tėvynės meilė ir pareiga ginti tėvų žemę ir savo seses - brolius nuo beatodairinio rytų barbaro teroro.

(341 p.).

Taigi, galime sakyti, jog partizaniniu sąjūdžiu reiškėsi visos lietuvių tautos, išskiriant negausius komunistus, rezistencija prieš okupantą. Tačiau joje buvo keliolika asmenybių, kurios savo narsumu, drąsa, nepaprastu sumanumu, nuolatine rizika gyvybei iškilo iš rezistuojančios tautos į tokius didvyrius, kokių gal nesame turėję savo istorijoje nė praeityje. Palyginimas su Pilėnų didvyriais, kurie gyvi nepasidavę priešui ir susidegino, visiškai atsako partizanų kovos būdai. Kaip simbolis šitos herojinės kovos už tautos laisvę ir teises tebus čia (Tęsinys 28 psl.)

LIETUVIO DVASIA NEPALŪŽO

Brangūs lietuviai! Prieš kelias savaites aš atvykau iš Lietuvos. Laikraščio puslapyje aš noriu pasveikinti visus lietuvius, atskirtus nuo Tėvynės.

Aš atvežiau sveikinimus iš senojo Vilniaus, gintarinės Palangos, srauniosios Dubysos ir žilojo Nemuno.

Prieš išvykstant į Vakarus man teko pabūti daugelyje vietų, kalbėtis su įvairiausių profesijų žmonėmis. Ir jie visi prašė perduoti savo broliams štai ką: **lietuvio dvasia dar nepalūžo. Lietuvio sąmonė sveika, jo širdyje Dievas dar gyvas.**

Bet lietuvių tauta aimanuoja. Jau nekalbant apie žemės turtus, kurie taip tironiškai buvo atimti, čia pat tvirtinant, kad tai daroma laisvu noru, dvasinis lietuvių turtas — tikėjimas persekiojamas iš visų pusių.

Lietuvos kaimietis kaip didžiausią šventenybę laiko paslėpęs savo turėto, prakaitu ir ašaromis, o neretai ir krauju apšlakstyto žemės plotelio dokumentus. Lietuvis, kasdamas Magadano auksą ar drėkindamas Kara-Kumo dykumą, rytais kryžiumi save pažymėjęs, sukaupia jėgas dar dieną, dar savaitę išlaikyti visus bandymus.

Man išvažiuojant, kaimynai žiūrėjo į mane su neslepiamu pavydu. Nė vienas manęs neatkalbinėjo nevažiuoti, išskyrus valdžios organus, kurie, išduodami išvažiavimo leidimą, įspėjo: „Gal ir neblogai pagyvensi, bet pakentėsi, kol tau tarybinę dvasią išpurtysi“. Atseit, penkiolika

metų mūsų įtakoj išgyvenęs, ten būsi įtartinas.

Bet apsiriko net ir čia. Niekas man jos nepurto. Matyt, čia jau labai gerai supranta, kaip nepatvariai visiems ta dvasia įkresta.

Teko kalbėtis su grįžusiais iš Argentinos, Paragvajaus ir kitų šalių lietuviais. Neminėsiu jų pavardžių. Kaip jie žiūrėjo į mane, galintį išvykti! Jie prašė atvykus pasakyti, kad **pėsti dabar eitu atgal, bet jau vėlu.**

Taigi, išvažiavau, kartu su palydinčiaisiais ašarų nuo skruosto nubraukęs, ir perduodu laisviems lietuviams mūsų paslapčia išpuoselėtą viltį, kad visoms kančioms turi būti galas.

Kazys Jurgaitis

SVEIKINIMAS TĖVYNEI

LAISVIEJI LIETUVIAI TĖVYNĖS NEUŽMIRŠO

Kadaise dainuodavome susirinkę su draugais: „Leiskit į Tėvynę“. Į žodžių prasmę tada nesigilindavau. Patiko tik gaida. Bet

ir žodžiai giliai įstrigo į atmintį ir atkakliai peršasi dabar, kai iš tikrųjų teko palikti Tėvynę. Ir tuo labiau, kad negali būti ra-

mus — koks smūgis dar ištiks ryt, poryt. Kokį dar nutarimą paskelbs Tiesa. Kaip dar prišpaus lietuvį, iškoneveiks kataliką. O padėti jai šiandien negali.

Tada ilgesys darosi dar skaudesnis.

O Tėvynė šiuo metu ypač reikalinga dvasinės paramos, tiesos žodžio, kuris taip užgniaužtas, sąžinės laisvės, blaivaus vaizdo į visą pasaulį, kuris matomas tik toks, kokį sumanė parodyti tikrose kabutėse Tiesa. Tėvynė dabar pergyvena tokį laikotarpį, kad ją sutiktų laikinai palikti visi. Ir aš nesijaučiu prieš Tėvynę kaltas dėl to, kad išvykau į Vakarus. Ten būnant išsitarti prieš jos engėjus — beprasmiška. Aš sugrįšiu į ją su pirmisiais laisvės spinduliais ir padėsiu jai pakilti visu ūgiu. O dabar, aš noriu ją paguosti, ją pasveikinti iš čia, kur žodis laisvas, kur visi žmoniškumo elementai nevaržomi, kur tikyba, tai taurus jausmas, o ne gėdos ženklas. Kur nereikia su baime skaityti sušiuirusius rublius, ar užteks jų iki algai, arba vogti pačiam nuo savęs tol, kol vis dėlto pagaus. O kad vagystė yra sudėtinė komunizmo dalis, apie tai aš čia pasakosiu, būkit ramūs.

Aš noriu perduoti, kad čia visi, gyvenantieji ne Tėvynėje, nėra jos užmiršę, išsigimę, kaip jums kad aiškinama, kaip užsienio spaudą komentuoja Šarūnas Tiesoje.

Be reikalo abejojote geresniu gyvenimu užsienį, brangūs draugai. Be reikalo abejingai sutikdavote prasiskverbusių žinutę iš užsienio lietuvių gyvenimo. Būkite stiprūs ir moraliai pasto-

vūs. Jūs nesate pamiršti, o Lietuva tai ne LTSR, kaip to norėtų bolševikai. Tą įsidėmėkite net ir tie, kuriems tas nepatinka.

Noriu perduoti kai ką ir tiems, kuriems šie žodžiai sūrūs. Be reikalo, majore, vidaus reikalų ministerijoje, Jonavos pasų stalo leitenante, bolševikėli Mochovai ir dar keletas patarinėjote pasilikti, sakėte, darbo negausiu, lagery laikys, badu išdvėsiu. Aš patarčiau ir jums atvažiuoti. Darbo atsiras, tik, žinoma, ne šuniško.

Be reikalo, rašytoja Simonaityte, Tiesoj rašei straipsnį klaidiškiems, norintiems išvykti į Vokietiją. „Bleibe im Lande, und naehre dich redlich“. Tu sakei, kad per dieną jie uždirbs svaruką margarino. Gerbiamoji rašytoja, čia jie uždirba per dieną 10 kilogramų lašinių! Patikėk!

O visai partijai patariu: ne iš to galo pradėjote vytis vakarus! Sumažinkite ne visą rublį dešimt kartų, o visą prekių kainą ir pragyvenimo brangumą. Gi pinigai ir uždąrbis telieka tas pats. Tada pasistūmėsite beveik iki pusės Amerikos.

Mes neseniai minėjome pavergtųjų tautų savaitę, ją su mumis savo širdyse šventė milijonai žmonių likę vergijoje, o drauge ir lietuvių tauta. Ir be reikalo nervuojatės, pasaulinio komunizmo teoretikai! Viskam yra galas. O Jūsų viešpatavimas Lietuvoje — ne išimtis. Bučiuos tada sugrįžę tėvų žemę šimtai tūkstančių lietuvių, kuriems gyvenimas lėmė komunizmo prispaudą praleisti toli nuo tėvynės.

Kazys Jurgaitis (ELI)

(Atkelta iš 25 psl.)
 paminėtas tas vienas Daumantas — Skrajūnas — Juozas Lukša, bene ryškiausia partizanų sąjūdžio asmenybė, kuri tikrai nusipelnė didvyrio aureolę. Jis buvo Vyriausio Partizanų Šlabo narys, daugiausia prisidėjęs, begaline rizika savo gyvybei ši rezistencijos centrą sukurti. Jis du kartus prasiveržė pro geležinę uždangą, saugomą sargybinių bokštų, spygliotų vielių, treniruotų šunų ir bunkerių. Jis atnešė mums Lietuvos tikinčiųjų laišką Popiežiui, nežinomojo lietuvių laišką laisvajam lietuviui, jis užfiksavo partizanų žygius knygoje, kuri turbūt bus pagrindinis šaltinis žinioms apie partizanų sąjūdį Lietuvoje. Grįžo atgal Lietuvon 1950 m., kad tęstų toliau laisvės kovą, kuri kaikam Vakaruose jau atrodė beprasmiška. Todėl buvo norima Lukšą sulaukyti Vakaruose. Neužmirštami jo pasakyti žodžiai prieš tuos, kuriems buvo neaiški partizanų kovos prasmė: „Neprišauškint daugiau tokių materialistų!“ Lukšai buvo svetima mintis, kad galima apvilti tėvynėj likusius miško brolius, laukiančius žinių iš Vakarų, kad būtų galima sulaužyti duotą žodį grįžti, dar labiau — kad partizanų kova beprasmiška, nors ir žinojo, jog ji anuo metu greičiausia bus pasmerkta pralaimėjimui. Kaikurių nusigyvenusių ir sumaterialėjusių „veiksnių“ patarimai pagaliau „praregėti“ ir tapti realistu netilpo jauno idealisto galvoj... Jis atidavė savo gyvybę labai brangia kaina, išduotas žmogaus, kurį iš tremties jam pagelbėti buvo išrinkę „realistai“

politikai; atidavė, kad įprasminėtų, partizanų sąjūdį: ateinančios kartos turi tokiu pat narsumu ir idealizmą kovoti dėl tautos laisvės.

PARTIZANAS IŠEIVIŲ REALISTINĖJ BUTY

Partizaninių kovų prasmė

Jau konstatavome partizaniško heroizmo susidūrimą su tremtinių-iseivių realizmu, kuris skaudžiai nuvylė rezistentus krašte. Rezistentai buvo ir klaidingai informuojami per laisvinimo veiksnių ryšininkus. Prof. J. Brazaitis teigia, jog krašto rezistencijos atstovas 1949 m. gruodžio 6 d. raštu VLIKo pirmininkui „nurodė eilę faktų, kuriais VLIKas buvo pažeidęs susitarimą (su krašto rezistencijos atstovybe) ir paneigęs krašto įgaliotiniui rezervuotas teises. Rašte tiek kartu, kad net daroma išvada, jog VLIKas ir VT faktinai esą atsisakę nuo susitarimu prisiimtų įsipareigojimų“ (I Laisvę 1956, 11 nr., 27 p.). Kitu pavyzdžiu galima nurodyti pažiūrą į laišką Pijui XII. Rezistentai krašte Lietuvos tikinčiųjų laišką Pijui XII laikė tautos balsu ir laukė, kad jis bus panaudotas kaip efektinga kovos priemonė. Tremties lietuviai jį palaikė neautentišku ir propagandinei kovai nepanaudojo (plg. I Laisvę t. p.). Dabar kartais einama taip toli, kad stengiamasi partizanų herojines kovas išaiškinti grynai „psichologiniais motyvais“ ar visai nugramzdinti užmarštin. Veltui, pvz. ieškosim Eltos puslapiuose pagarbų nekrologų tauriesiems rezis-

tencijos kovotojams partizanams, su kuriais jos leidėjai prieš keletą metų turėjo visokeriopų reikalų. Jokio šiltesnio žodžio, ne tik nekrologo, **Eltos** buvusiam redaktoriui Julijonui Būtėnui, kuris iš tremties nuėjo partizano keliu ir kuris savo krauju nuplovė tremties gėdą — išdaviką, įdavusį Būtėną ir Lukšą pavergėjui. Tesitenkinama vien poros sakinių paminiėjimu, kad Lietuvos sovietiniai laikraščiai niekina partizanus.

Bet vėl reikia džiaugtis, kad mūsų dienraštinių spaudoj jau net vedamieji praeina apie tai, jog reiktų įvesti partizanų dieną (gal geriau rezistencijos), kuri simbolizuotų mūsų kovas dėl laisvės. Turiu galvoj Pr. Gr. vedamąjį **Drauge** š. m. birželio 20 d. Gal pamažu per veiksmų galvas, spaudos įtakoj, išsijudins pati visuomenė ir liausis organizuoti "graudingas raudas" "baisiojo birželio" vežimams 1941 m. prisiminti. Gal dar pajėgsim ne tik raudoti, "kaip mus vežė", bet ir ryžtis pozityvesnei laisvės kovai ir rezistencijai tremty, sau pavyzdžiu imdami partizanų heroizmą.

Paskutinis klausimas: ar aki-vaizdoj pralaimėtos kovos partizanų sąjūdis turėjo kokios **prasmės**?

Nėra sunku istorikui, visuomenininkui ir eiliniam piliečiui įvertinti tuos tautos ir visuomenės reiškinius, kurie akivaizdžiai tautai ir visuomenei **naudingi**, t. y. kurie kelia tautos ir visuomenės materialinę gerovę. Daug kebliau su tais įvykiais, kurie nėra mate-

rialinio pobūdžio ir neneša materialinio laimėjimo. Nekeliame diskusijų dėl 1918-1920 metų nepriklausomybės karo aukų, nes jos nešė materialinį laimėjimą — pačią nepriklausomybę. Nekeliame klausimo ir dėl žuvusiųjų 1941 m. birželio sukilime prieš rusus, nes jų auka įgalino bent mėnesiui atstatyti nepriklausomą valstybę. Naudos, t. y. materialinio laimėjimo, mūsų tautai jau nesuteikė 1944-1954 m. partizaninis sąjūdis pavergtoji Lietuva; juk jis materialiai visiškai pralaimėtas: kelios dešimtys tūkstančių jaunų vyrų, varganai žuvusių, gerokai nusilpnino tautos gyvybinį pajėgumą, neiškovodami kraštui jokių teisių ar laisvių. Vadinasi, realiuoju naudos požiūriu partizanų kovos antruoju bolševikmečiu lietuvių tautai yra pragaištingos. Vadinamasis realistas bus nuosekliai teisus jas pasmerkdamas. Šitas smerkimas tolydžio stiprės realistui "kylant" iki oportunisto, kur pragmatinis naudos galvojimas pasiekia augščiausio laipsnio.

Pragmatistas ypačiai sunkiai suras deramą atsakymą į tuos reiškinius, kurie pačia savo esme "sprogina" vadinamojo normalaus žmogaus mentalitetą. Jis klaus, ar iš tikrųjų yra įmanoma, kad žmogus kovotų ne dėl konkrečių gėrybių, dėl savo gyvybės, dėl savo turto, bet ir dėl vertybių — laisvės, žmoniškumo, religijos? Ar kova dėl vertybių nėra tik kova dėl kurios gėrybės, dėl naudos, šią pastarąją pridengiant, pagražinant skambia idėja, kad kova neatrodytų perbrutali? Par-

tizanai realisto požiūriu šitai tezei bus geras pavyzdys: juk daugumas jų gelbėjo savo kailį vengdami mobilizacijos, kuri būtų juos atidavusi beprasmiskai mirčiai fronte kovojant prieš vokiečius ne dėl savo krašto laisvės, o dėl komunistinės vergijos. Rudosios okupacijos metais įpratę neklausyti mobilizacinių šaukimų, jauni vyrai ir raudonojoje okupacijoje stengėsi nuo mobilizacijos pasprukti, tikėdami, kad nelegali padėtis miške ilgai neužsitęs: rusai bus vakariečių priversti iš buvusių laisvų kraštų pasitraukti — jie, partizanai, grįš a'gal į normalų gyvenimą. Kur čia herojika, idealizmas, klaus realistas... O ir paskui, kai bolševikai, įsitvirtinę krašte, nemanė jo palikti ir pradėjo "šukuoti" miškus, žiauriai naikindami savo priešus, ar jau vadinamieji partizanai tapo tautos, laisvės, žmoniškumo gynėjais? Ar jie ne savo gyvybes gynė? Ar realistas politikas, primindamas, sakysim, Baltuosiuose Rūmuose apie vis didėjančią komunistų agresyvumą mažųjų tautų atžvilgiu nedaugiau pasitarnavo Lietuvos laisvės reikalui, nei koks ten karštakošis jaunikaitis, išbėgęs į mišką ir iš pasalų nudobęs enkavedistą?... Ir kai tokia "rezistencija" padažnėjo, tai tariamieji laisvės gynėjai užtraukę žiauriai rusų reakciją, kurios pasėkioj masiškai buvę tremiami Lietuvos gyventojai Rusijon, o patys partizanai dešimtimis tūkstančių pakloję savo galvas.

Išklausę realistų balso, nenorėkim jų visiškai nutildyti, nes jie turi šiek tiek tiesos, tačiau toli

gražu nepakankamai. Matome, jog iš tiesų partizaniniam sąjūdžiui išsivystyti buvo visa eilė realių priežasčių: mobilizacija, rusų teroras ir t. t. Dabar ieškodami idėjinį motyvų, visų pirma pastebėkim, jog šiandien ir moderniojoje filosofijoje, ir psichologijoje vertybės — laisvė, tiesa, žmoniškumas — laikomos tokia pat realybe, kaip ir gyvybė, turta. Taip pat ir gyvenimo praktika rodo, kad dėl vertybinių realiųjų kovojama nė kiek nemažiau kaip ir dėl materialinės gerovės. Tiesa, kad utilitarizmui vis labiau užgožėjant žmogaus sąmonę ir moralę, idealistinės kovos mažėja, tačiau anaipol neišnyksta. Pragmatistiniuos Vakaruos ir ne vieno lietuvių galvojimas ir gyvenimo būdas prisimėmė labiau realistinį charakterį — ir tai reikia iš dalies vertinti teigiamai — tačiau negalima be protesto priimti oportūniizmą, kuris brukamas lietuvių laikysenai kaikiurių žurnalistų ir politikierių, praradusių gilesnę įžvalgą, kad lietuvių dvasiai būdinga vertybių — laisvės, religijos, žmoniškumo — meilė. Šias vertybes kaip tik pabrėžia Daumantas savo knygoj:

Visus juos (t. y. partizanus — V.N.) subūrė ta pati tėvynės meilė ir pareiga ginti savo tėvų žemę ir savo seses-brolius nuo beatodairinio rytų barbaro teroro. Ginti ir gintis, jaučiant didįjį laisvės ir žmoniškumo troškimą (mano pabraukta) — V.N.) ir suprantant begalinį šios kovos sunkumą; ginti ir gintis, visiškai atsižadant savo asmeninio gyvenimo, kolkas pasitikint tik savo jėgomis ir budrumu, paslapčiomis rusenant vilčiai, kad pagaliau

tie, kurie dar taip neseniai kalbėjo apie teisingą pokario sutvarkymą, pagaliau pajus atsakingumą prieš žmonijos ateinančias kartas ir pašalins barbariją, terorą ir vergiją, visu nuogumu kultivuojamą didesnėje Europos ir Azijos dalyje. Juose negestamai rusena ta pati nemarioji prabočių dvasia, šimtmečiais istorijon nusitęsusi, mūsų laisvės sargyboje stovėjusi. (341 p.).

Ar reikia taiklesnio liudijimo apie tai, kad partizanų dvasioje švitėjo laisvės ir žmoniškumo idealai, kai jie gynėsi nuo pavergėjo? (Kitos citatos galėtų parodyti nepaprastą partizanų religingumą). Ši citata taip pat atsako ir tiems "realistams" priekaištautojams, kurie partizanų sąjūdį yra linkę įžiūrėti neatsakingą jaunatvės užsidegimą, bravūrą, norą jieškoti nuotykių, realybės jausmo stoką. Ji aiškiai byloja, jog viltis, kad vakariečiai padės, tebuvo partizanuose slapta ir menka. Tuo tarpu mes čia, tremty, atsakingomis veiksnių lūpomis skelbėme greitą karą ir krašto išvadavimą. (Šių eilučių autorius yra buvęs liudininkas, kaip vienas veiksnys 1947 m. gausiame tremtinių susirinkime paskelbė, jog karas būsiąs maždaug metų būvyje, tai teigią amerikiečiai...). Jeigu taip, tai partizanai turėjo daugiau realybės nuovokos ir ano meto politinės padėties įžvalgos nei kaikurie tremties "realistai" politikai.

Tiems, kuriems partizaninis sąjūdis be jokios heroikos, tik "kailio saugojimas", lai atsakys Kęstučio apygardos vadas Visvydas:

„Tuo gali būti paaiškinamas šianieninis laisvės kovos sąjūdžio na-

rių herojiškumas: laisvės kovos sąjūdžio narys... su granata kišenėje veža slaptąją spaudą, laisvės kovos sąjūdžio narė lietuvaitė... tamsią darganotą naktį drąsiai neša slaptąją korespondenciją... laisvės kovos sąjūdžio narys..., apsuptas iš visų pusių priešo, iššaudęs paskutinius šovinius, žūsta susisprogdinęs granata.

Laisvės kovos draugai, pasakykite, ar tai eina kalba apie „kailio saugojimą"? Ar tai bedalis, neturintis išeities likimas? Kiekvienas savaime supranta, kad dabartinėje kovoje gal mažiausiai yra galimybių „išsaugoti savo kailį", tveriantis ginklo.

Kas buvo „bėdos vaikas" ir troško išsaugoti savo kailį, tas rado ir priemonių ir būdų — ir daug saugesnių, negu ginklas. Pagaliau ir tiems, kurie buvo išjęję laisvės kovos keliu su ginklu rankoje, aš manau, buvo kelių ir būdų, jeigu tik jie to siekė, pasigauti tos tariamosios „laisvės" (tam tikslui „nemažą lengvatą" buvo juk suteikęs ir „draugas" Bartašiūnas)...

Ką rodo tas geriausių mūsų tautos sūnų pavyzdys, kurie krito kovos lauke arba pasišventę ir pasiryžę kenčia rūsiuose, kalėjimuose, koncentracijos lageriuose?..

Taip, ginklo kova yra pati augščiausioji ir aršiausioji tautos laisvės kovos forma, tačiau tai nėra augščiausioji klauzulė paskiro tautos nario egzistencijai. Taigi, naivu ir netikslu tvirtinti, kad asmeninių bėdų verčiami kovoja laisvės kovos sąjūdžio nariai...

Kas taip galvoja, tas nepažįsta laisvės kovos sąjūdžio arba jį pažįsta tik iš dalies.. (Partizanai už gelež. užd., 236 - 237 p.).

Šie partizanų suvažiavime pasakyti žodžiai, rodos, pakankamai liudija, jog noras "išsisukti iš bėdų" nebuvo pagrindinis motyvas

partizanauti: jis tegalėjo būti vienam kitam tik išorinė paskata, ne vidinis nusistatymas.

Jei partizanai klojo savo galvas, tai pagrindinis šito tariamai "tautą žudančio" idealizmo motyvas bus čia minėtas ir atvejų atvejais kituose **Partizanų už geležinės uždangos puslapiuose užtinkamas — laisvės ir žmoniškumo troškimas sau, visai tautai net žmonijai.** Partizanų žygiuose pasireiškė nekartą mūsų istorijoje sutinkamas idealistinis principingumas, kyląs iš pagrindinio lietuvių dvasios bruožo — žmoniškumo —, kaip tai įžvalgiai yra nurodęs J. Girmius lietuvių charakterio tyrinėjime. Lietuvis turi prigimtinės pagarbos žmogui kaip nelygstamų vertybių — religijos, tiesos, laisvės — nešėjui.

Mūsų didvyriškumo versmė, mūsų kraujo sravenančioji tiesa, jog nieko nėra žemėje augštesnio, kaip žmogus, ir todėl kiekvienas turi žmonišką pareigą savo laisvę ginti kiekviena kaina... Esame didvyriška tauta ne militaristiniu jėgos kultu, o tik mokėjimu didvyriškai kovoti. Nemylime karo, bet prirėikus mokame kovoje mirti didvyriais, nes žinome, kad yra dalykų, vertingesnių ir už pačią gyvybę, — laisvė ir tiesa" (J. Girmius, **Lietuviškojo charakterio problema**, 1947 m., 14 p.).

Randame prasmės kovoti ir „beprasmišką" kovą, nes žinome prasmę glūdi ne laimėjime, o kovoje, todėl net ir pralaimėjime. Svarbiau kovoti už tiesą, ir mažiau svarbu —laimėti ar pralaimėti, nes tiesai ištikimybė yra augščiau už sėkmę. Todėl, lietuvių įsitikinimu, net ir pralaimėjimas nėra neprasmingas. Ir pralaimėjimas turi prasmę, kaip apeliavimas ateičiai likti ištikimam, dėl ko ankstesniųjų buvo kovota. Beprasmiškas yra tik pasidavimas

be kovos, nes vistiek ir geruoju priešiui atidarius savo duris, nuolankiai nusilenkus neteis्यbei, aukų neišvengsi, bet jos mažiau beturės tos amžinai sugestvyvios jėgos, kurią turi kiekviena sąmoninga auka" (J. Girmius, t. p. 20 p.).

Pirmąją bolševikų okupaciją priėmė nepaleisdami nė vieno šūvio; Girmiaus žodžiais tariant, nuolankiai nusilenkėme neteis्यbei. Bet ar šitas nuolankus pasidavimas okupantui išgelbėjo mus nuo žiaurių trėmimų 1941 m. birželį? Tat ar galime drąsiai teigti, jog bolševikai būtų švelniau elgęsi su lietuviais, jei "realistiškai galvodami" būtų atsisakę partizaninės kovos? Ar dabartinis Lietuvos jaunimas būtų tiek antibolševikiškų ir antirusiškų nuotaikų, jei jis neturėtų gyvų prisiminimų iš herojinių partizanų metų 1944-54, kai vyresnioji karta masiškai jungėsi tautos rezistencijon prieš pavergėją?

Tragiška, kad partizaninės kovos tikslas — laisva Lietuva — nepasiektas, tragiška, kad kova materialiai pralaimėta. Tačiau partizanų pasipriešinimas, kraujo auka akivaizdžiai paliudijo lietuvių norą gyventi laisvėje. Nepriklausomybės ir laisvės troškimas ryškiau nei iki tol įsirėžė lietuvių sąmonėje. Be partizanų herojinės aukos patraukiančio pavyzdžio, galimas dalykas, būtų buvę daug greičiau apsiprasta su okupacine padėtimi, pavojai išblėsinti tautinę sąmonę tiems, kurie linksta prisitaikinti, būtų tik sustiprėję. Partizaninis sąjūdis visa tai su-trukdė. Daug daugiau: jis Lietuvoje esančių lietuvių patriotizmą pakėlė iki tokio lygio, kokį vargu ar esame turėję nepriklausomybės metais. Taigi, partizanai

LIETUVIŠKŲ PARAPIJŲ PROBLEMA

ANTANAS JUŠKA

[vedamosios pastabos: Lietuviškų parapijų klausimas sunkus, sudėtingas ir itin komplikuoatas. Ar tai nebus priežastis, dėl kurios mažai kas tenori ties ta mįsle sustoti ir ją narplioti. Tą problemą liesdami tenkinšlmės daugiau faktais, komentarus palikdami nuošalyje. Mums atrodo, kad yra reikalingi kai kurie terminų paaiškinimai, kas sudarys mažą digresiją, už ką skaitytojas „tikime, atleis.

Bažnyčia ir valstybė

Individo kaip ir tautos gyvenime yra ryškios dvi institucijos — bažnyčia ir valstybė. Pirmajai paties Jėzaus Kristaus yra palikta rūpintis žmonių dvasiniu gerbūviu. antrajai paliktas uždavinys kelti medžiaginę gerovę. Viešpaties pasakymas „Atiduokite, kas Dievo Dievui, kas ciesaoriaus ciesaoriui“ yra paprastas, tačiau tas dėsniis savyje talpina dideles komplikacijas. Žmogus susideda iš grynios medžiagos ir iš grynios dvasios, o ryšys tarp tų dviejų dalių toks subtilus, kad kartais neįmanoma atskirti, kur viena pasibaigia, o kita prasideda. Panašus bendravimas vyksta tarp bažnyčios ir valstybės. Istorijos bėgyje būta kovų, būta trinties. Ne-

laimėjo kovą idealiojoj plotmėj: jie paliks jaunajai ir ateinančioms kartoms gyvais šaukliais niekad neapsiprasti su vergija ir kovoti dėl laisvės. Tai ir yra partizaninės kovos prasmė.

priklausomoje Lietuvoje tarp bažnyčios ir valstybės nebuvo to karo stovio, kuris viešpatauja komunistinėje vergijoje. Sakytum, kad

Antanas Juška

spausdinamo straipsnio autorius apie lietuviškas parapijas Jungtinėse Amerikos Valstybėse, yra kunigas, istorikas, bažnyčios istorijos daktaras. Baigęs Kauno kunigų seminariją ir Vytauto Didžiojo universitete teologijos filosofijos fakultete teologijos skyrių, kunigu išventintas 1940-taisiais Lietuvos nepriklausomybės sutemų metais. Vokiečių okupacijos metu kapelionavo Šeduvos gimnazijoje. Trentyje, trumpai pagyvenęs Regensburge, persikėlė į Romą gilinti studijų Gregorianumo universitete. Domėjosi ir studijavo Bažnyčios ir Valstybės santykius. Daktaro laipsnis suteiktas už disertaciją apie Lietuvos karaliaus Mindaugo santykius su Šv. Sostu. Visuomeninėje ir kultūrinėje veikloje žinomas kaip ilgametis dienraščio **Draugo** bendradarbių klubo pirmininkas, 1000 dolerių romano premijos sumanytojas ir įgyvendintojas, ALRK Federacijos gen. sekretorius, Lietuvių Bendruomenės Tarybos narys, buvęs vienas iš Balfio direktorių ir vicepirmininkų, Kunigų Vienybės sekretorius, Ateitininkų Sendraugių Sąjungos vicepirmininkas. Aktyvus lietuvių spaudos ir Liet. Encikl. bendradarbis.

ir terminai — pagrindis, katakombos, tada dažnai vartoti, nesu-
prastini raidine prasme. Tarp tų
dviejų institucijų, ypatingai au-
toritetinio režimo metu, vyravo
stiprus trynimasis. Pagrindą tam
įtempimui sudarė valstybės val-
džios pastangos eliminuoti, ap-
karpyti bažnyčios įtaką jaunimo
auklėjime. Be to, bažnyčios atsto-
vai tada pagrįstai galvojo, kad
pačio patriotizmo sąvokoje. apie
ką jauna valstybė dažnai manė,
kalbėjo, rašė, slypi fizinės jėgos
primatas. Mūsų kariuomenė buvo
visų pasididžiavimas, tačiau klai-
dinga buvo prielaida, kad ji bet
kokį priešą nugalės, jei bus mo-
derniais ginklais apginkluota. Vi-
sai kitą patriotizmo aptartį mums
yra palikęs didysis mūsų tautos
filosofas prof. Stasys Šalkauskas.
Jo manymu "tikras patriotizmas
yra tautinės savo individualybės
meilė pagrįsta pageidavimu savo
tautai moralinės didybės, kylan-
čios iš visuotino žmonių dvasios
turinio ir besireiškiančios indivi-
dualinėmis tautinėmis lytimis"
(prof. S. Šalkauskis, *Ateitininkų
Ideologija*, 87 psl.). Jei anose
dienose būtų siekiama tautiniame
auklėjime moralinio, o ne fizinio
tautos primato. kova būtų buvusi
išvengta, darnus sugyvenimas ir
bendradarbiavimas būtų vyravęs.
Patriotizmo sąvokų skirtumai ir
bus ta pagrindinė priežastis, kuri
iššaukė tarp bažnyčios ir valsty-
bės trynimąsi.

Paskutiniųjų popiežių pažiūros į patriotizmą

Bažnyčia su tokiu patriotizmu,
kuriame vyrauja pageidavimas

tautai moralinės didybės, negali
kovoti. Ji tokį patriotizmą palaiko,
ugdo. Tai tezei įrodyti itin daug
medžiagos suteikia Pittsburgo da-
bartinio vyskupo J. Wright di-
sertacija, išleista 1956 m., *National Patriotism in Papal Teach-
ing*. Mums atrodo, kad popiežiai
yra tikri autoritetai Katalikų Baž-
nyčios minčiai patriotizmo klau-
simu išryškinti. Popiežius Leonas
XIII nurodo, kad patriotizmas sto-
vi šalia religijos, kad jos abi suda-
ro kaip ir vieną, tarsi dvigubą do-
rybę, visiems privalomą. Šventasis
Tėvas Benediktas XV ragina tuos,
su kuriais dalinamės bendros tė-
vynės gėriais, ypatingesniu būdu
(peculiariu modo) mylėti. Prancū-
zijos kunigų patriotizmą pirmojo
Pasaulinio karo metu pabrėžia ir
giria Pijus XI. Popiežius juos pa-
rodo kaip pavyzdžius, kurie pamir-
šo prancūzų vyriausybės įžeidi-
mus, aukodami gyvybes tėvynę
ginant.

Patriotizmas siekia pagilinti,
plėsti, išlaikyti tautinę individua-
lybę, kuri reiškiasi įvairiomis for-
momis, kurios suranda kaip ir at-
baigimą pačioje tautinėje kultūro-
je. Katalikas siekia tautinę kul-
tūrą sudvasinti, sukatalikinti.
Šventieji tuo atžvilgiu buvo itin
jautrūs. Taip, pavyzdžiui, švento
Pranciškaus Asyžiečio kūryboje,
ypatingai jo *Saulės giesmėj*, atsi-
spindi Italijos dvasios gelmės —
skambi ir be galo turtinga italų
kalba, tinkanti meilei išdainuoti,
širdžiai išlieti. Visos tautos tą
šventąjį garbina, tačiau italai dar
daugiau — jų visoje kūryboje
švento Pranciškaus kulto, pagar-
bos ir meilės pilna. Šventos Joanos

Arkiētės heroiškas patriotizmas visus uždega, tačiau prancūzams jis tampa įkvėpimo šaltiniu, aliekant pareigas savo tėvynei. Mūsų šventasis Kazimieras, nors savo kūrybos ir nepaliko, tačiau mums tapo simboliu, didžiausiu ramsčiu, kovoje su carišku, kaip ir dabartiniu ateistiniu imperianizmu.

Tautinės parapijos kanonų šviesoje

Katalikų Bažnyčia juridiniu atžvilgiu yra daloma į teritorijas. Didelė teritorija, apimanti daugelį parapijų, sudaro vyskupiją, kurią valdo vyskupas ordinaras. Vyskupiją įkurti, vyskupą ordinarą paskirti tegali šventasis Tėvas. Pati vyskupija yra daloma į mažesnes dalis, mažesnes teritorijas, kurių kiekviena vadinasi parapija. Parapiją įkurti, ją panaikinti, jai kleboną, vikarą paskirti tegali tos vyskupijos vyskupas, kuriai parapija priklauso. Naujų parapijų įkūrimas, kaip ir senų panaikinimas vietos vyskupas yra savarankiškas — jam nereikia popiežiaus atsiklausti, jo sutikimo gauti. Kiekviena parapija turi savo ribas, tuo būdu ji vadinasi teritorinė. Tam tikra prasme vien teritorinės parapijos skaitosi tikrom, kanoniškom..

Antra parapijų rūšis yra vadinamos tautinės parapijos. Jos yra skirtos tam tikros tautos, kurių kalba yra skirtinga nuo valstybinės kalbos, tikintiesiems aptarnauti. Tokie katalikai gyvena dažniausiai miestuose ir yra plačiai išsisklaidę, todėl jų parapijoms nustatyti ribas neįmanoma. Jiems teikiama privilegija, kuria jie ga-

li naudotis, ar ne, priklausyti ne prie tos parapijos, kurios teritorijoje jie gyvena, o prie savos, tautinės, kur jų tėvų kalba yra naudojama. Katalikų Bažnyčia sakytum tokią išimtį daro dėl to, kad tikintieji geriau suprastų jos mokslą, lengviau prisiruoštų prie sakramentų. Pagaliau per amžius Romos katalikybė skaitėsi visų tautų globėja, jos kultūrą palai-kytoja.

Katalikų Bažnyčios kanonų kūrėjai iš anksto pramatė, kad tautinėms parapijoms įkurti gali susidaryti rimtų kliūčių. Pagaliau ir įkurtas vietos vyskupas gali lengvai panaikinti. Vyskupų tarpe Amerikoje dominuoja airių kilmės, gali atsirasti siaurų, tautinėms grupėms nepalankių, kartais net šovinistų, kurie gali daryti rimtas kliūtis tautinėms parapijoms įsikurti, o įkurtąsias lengvai panaikinti. Pagaliau į vietos ordinarus gali daryti spaudimą valstybės valdžia, turinti tikslą viską suvienodinti, tautines grupes sutirpinti, suviršškinti. Tiems neigiamumams kelią užkirsti 216 kanonas, ypatin-gai jo 4 paragrafas, aiškiai nustato, kad tautinę parapiją įkurti, kaip ir ją panaikinti, vietos vyskupas turi gauti iš švento Tėvo raštu sutikimą. Procedūra tautinei parapijai įkurti yra panaši kaip ir teritorinei. Pirmoje eilėje čia yra reikalingas atitinkamas tikinčiųjų skaičius, kaipo garantija, kad įkurtas vienetas išsilaikys. Tokios tikinčiųjų grupės atstovai kreipiasi į vietos vyskupą, prašydami naują parapiją įkurti. Vyskupas jų prašymą rimtai svarsto, ar yra reikalas, ar jie sugebės parapiją

išlaikyti? Jei nauja parapija bus teritorinė, vyskupas ją savarankiškai gali įsteigti, nieko ir niekur neatsiklausdamas. Jei tokia parapija pramatoma tautinė, ordinaras vyskupas raštu kreipiasi į Romą, prašydamas popiežiaus sutikimo. Šventas Tėvas gali tokį leidimą duoti, gali ir atmesti. Tautinės parapijos uždaryme klebonas nieko nereiskia. Jos panaikinti negali nė vietos vyskupas. Jei susidaro rimtų kliūčių, pavyzdžiui, parapijiečių tiek sumažėja, kad darosi nebeįmanoma tokios parapijos išlaikyti, dėl tokios parapijos panaikinimo vyskupas raštu kreipiasi į šventąjį Tėvą. Jei popiežius su vyskupo įrodymais sutinka, parapija uždaroama. Praktika rodo, kad pats Vatikanas nori kaip galima ilgiau tautinės parapijas išlaikyti, jas uždaryti leidimus sunkiai duoda. Tą žino ir vyskupai ordinarai. Jie tad nėra linkę tuo reikalu į Romą kreiptis.

Lietuviškos parapijos Amerikoje

Jungtinių Amerikos Valstybių oficiali įstaiga — Bureau of Immigration of U. S. A. — iki 1899 metų lietuvius emigrantus priskirdavo arba prie rusų arba prie lenkų. Tuo būdu iki minėtos datos yra labai sunku nustatyti, kiek tautiečių iš tėvynės į Ameriką emigravo. Tuo pačiu laiku Amerikos Lietuvių Susivienijimas pasišovė leisti seriją straipsnių, kurie vėliau pasirodė atskira knyga, pavadinta Lietuviai Amerikoje. Tame leidinyje esama įdomios medžiagos. Ten, pavyzdžiui, yra nurodoma pirmųjų emigrantų vardai, pavardės, jų atvykimo datos, orga-

nizacijos, klubai, prie kurių jie priklausė, o taip pat teigiama, kad iki 1899 metų į Ameriką lietuvių emigravo apie 250,000. Dėl minėto skaičiaus galima turėti tam tikrų rezervų, iš kur jis paimta, šaltiniai nenurodomi. Minėtas Jungtinių Amerikos Valstybių emigracijos biuras nuo 1899 metų iki 1914 metų užregistravo 252,594 lietuvius, naujus emigrantus. Pirmojo didžiojo karo metu emigracija sutrukdyta, gi po karo įvestos kvotos ji liko suvaržyta. Pasibaigus antrajam Pas. karui, naujų emigrantų, žinomų D.P. vardu, yra priskaitoma daugiau kaip 20,000.

Pirmieji lietuviai emigrantai čia įsikurti turėjo didelius sunkumus. Didelė jų dalis, (Bureau of Immigration of U. S. A. net 112,716 priskyrė prie mažamokslių, o 11,185 prie tokių, kurie mokėjo skaityti, tačiau negalėjo rašyti) buvo be didesnio išsilavinimo. Vienok jie jautėsi lietuviai, jie išsižadavo, kai juos tam tikros įstaiigos priskirdavo arba prie rusų arba prie lenkų. Juos, be abejo, veikė ta atgimimo banga, tada apėmusi Lietuvą su **Aušra**, **Varpu** priešakyje. Jie reikšdavo stiprų nepasitenkinimą, kuris kai kada išsivystydavo į atvirą kovą, kai buvo verčiami garbinti lenkiškai Dievą. Tuo tarpu lenkai nenorėjo nuo lietuvių skirtis net bažnyčiose, tikėdami į vieną tautą, į vieną Dievą, į vieną uniją. Visiškai atsiskyrimui nuo lenkų, įkūrimui savų lietuviškų bažnyčių, savų lietuviškų parapijų, vadovavo du garbingi asmenys, pirmiau buvę draugais, vėliau likę dideliais priešais — katalikų kunigas **Aleks-**

andras Burba ir laisvamanių vadas dr. J. Šliupas. Savų religinių židinių steigimui trūko lietuvių kunigų. Jie buvo viliojami, kviečiami persikelti per Atlantą, apsigyventi šiame krašte. Vienas kitas iš jų buvo priverstas palikti tėvynę — rusų valdžiai buvo įskųsti, grėsė kalėjimas. Kun. A. Miliukas sudėtiniam veikale **Catholic Builders of the nation** tvirtina, kad iki 1899 metų buvo įkurtos 27 lietuvių parapijos. Kitų lietuvių parapijų steigimas ypač padidėjo šio šimtmečio pradžioje. Keistas dalykas — didelis trūkumas lietuvių kunigų, tikintieji daugumoje paprastai darbininkai, nemoką angliškai kalbėti, o vienok surado, susikvietė savus kunigus, susekė, kur kreiptis. su kuo kalbėti, dažnai vertėjų pagalba, norėdami įsteigti savas lietuviškas parapijas. Jie tada mažai uždirbo. daug siuntė giminėms į Lietuvą, o vienok paskutinius centus aukojo naujų bažnyčių, mokyklų, vienuolynų steigimui. Tas laikotarpis Amerikos lietuvių istorijoje yra aukso raidėmis įrašytas. Čia parodytas visiškas pasišventimas, tikras susiklausymas, nuostabus organizuotumas. Pirmoji lietuvių parapija įsteigta, regis, Pittston, Pensilvanijoje. Ji ir šiandien palieka tautinė. Paskutiniai parapija įkurta 1941 metais Los Angeles mies'ė, Kalifornijoje. Keista, kad ši paskutiniai, kur lietuvių skaičius kasmet didėja, kai kitur nyksta. panoro likti jau teritorinė, ne tautinė. Tuo būdu pilnai suprantamas kai kieno pasipiktinimas anos parapijos vadovų užmačiomis. Viso lietuvių parapijų šiandien priskaitoma iki 120.

Lietuviškumas lietuvių bažnyčiose

Katalikų Bažnyčios oficiali kalba buvo, yra ir paliks lotynų. Ji kaip tokia yra likusi per daugelį daugelį šimtmečių. Sakytum, kad pasirinkimas nėra blogas — ji yra mirusi, jokia tauta jos dabar nevartoja, tad tarp tautų nesukelia ir jokio pavydo. Tačiau kalba nėra esminis, nėra dogminis dalykas, nes sakramentai, kaip išganymo ženklai, įrankiai, yra žmonėms, o ne žmonės sakramentams. Popiežius, kaip Kristaus vietininkas, vienu plunksnos pabraukimu. vienu dekretu galėtų įsakyti, kad viskas būtų atliekama tik ta kalba, kurią tikintieji supranta. Šiandien lotynų kalba yra naudojama tik pagrindinėse apeigose, didžiųjų sakramentų administravime — šventųjų Mišių aukoje, kunigystėje, maldų dalyje moterystėje, esminėse dalyse krikšte, tepime paskutiniųjų aliejų, išrišime per išpažintį, komunijos davime. Šventieji tėvai, ypatingai paskutiniai, kad tikintieji vis daugiau suprastų, geriau pasiruoštų prie sakramentų, prie pamaldumo praktikų, leidžia didelę dalį naudoti žmonių šnekamos kalbos, gyvos kalbos. Prie gimtosios kalbos leistinių dalykų priskiriami — laiškų, evangelijų skaitymai šventose Mišiose, jų aiškinimai, pamokslais vadina, moterystės sakramente, kaip ir krikšte, kai kunigas kreipiasi į vienus ir kitus su tam tikras klausimais, išpažintyje, kai duodami patarimai, nustatoma atgaila, tam tikrose mirštančių maldose, ant-raeilėse religinėse praktikose — rožančiaus kalbėjime, gegužinėse,

spalio mėnesio, gavėnios pamaldose, giesmių giedojime, jei tai atliekama ne Mišių metu.

Lietuvių parapijose, kiek tas liečia Čikagą, visose leistinėse apeigose, maldose, konferencijose bei pamoksluose visur čia buvo naudojama tik lietuvių kalba, nė žodžio angliškai, rodos, iki 1918 metų. Pirmas anglų kalbą į savo parapiją bus įvedęs a.a. prel. Krušas. Kai kas dar prisimena anų dienų istorinį Kunigų Vienybės susirinkimą Šv. Jurgio parapijos klebonijoje, Čikagoje, kur tuometinis, regis, dienraščio **Draugo** redaktorius kun. **B. Bumša** viešai protestavo prieš anglų kalbos įvedimą į lietuvių bažnyčią, viešai paties parapijos šeimininko jis buvo paprašytas kleboniją palikti. Mes ano klebono parėdymo, žiūrint dabar iš laiko perspektyvos, negalėtum ir smerkti. Bažnyčia negali likti lietuvių kalbos mokykla, ne toks jos uždavinys. Lietuviškai išmokyti turi šeima ir mokykla. Jei kartą šios dvi garbingos institucijos savo pareigose apsilaido, negi bus bažnyčios kaltė. Daugiausiai painiavos lietuvių bendruomenei sudarė mišrių tautybių vedybos: negi galima vyrą nuo žmonos atskirti, jei vienas šeimos narys priklauso vienai parapijai, o antras kitai.

Popiežius leidžia, vyskupai pageidauja, kad lietuvių parapijose dirbantieji kunigai, jei to pageidaujama, galimuose dalykuose patarnautų tikinčiųjų gimtąja kalba. Kas tos kalbos neišmoko, kas ją pamiršo, kas niekina visa tai, kas sava, lietuviška. gražu ir šventa, negali lietuvių parapijose pasi-

likti. Tokie turi paduoti pareiškimus vietos vyskupams, kad juos perkeltų į kitataučių, į airių parapijas. Lietuviškose parapijose pasilikdami jie dvigubai nusikalsta — nusikalsta prieš meilę, atstumia tikinčiuosius nuo Dievo, nusikalsta ir prieš teisingumą, kadangi lietuvių bažnyčios buvo statomos tik lietuviams ir lietuvių aukomis. Šiandien lietuvių kunigų trūkumo nėra, nes daugelis naujųjų ateivių lietuvių kunigų yra priversti dirbti kitataučių parapijose. Kartais pastebimi keisti reiškiniai, kai vienoje ar kitoje vietoje vyskupai daugiau simpatijų reiškia tiems kunigams, apdovanodami juos titulais, skirdami į geresnes vietas, nors jie būtų ir kur kas jaunesni už kitus, be jokių nuopelnų, kurie linksta lietuvių kalbą savose bažnyčiose apkarpyti ar net ją visai panaikinti. Mažai, bet tokių įvykių. jau yra. Tam tikro nesklaidumo sudaro ir lietuviškuose pamoksluose, kai naujiems ateiviams primetama kaltė, kad lietuvių tauta prarado nepriklausomybę tik per jų klaidas, per jų nuodėmes. Ką Dievas apdovanoja, už ką baudžia, pasilieka gilioje paslapytyje. Visa tai neprieinama mūsų protams, tad kam spekuliuoti, kam žmones erzinti? Visokie pamokslai, kur viena grupė išgiriama, kita kryžiuojama, neatsiekia savo tikslo. Visos lietuvių parapijos savo narių skaičiumi menkėja, mažėja, tad visų kunigų pareiga kaip galima savas parapijas ilgiau išlaikyti, parapijos narius jungti, o ne skaldyti.

Klysta tie, kurie manytų, kad mūsų religiniai židiniai tik nuo

kunigų priklausau, kad pasauliečiai jokio vaidmens nevaidina. Tikintieji gali įsirašyti į teritorinę parapiją, bet jiems teikiama privilegija priklausyti prie savo tautinės parapijos. Lietuviai tėvai nusikalsta, kurie savo vaikų namuose lietuviškai nemoko, neleidžia jų į savo mokyklas. Nemažesnis nusikaltimas įsirašyti į kitataučių, o ne savas parapijas, kai gyvenama toliau, ar dėl didesnio parapijinio mokesčio. Tas neatpalaiduoja nuo priklausymo saviems, nuo rėmimo savų religinių židinių. Ankstesnieji lietuviai ateiviai lieka pavyzdžiu naujesiems ateiviams savų bažnyčių lankimu ir aukomis. Pastarieji pamiršta, kad čia bažnyčia nuo valstybės atskirta, negauna jokios medžiaginės paramos. o parapijų išlaikymo išlaidos, ypač parapijinių mokyklų, yra milžiniškos. Lietuvoje kunigai daugiau pajamų turėjo, stipriau medžiaginiai gyveno. Jei čia pasitaiko vienas kitas turtingesnis klebonas (tokie pavyzdžiai kai kam nepatinka), dažniausiai jų pajamos yra pašalinės, nieko bendro su parapija neturinčios.

Antroji pasauliečių lietuvių pareiga yra lankyti tas Mišias, tas pridėtinės pamaldas, kurios yra skirtos vien lietuviams. Neseniai dienraštis *Draugas* paskelbė įdomų pedagogo Petro Maldeikio straipsnį, kuriame skundžiamasi, kad vadinama lietuviškoji suma, su gražia giesme *Pulkim ant kelių*, susilaukia vis mažiau ir mažiau lankytojų, o atvirkščiai tose Mišiose, kur nėra žodžio lietuviškai negirdime, vadinamomis skaitytomis, angliškėmis, naudojasi ir

daugelis mūsų ateivių. Tiesa, tame pačiame dienraštyje *Karnėnas* nurodo priešingus pavyzdžius — *Clevelande*, *Bostone*. Šių eilučių autorius yra dirbęs 10 metų lietuviškoje parapijoje, žino situaciją visų lietuvių parapijų Čikagoje. Jis sutinka 100% su Maldeikio teigimais. Jei dėl nepakankamo lankytojų skaičiaus Mišios, kitos pridėtinės pamaldos, kur vartojama tik lietuvių kalba be jokio angliško žodžio, klebonų bus panaikintos, ne jų, ne jų asistentų bus kaltė — visą atsakomybę pašiims lietuviai parapijiečiai, kurie žodžiu apie lietuviškumą kalba, bet darbai to neįrodo. Visų susirūpinimas turėtų būti didelis, o ypatingai tų, kurie šiuos krantus tepasiekė vos prieš 10 ar daugiau metų, o apsigyvenę prisiekė išlikti visur ir visuomet lietuviais

Lietuviškumas bažnyčiose gali reikštis, tarpti per meną. Mūsų religiniai siužetai yra platūs ir labai turtingi. Pavyzdžiui reta tauta teturi tiek daug Mergelės Marijos apsireiškimų. Kiek įkvėpimo nenininkas gali semtis iš mūsų istorijos didvyriško tarpsnio, kai buvo vedama žūtbutinė kova už lietuvišką maldaknygę. Dailininko teptukas gali paliesti ir dabartinę mūsų tautos golgotą. O ir kankinių krauju yra mūsų žemelė su laistyta. Katalikų Bažnyčia yra meno, tautinės kultūros, gerbėja, palaikytoja. Ji neatstūmė, nesunaikino, net ir pagoniškos Graikijos meno kūrinių, kurie savo turiniu įkvėptai religijai yra tolimi, net priešingi. Paskutiniu laikotarpiu buvo pastatytos tik kelios bažnyčios, koplyčios Amerikoje lietu-

vių rūpesčiu, lietuvių lėšomis. Vieniur daugiau, kitur mažiau naujuose Dievo namuose lietuviškumo įdėta. Daugiausiai savus talentus galėjo pritaikinti tie dailininkai, kurie dirbo prie vitražų. Jų darbai yra patrauklūs, meniški. Tokiems ir tolimesnės perspektyvos yra platesnės. Mažiau tegalėjo pasireikšti gryo teptuko atstovai. Šių pastarųjų darbai tiek klebonų, tiek parapijiečių lieka mažiau vertinami, o kai kuriais atžvilgiais lieka lyg kontroversiniai. Vos keli architektai mėgino į bažnyčių, koplyčių naują statybą įjungti ir lietuviškus motyvus. Tai savo bokštu bei bokšteliais, tai prieangiu, tai vidaus stulpais, tai presbiterija tie nauji Dievo namai skiriasi nuo kitų, yra mums artimesni, savesni. Bažnyčių, koplyčių statyboje vis dar vyrauja klasikinis stilius. Čia modernumo dar nepripažįstama, į jį neįeinama.

Per muziką gali mūsų tautos siela, jos pulsas reikštis. Paskutiniu laiku atskirose vyskupijose yra sudarytos muzikų komisijos, kurios išleidžia direktyvas parapijų vargonininkams, jų chorams. Čia kai kur padaryta stipresnių suvaržymų, pavyzdžiui Mišiose teleidžiama lotyniškai giedoti, liko atmesti kai kurių žymių muzikų rūriniai kaip neatitinką Bažnyčios dvasią. Nebe visos parapijos beturi stiprius prapijos chorus, nebe visiems chorams vadovauja su aukštu mokslu, stipriu pasiruošimu vargonininkai. Laikraščiuose vis tenka pastebėti nauji ir nauji kvietimai, raginimai rašyti į parapijos chorus. Didelė dalis vargonininkų yra senesnio amžiaus, o

naujų prieauglis tėra mažas. Trūksta mums ir kompozitorių. Vienas J. Kačinskas yra Mišias parašęs, prelatas P. Juras jas savo lėšomis išleido. Regis, kad šio kūrinio niekas iki šiol neišpildė. Sakoma, kad naujosios Mišios yra labai ilgos ir gana komplikotos. Gavėnios metu tai viena, tai kita stipresnė lietuvių kolonija pasirodo su religiniais koncertais, kur turi progos pasireikšti solistai, chorai. Visuomenė tokius koncertus mėgsta. Didesnę programos dalį sudaro lietuvių kompozitorių kūriniai, lietuvių poetų žodžiai. Tenka kartais iš chorvedžių nugirsti nusiskundimus, kad tokių kūrinių pasirinkimas tėra menkas, kad jaučiamas jų didelis trūkumas. Jei Mišiose yra nustatyta, kas galima giedoti, kaip giedoti, tai religinių koncertų programoms yra palikta plati laisvė. Svetimtaučių dėmesį atkreipia kai kurie mūsų religiniai kūriniai, religinės giesmės. Čia ypatingai visus sužavi giesmė **Marija, Marija...**

Organizuotos pastangos

Pavieniai asmenys, nors būtų įtakingi, turėtų geriausių norų, užsimojimų, lietuviškumo klausimo lietuvių bažnyčiose niekuomet neišspręs. Tokiems kiti galės pagrįstai sakyti, iš kur jie gavo teisę mus mokyti, direktyvas ar menkiausias sugestijas patiekti? Nenormali padėtis lieka ir dabar, kai lietuviškos pamaldos tarp lietuvių parapijų nėra suderintos, kai viskas paliekama nuo paskirų klebonų malonės. Kas turėtų rūpintis?

Pirmoje eilėje tas klausimas turėtų būti svarstomas Amerikos Lietuvių Kunigų Vienybės sąjungoje. Ši organizacija yra sena, praeityje labai didelį vaidmenį suvaidinusi. Ji ir dabar pasauliečių tarpe turi aukštą markę, jai reikiamas didelis pasitikėjimas. Kitaip dalykai stovi kunigų tarpe. Su liūdesiu tenka konstatuoti, kad dauguma jos narių beliko senieji klebonai ir naujieji ateiviai, vadinami dypukais. Kunigai, čia gimę, augę, mokslus baigę, maža dalimi į ją tėra įsijungę. Ryškiausias pavyzdys yra Čikaga, kur provincijos susirinkimuose pastarųjų tekdalyvauja vos 1%. Savaimė aišku, kad ne nariai daugiausiai ir kelia klausimą, kas yra ta Kunigų Vienybė, iš kur ji gavo teisę visokias direktyvas reikšti? Praėjo tiek metų, o mes negalime džiaugtis, kad nors vienas šio krašto lietuvis kunigas būtų pakeltas į vyskupo sostą, užimtų ne padėjėjo, ne svečio, o tikro valdytojo, ordinaro vietą. Ar šiuo dalyku buvo rūpintis, kreiptasi į atitinkamas įstaigas, prašyta, maldauta, ne pavieniai, bet organizuotu būdu? Autorius nežino tokių įvykių. Mes esame visada per daug kuklūs. Nedėta pastangų gabesnius jaunesnius lietuvių kunigus, čia gimusius ir augusius iškelti į priekį, paruošti vadais. Visur tematoje tas pačias pavardes, tuos pačius vardus, o kas bus, kai jie mirs, juk daugumoje jau amžiaus palaužti? Teisybė lieka, kad jaunesniems trūksta lietuviškumo, tačiau dažnai senieji stokoja nuoširdumo, lietuviško vaišingumo, linkę prie perdėto taupymo.

Didelė reikšmė skiriama ir pasauliečiams, ypatingai organizuotiems, kas liečia lietuviškumą lietuvių bažnyčiose. Pirmoje eilėje čia juos atstovauja Amerikos Lietuvių Romos Katalikų Federacija. Pavarčius šios organizacijos seimų, konferencijų protokolus, susidarai įspūdį, kad praeityje ji buvo vienas iš didžiausių promotorių lietuviškas parapijas kurti, rūpintis, kad Dievo namuose lietuviška dvasia viešpatuotų. Katalikų Federacija nuo 1940 metų pergyvena didelę krizę, kai iš jos veiklos buvo išimti Lietuvos laisvinimo, kaip ir labdarybės reikalai. Ji šiandien bevaidina reprezentacinę rolę. Jos apskričiai yra apmirę, jos skyriai sumenkę.

Ateitininkų Federacija, švenčianti savo auksinę sukaktį, nors savo paskirtimi yra religinė, tačiau savo veikloje tapo parapijinė, savuose organizaciniuose rūpesčiuose paskendusi, kankinama katalikų politinio susiskaldymo, nėra atkreipusi ypatingesnio dėmesio, kas liečia lietuviškumą lietuviškose bažnyčiose.

Neseniai vienoj Amerikos Lietuvių Bendruomenės Tarybos sesijoje tas jautrus klausimas buvo iškeltas. Ten buvo pasiūlytos ir konkrečios rezoliucijos, kurioms mažai palankumo teparodė kunigai (ne visi), kaip ir liberalinio sparno atstovai.

Išvadoje lietuviškumui lietuvių bažnyčiose gresia pavojai. Ateityje jie bus daug didesni. Juos nugalėti tesugebės bendros, organizuotos pastangos lietuvių kunigų, lietuvių pasauliečių.

ANTIRELIGINĖ PROPAGANDA LIETUVOJE

PRANAS ZUNDĖ

TERORO LAIKOTARPIS • LAIKINIS PALENGVEJIMAS • DRĄSIAUSIAS PASISAKYMAS • ANTIRELIGINĖS KOVOS ATGAIVINIMAS • KOMUNISTŲ PARTIJA IŠEJO Į DIDIJĄ MUŠĮ

Kova prieš Dievą, prieš religiją yra viena esminių komunizmo žymių. Tikslas išrauti Dievą iš žmonių sąmonės liko nepasikeitęs nuo pat komunizmo pradžios. Betgi metodai ir tos kovos intensyvumas laikas nuo laiko keitėsi. Tie pasikeitimai ryškūs ir Lietuvos okupacijos istorijoje. Antireliginės kovos siausme būdingi du laikotarpiai: stalininis ir postalininis. Pirmasis apima laikotarpį nuo 1945 m. ligi 1953-54 metų. Suprastinus, galima pasakyti, kad to meto komunistų vedamai kovai prieš religiją būdinga žymė yra teroras, moralinis ir svarbiausia, fizinis teroras. Kunigai, tikintieji buvo persekiojami, dangstantis kad ir netiesioginiais pretekstais, buvo tremiami, kalinami, bažnyčios uždarinėjamos ir t. t. Tame laikotarpyje kunigai buvo nuolat tardomi, kalinami, teisiami ir tremiami į Sibirą, kaltinant, kam bažnyčiose uždegamos žvakės, kam klausoma išpažinčių. Viešai kaltinta, kad žvakių bažnyčiose uždegimas ir išpažinčių klausymas yra su partizanais ryšių palaikymas.

Laikinis palengvėjimas

Su Stalino mirtimi įvyko tam tikras posūkis. Fizinis teroras pa-

laipsniui liovėsi. Savo rūsies sen-sacija buvo Chruščevo 1954 m. lapkričio 11 d. paskelbtas Sov. Sąjungos Komunistų Partijos CK nutarimas, kurio įžangoje sakoma, kad įvairiose Sov. Sąjungos vietose buvo prieita prie antireliginių užpuolimų, kunigai buvę koliojami ir įžeidinėjami, laikraščiai ir propagandistai neleistinais pažeisdavę tikinčiųjų jausmus. Neišmanėliai kalbėję antireliginėmis temomis ir t. t. Visa tai turi būti pakeista. Ateityje kova prieš religiją, prieš bažnyčią turėsianti būti vedama sustiprintomis ideologinėmis priemonėmis. Ją turėsia vesti žmonės,

Pranas Zundė

šiam straipsnyje atskleidžias antireliginę propagandą pavergtoje Lietuvoje, yra dipl. inžinierius. Universitetines studijas pradėjęs Lietuvoje, jas baigė Hannoverio universitete. Ilgesnį laiką pasilikdamas V. Vokietijoje iškilo kaip nepailstąs visuomenininkas. Ilgametis Lietuvių Bendruomenės Vokietijos Krašto valdybos pirmininkas, Vasario 16-tosios gimnazijos organizatorius, talkininkas. Vienas iš svarbiausių dabartinių Vasario 16-tosios gimnazijos rūmų pirkimo sumanytojas ir įgyvendintojas. 1960 m. su šeima persikėlė į Jungtines Amerikos Valstybes.

specialiai tam paruošti. Atrodo, kad daugelis ši nutarimą suprato, kaip liberališkesnį dvelkimą ir partijos politikoje religijos atžvilgiu. **Tiesa** tada taip analizavo padėtį: "Respublikoje yra kolūkiečių, darbininkų, kurie, aktyviai dalyvaujami kolūkinėje gamyboje, įmonės darbe ir sąžiningai vykdydami savo pilietinę pareigą tėvynei, dar yra įvairių religinių įsitikinimų įtakoje. Partija mus moko su šiais tikinčiaisiais elgtis jautriai ir įdėmiai. Būtų kvaila ir žalinga laikyti tuos ar kitus tarybinius piliečius abejotinais politiniu atžvilgiu dėl jų religinių įsitikinimų. Religiniai prietarai tarybinio žmogaus sąmonėje yra tik praeities liekana. Todėl į kovą prieš religinius prietarus šiuo metu reikia žiūrėti, kaip į ideologinę mokslinės materialistinės pasaulėžiūros kovą prieš antimokslinę, religinę pasaulėžiūrą."

Įvykiams vystantis ir Chruščevui demagoginiais manevrais skinantis sau kelią į valdžią, tos viltys vis stiprėjo. Atrodo, jog ir Maskvos satrapai Lietuvoje su Sniečkumi priešakyje kurį laiką buvo dezorientuoti ir kad jiems nebuvo visai aišku, kokios linijos laikytis. Tuo greičiausiai reiktų aiškinti tokį faktą, kad 1956 metais **Tiesos** skiltyse išsivystė savotiškos diskusijos religiniais klausimais, kur vienintelį kartą ikišiolinėje okupuotos Lietuvos istorijoje ir gal net vienintelį kartą Sovietų Sąjungos istorijoje net tikintieji galėjo, nors ir labai nedrąsiai bei atsargiai, pareikšti partijos oficioze savo pažiūras. Prasidėjo tos diskusijos tuo, kai **Tiesa** paskelbė tūlos Žiemelytės straipsnį, kuriame ji aprašo savo

gyvenimą ir pasakoja, kaip ji nusikračiusi tariamų "religinių prietarų". Tik tada ji tapusi sąmoninga ir gera darbininke. Atsiliepė M. Staugienė: "Aš čia viską pasakojau ne šiaip sau. Tai dėl Žiemelytės straipsnio noriu pasakyti savo nuomonę. Apie religiją ir aš esu girdėjusi nemaža paskaitų. Anksčiau skaičiau laikraščius, dabar akys nusilpo, tad sūnus karštais paskaito. Nepasakysčiau, kad visos paskaitos ir skaitymas būtų pro vieną ausį įėjęs, o pro kitą išėjęs. Kai kas ir pasiliko. Tačiau aš dar nueinu į Pociūnėlių bažnyčią. Žiemelytės straipsnyje parašyta, kad religija kausto darbo žmonių iniciatyvą. Aš noriu paklausti redakciją, nejaugi aš dėlto, kad vaikščioju į bažnyčią, negaliu būti gera kolūkietė?" Prie M. Staugienės laiško **Tiesa** pridėjo tokį redakcijos prierašą: "Tarybinė konstitucija visiems piliečiams užtikrina sąžinės laisvę. Daugelis miesto ir kaimo žmonių nusikrato įvairiais prietaisais, jų tarpe ir religiniais. Tačiau kai kurie žmonės dar ir toliau pasilieka religiniais. Žiemelytės straipsnis ir Staugienės laiškas liečia religijos klausimus. Jų pažiūros į religiją skiriasi. Kviečiame skaitytojus plačiau pasisakyti, pareikšti savo nuomonę šiuo klausimu."

1956 m. spalio, lapkričio ir gruodžio mėnesiais **Tiesoje** buvo atspausdinta visa eilė straipsnių, skaitytojų laiškų formoje, Žiemelytės ir Staugienės straipsnių tema. Visuose tuose pasisakymuose buvo smerkiama religija, tačiau tonas buvo gana konsiliantiškas. Vedamąją visų pasisakymų mintį galima būtų daug maž išreikšti

Mokslų Akademijos aspiranto A. Vengrio žodžiais: "Tikėjimas dar nedaro blogų kolūkiečių, blogų darbininkų. apamai, blogų mūsų socialinėse tėvynės piliečių. Juk kiekvienas iš mūsų, tikriausiai, pažįstame tikinčių žmonių, kurie yra darbštūs, sąžiningi, puikiai savo pareigas einantieji žmonės. Šie žmonės, be abejo, pasiektų dar geresnius rezultatus, didesnius laimėjimus, jei nenuodytų savo sąmonės religiniais prietaisais."

Drąsiausias pasisakymas

Ilgoje pasisakymų virtinėje ryškiai išskirtinas (ir gal vienintelis) Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto aspiranto L. Drotvino pasisakymas, išspausdintas Tiesoje 1956 m. gruodžio 11 d. Jis taip rašo: "Iškeltas 'Tiesoje' klausimas daug kam gali būti įdomus. Mano nuomone, jis turi būti sprendžiamas sąryšyje su kitais visuomeninio ir ekonominio gyvenimo klausimais istorinėje perspektyvoje, būtent: religijos vieta ir reikšmė buržuazinėje ir socialinėje santvarkose, religija ir žmonijos pažanga (technika, mokslas), dorovė; religija ir kūrybinė žmogaus iniciatyva; ar gali būti žmogus kūrybingas į nieką netikėdamas ir panašiai.

"Man rodos, kad šiandien religija laikosi žmogaus sąmonėje, kaip ir kitokios seno gyvenimo blogybės — girtavimas, pasileidimas, sukčiavimas ir t. t. ne dėl tos pat priežasties, nes šios blogybės dažnai būdingos nereligingiems žmonėms. Antra vertus didelė dalis religingų kaimo žmonių gyvena dorai. Nereikia pamiršti, kad istorijos raidoje religija vaidina dviypį vaidmenį: jai daug skolingas

menas — tapyba, muzika, architektūra; religija padėjo žmogų išnaudoti, kaustė jo iniciatyvą ko-sėje reikia prisiminti, kad visais laikais atsirasdavo dvasininkų, net vadovaujančių masėms jų išsilavinimo kovoje. Ir štai, šiandien mūsų šalyje teigiamoji religijos reikšmė yra ta, kad dalis sąžiningų vyresnės kartos žmonių buvo išauklėti sutinkant su religijos įsakymais — nevok, nemeluok ir t. t. Iš kitos pusės, mano many-mu, kai kurie piliečiai, nors ir nereligingi, tačiau amoralūs.

"Religija apsišvietusiam žmogui nėra kliūtis: šiandieninė religija tiek sumodernėjusi, tiek daro įvairių nuolaidų, kad negalima sakyti, jog ji galėtų būti stabdis vystant mokslą, techniką, meną. Juk žmonijos mokslinė, techninė pažanga neabejotinai pastebima ir ten, kur religija turi valstybines teises, kur mokslininkai religingi ir atvirkščiai — XX amžiaus menas visur žymiai susmukęs, palyginus su praeitais amžiais, ypač tapyba, nors XX amžius žymiai bedieviškesnis. Religija nekausto nei darbininkų, nei kolūkiečių iniciatyvos, nes ji neragina blogai dirbti, arba visiškai nedirbti. Iš kitos pusės, religija dar netapo pakeista kultūrinio gyvenimo pramogomis; pamaldos, blizgesys, muzika, giesmės, ceremonijos ir šventės žmonių, ypač senesnės kartos, iš įpročio mėgiami, o kinas ir kitos kultūrinės pramogos jų nepakeitė ir negali pakeisti, nes jų permaža ir nevisada jos kultūringos. Ateistai Lietuvoje senais laikais buvo asmeninio gyvenimo pavyzdys, jų buvo nedaug ir jiems teko kovoti su klierikalizmu, kurį gynė valstybė; šių die-

nų ateistų tarpe yra nemaža iškrypėlių, todėl negalima pasakyti, kas geresnis: ar tas, kuris eina į bažnyčią, ar tas, kuris eina į užkandinę-restoraną. Tiek davatka, tiek antireliginis fanatikas abu juokingai kvaili: vienas tiki prietarais, o kitas juos puola; neaišku, kodėl ir ką vienas tiki; taipgi neaišku, ko puola ir jaudinasi antras, jei Dievo ir t. t. nėra.”

Tas Drotvino straipsnelis yra reikšmingas dviem požiūriais. Pirmia, jis yra drąsiausias oficialioje sovietinės Lietuvos spaudoje tilpęs straipsnis, ginantis religiją ir kritikuojantis ateistinę akciją, be to, parašytas žmogaus, kuris aukštąjį ir didesnę dalį viduriniojo mokslo išėjo jau sovietinėje santvarkoje. Antra, jis charakterizuoja, kokią aukščiausią laipsnį buvo pasiekęs komunistinės santvarkos liberalizacijos procesas. Apie tą laiką partinės kontrolės varžtai visose gyvenimo srityse buvo bene daugiausiai atleisti.

Antireliginės kovos atgaivinimas

Betgi neilgai žmonės džiaugėsi tais pragiedruliais. Greit buvo duota suprasti, kad viltys, jog gyvenimas Sovietų Sąjungoje ir toliau vystysis liberalėjimo kryptimi, yra be pagrindo ir net pavojingos. Pirmiausiai buvo sudrausti įsismaginę rašytojai, menininkai ir kiti kultūrininkai. Papūtė kiti vėjai ir antireliginės propagandos srityje. Vis mažiau pradėta kalbėti ir rašyti apie KP CK 1954 m. lapkričio mėn. nutarime minėtas “klaidas”, kaip tai religinių reikalų “administravimą” ir tikinčiųjų užgauliojamą antireliginėje propagandoje, o vis daugiau apie reikalą sustiprinti kovą. Jau 1958 m. gruodžio mėn. Tary-

binis Mokytojas šaukė: “Negalima kęsti taikstymosi su religiniais prietarais, kurį kai kurie draugai mėgina pateisinti sąžinės laisvės argumentu. Sąžinės laisvę negalima suprasti tik kaip religinių kultūrų laisvę. Kiekvienas aukštosios mokyklos darbuotojas neturi užmiršti savo pirmąsias pareigas — vystyti mokslinę-ateistinę propagandą.”

Didelį užmojį antireliginėje propaganda įgavo spaudoje, radijo programose, paskaitomis. Kai kurie laikraščiai įsivedė specialius ateistinius kampelius. Rafinuotiausiomis priemonėmis bandoma sulaukyti žmones nuo bažnyčių lankymo, nuo religinės praktikos. Ruošiamos iškilmingos komjaunuoliškos vestuvės, įvairios šventės. Vaikams sutrukdyti eiti į pamaldas sekmadieniais rengiami pionierių rytmečiai. Mokytojai įpareigojami lankyti vaikų tėvus ir daryti įtakos, kad ir šeimoje vaikai nebūtų religiniai auklėjami.

Į ateistinę propagandą įjungiami asmenys, buvę kunigais ir vėliau dėl vienokios ar kitokios priežasties metę kunigystę. Iš tokios rūšies aktyvesnių propagandistų paminėtini Stasys Markonis, buvęs jėzuitas vienuolis J. Misiūnas, Aleksas Ramašauskas, baigęs Kauno seminariją 1950 m., kunigavęs Sėmėliškėse, Perlojoj ir kitur ir metęs kunigystę bene 1957 m. Bet didžiausias komunistų tūzas iš tos kategorijos žmonių tarpo, vienas iš aktyviausių antireliginės propagandos darbuotojų ir vienas iš aršiausių kovotojų prieš bažnyčią yra ekskunigas J. Raгаuskas, metęs kunigystę 1948 metais ir iki to laiko buvęs Kauno

kunigų seminarijos profesorium.

Jei dar ne taip seniai, kalbant apie katalikų bažnyčią, buvo apsiribojama daugiau bendraisiais tvirtinimais apie jos reakcinę esmę, apie išnaudotojišką pobūdį, apie tai, kaip ji remia fašizmą, imperializmą, buržuazinį nacionalizmą, tai paskutiniuoju metu vis dažnėja išpuoliai prieš paskirus asmenis, kunigus, tikinčiuosius.

Partija išejo į didįjį mūšį

Kiek atidžiau stebint visą tą antireliginę kampaniją, peršasi mintis, kad komunistų partija išejo į lemiamą mūšį prieš religiją ir tikinčiuosius. Kol kas kompartijai nepasisekė pakirsti tikėjimo šaknų Lietuvoje. Yra žmonių atkritusių nuo tikėjimo. Didesnis procentas tokių, kurie bando rasti kompromisą su savo sąžine, kaip toji Kauchozo komjaunimo kuopelės sekretorė Gražina Ragauskaitė, kuri drauge vadinama davatka, kadangi ji kas tris mėnesius einanti išpažinties ir atsisakanti sekmadieniais kukurūzus ravėti, arba kaip jaunas dailininkas Vytautas Jančiauskas, kuris darbo metu piešia plakatus temomis "Tegyvuoja tarybinė liaudis — komunizmo kūrėja", o atliekamu laiku paveikslą "Kristus alyvų darželyje" šiaulių bažnyčiai. Bet yra žmonių, ir nemažai žmonių, kurių tikėjimo ir tvirtos laikysenos iki šiol niekas nepajėgė palaužti.

Kompartija pradėjo didžiąją akciją prieš tikėjimą, prieš bažnyčią, įtraukė į ją visas savo jėgas ir toji akcija įgavo tokį užmojį, kokio okupuotos Lietuvos istorijoje

dar nebuvo. Veltui buvo viltys tų, kunigų seminarijos auklėtinių dvariečių po minėto 1954 m. nutarimo tikėjosi esmingesnio pasikeitimo partijos laikysenoje religijos atžvilgiu. Jei kompartija paskutiniuoju metu nevartoja fizinio teroro priemonių, tai ne todėl, kad ji turėtų kokių nors moralinių skrupulų. Kiekviena priemonė prieš religiją komunistų partijai yra gera ir morali. Klausimas, komunistų supratimu, gali būti ne apie priemonių moralumą, bet apie jų racionalumą. Kitaip sakant, partija pakeitė savo taktiką kovoje prieš bažnyčią tik grynais tikslingumo sumetimais. Komunistai įsitikino iš savo patyrimo Lietuvoje, kad Engelsas pagrįstai smerkė Diuringą dėl jo projekto "uždrausti religiją" sakydamas, kad negalima bažnyčiai padaryti didesnės paslaugos, kaip tik uždraudus religiją. Istorija moko, kad persekiojimai ir teroras dažniausiai tik taurina ir grūdina bažnyčią, kaip ugnis kad taurina ir grūdina geležį.

Bet ne tik pasaulėžiūriniai skirtumai išvedė kompartiją į tokią aršią kovą prieš bažnyčią Lietuvoje. Likvidavus aktyvią, ginkluotą rezistenciją prieš okupantą, bažnyčia tapo sykiu ir dvasinės tautinės rezistencijos pilimi. Prieš ją kaip tokią ši kova taip pat nukreipta, kova, kuriai partija dabar nustatė, kaip minėtame CK nutarime išsireiškta "racionaliausių veiksmingos mokslinės-ateistinės propagandos kelius". Tikėkime, kad bažnyčia Lietuvoje atsispirs ir tiems racionaliausiems komunistų metodams, bet būtų pavojinga iliuzija tuos jų metodus nedavertinti.

SUKAKTIES ŽODŽIAI

IR DARBAI

● Atsisakantieji nuo nepriklausomybės
● Niekinantieji nepriklausomos Lietuvos žmones ir idėjas ● Tiriantieji jaunimą Amerikoje ● Amerikietis Po-
wers ir lietuviai Būtėnas

1.

Okupacijos sukaktis paminėta Lietuvoje ir laisvajame pasaulyje skirtingai. Lietuvoje okupacijai išgarbinti šalia sąskrydžio Vilniuje išleista ir gausiai literatūros apie Lietuvą. Net prancūzų ir anglų kalbom.

Laisvajam pasaulyje okupacijai at-
mesti ir nepriklausomybei sutvirtinti
simpatingas buvo Amerikos simbolinis
gestas: valstybės sekretoriaus Herterio
priėmimas Baltijos valstybių diploma-
tam; valstybės departamento parody-
tas palankumas sustiprinant Lietuvos
diplomatinių atstovavimą Washingtonė.
Tie patvaresnės reikšmės turį ženklai
sutapo su okupacijos sukaktim.

Laisvojo pasaulio lietuviai nieko pa-
tvaresnio ta proga nepadarė. Tenkino-
si prakalbom ir nieko neįpareigojan-
čiom rezoliucijom. Net ir tos instituci-
jos, kurios turi materialinės paramos
iš šalies savo darbui, nepalikio patva-
resnio liudijimo apie Lietuvą. Ar Li-
tuanus žurnalas nebus stipriausiai ligi
šiul atsiliepęs į sukakties progą, nu-
šviesdamas specialiai tos okupacijos
stipriausią reiškinį — lietuvių rezisten-
ciją?

Minėjimų rezoliucijos demonstravo
lietuvių vieningą nusistatymą dėl Lie-
tuvos ir jos okupacijos, bet tais pa-
čiais metais spaudos pasisakymai de-
monstravo priešingai — apskilusias,
pakrikusias pažiūras dėl nepriklaus-
omybės, dėl okupacijos, dėl emigraci-
nio gyvenimo. Gal tai pažiūrų perkai-

nojimas, o gal tik atsakomybės už sa-
vo pareiškimus neįautimas. Pavyzdžius
imam iš žurnalų.

2.

Darbas, lietuvių socialistų laikraš-
tis, aštriausiu kampu pasisuko dėl
Lietuvos nepriklausomybės. Alg. Šal-
čiaus straipsnyje pro neigiamą pasisa-
kymą apie emigracinio gyvenimo
veiksnius, pro teigiamą pasisakymą
apie bendradarbiavimą su okupaciniu
režimu, stipriausiai krito į akis nei-
giamas atsiliepiamas apie pačią Lie-
tuvos nepriklausomybę. Lyg būtų atgi-
mę 1917 Petrapilio konferencijos laikai,
kada kai kurie kalbėtojai (prof. P.
Leonas) abejojo, ar verta turėti nepri-
klausomybę, Dabar Darbo bendradar-
bis neabejodamas nusišiepė iš Lietuvos
nepriklausomybės, terašydamas ir jos
vardą kabutėse. Anas pasisakymas dėl
nepriklausomybės priartėja prie oku-
pacinio režimo nusistatymo — jo at-
stovai seniai skelbia, kad Lietuva te-
buvus Amerikos ar Anglijos imperia-
listų kolonija.

Tokio aštraus pasisakymo dėl ne-
priklausomybės lig šiul nebūta. Bet į
jį buvo vedama palaipsniui: per po-
rą metų pasisakymais už tariamus kul-
tūrinius santykius su Lietuva kai ku-
riuose laikraščiuose ir paskaitose buvo
supainiojamos sąvokos ir galvojimas.
Jei kalbos apie tuos kultūrinius san-
tykius nebuvo sulaukę lietuvių vienin-
go nusistatymo, tai pasisakymas prieš
nepriklausomybę susilaukė vieningo
pasmerkimo. Ir patys socialistai atsi-
ribojo nuo tos linijos Darbe, atleisda-
mi iš redaktorių J. Kiznį. Prieš tai pa-
našus likimas buvo ištikęs jo pirmata-
ką dr. J. Repečką. Tai jaunesnės so-
cialdemokratų kartos žmonės. Atrodo,
jie nebeįaučia tokio ryšio su nepriklau-
somybe ir bolševizmas jiems nėra toks
svetimas kaip vyresniajai kartai, bol-
ševizmą patyrusiai ne iš knygų, bet

iš tiesioginės patirties. Kaip matyti iš J. Kaminsko nusiskundimo **Keleivyje**, jie gyvena Amerikoje populiariamu bolševizmo evoliucijos tikėjimu, evoliucijos iki to, kad jis sudemokratėsiąs ir bus priimtinas socialdemokratam.

3.

Jaunimo Žygiuose dėmesio verta paralelė su **Darbu**. Paralelė tarp krikščionių demokratų ir socialdemokratų laikraščių. Jei **Darbas** suniekino nepriklausomybės principą, tai **Jaunimo Žygiai** tai padarė su idėjom, kurios Lietuvoje buvo laikomos išraiška demokratinio ir krikščioniško sąjūdžio, kūrybiškai prasiveržusio kaip opozicija prieš nedemokratinio režimo stagnaciją. **Jaunimo Žygiai** tai padarė, deklaraciją "Į organiškiosios valstybės kūrybą", paskelbtą **Naujojo Romuvoj** 1936, įvertindami kaip „diktatūrinę“, kaip „turinčią tendencijos pažaboti patį demokratizmą“, kaip „nedemokratinės dvasios“. Laikraštis, kuris tai deklaracijai nepripažįsta demokratinės dvasios, netiesiogiai nepripažįsta demokratiškos dvasios ir tai šešiolikai, kurie tą deklaraciją pasirašė. Tuo paneigiama demokratinė mintis ir tiems tarp pasirašiusių dr. P. Dielininkaičiui, dr. I. Skrupskeliui, dr. J. Pankauskui, dr. P. Mantvydui, J. Keliuočui, kurie sėdėjo ar autoritetinio Lietuvos režimo kalėjimuose ar buvo kankinami ir kai kurie žuvo kankiniais bolševikų kalėjimuose bei koncentracijos lageriuose. Nedemokratai turi būti ir tarp pasirašiusių esą krikščionių demokratų veikėjai dr. K. Pakštas bei prof. B. Vitkus. Nedemokratai turi būti ir velionys direktorius P. Grajauskas bei rektorius prel. B. Čėsnys, kurie viešai pareiškė spaudoje savo pritarimą deklaracijai. Didžiausias nedemokratas išeina jau prof. St. Šalkauskis, kuris solidarizavo su deklaracija bei jos autoriais ir karštai ją gynė spaudoje nuo tautininkų puolimų. Nedemokratais ir net demokratybės priešais juos laikė ir atėję bolševikai.

Skirtumas tarp **Darbo** ir **Jaunimo**

Žygių betgi yra. Darbe nepriklausomybės principas buvo paneigtas socialistų jaunosios kartos, bet vyresnioji nuo to atsiribojo. **Jaunimo Žygiuose** atvirkščiai: aniem Lietuvos veikėjams ir jų paskelbtom idėjom buvo paneigtas demokratiškumas pagal vyresniųjų direktyvas. LKDS centro komiteto aplinkraštis apie Lietuvos Frontą davė toną suniekinti frontininkus, tad **Jaunimo Žygiai** ir puolėsi niekinti aną deklaraciją, nes ta deklaracija, kaip paaiškino J. Ž., buvo pasirašyta „daučiausia dabartinių L. F. vadų“...

Jei laikraštis skiriamas jauniems skaitytojams ir jie gali būti vertinami kaip gera dirva gerai sėklai, tai **Jaunimo Žygiai** įvykdė procesą, priešingą Evangelijos parabolėi: čia į tą gerą dirvą atėjo neapykantos žmogus ir pasėjo piktą sėklą, skelbiančią netiesą, skriaudžiančią mirusius ir kankinius, kurie apsiginti negali, skriaudžiančią taip pat ir krikščionių demokratų grupę, kada tas piktos sėklos sėjikas pasirodė apsidengęs krikščionio demokrato rūbu.

4.

Metmenyse, „jaunosios kartos kultūros žurnale“, vienas straipsnis nesiderina į kitų eilę. Jis labiau tiktų **Darbe**, šalia Alg. Šalčiaus. Ten yra tos pačios tendencijos, aštriau pareikštos, bet su poetiniu patosu, kuriuo pridengiami autoriaus vidaus prieštaravimai. Tos pačios tendencijos, kuria, kaip minėta, J. Kaminskas **Keleivyje** skundėsi tarp jaunesniųjų socialistų — tikėjimas bolševizmo evoliucija į gera, o Vakarų evoliucija į visišką sunykimą, kurį reikia tik paskubinti. Tai svetima kitiems straipsniams, kurie ramaus tyrinėtojo žvilgsniu amerikinius aplausinėjimo metodus siekia analizuoti ir kritiškai įvertinti tiek nepriklausomos Lietuvos laikus, tiek ir dabartinę tremties visuomenę.

Labiausiai dėmesio vertas jaunosios kartos lietuvių apibūdinimas. Studentuose ateitininkuose S. Leimonas randa: nesidomėjimas socialiniais, ekonominiais ir kultūriniais reikalais, o juo labiau partijų veikimu; tačiau gyvas

noras studijuoti politiką teoriniu atžvilgiu, ypačiai pažinti komunizmo ideologiją; jaunimas anksčiau vengęs lietuvių kalbos, studentų stovyklų dėka, ima gana staigiai vertinti lietuviškumą; nori logiškų įrodymų, kodėl jis turi būti lietuvis; stipriai vertina ir praktikuoja savo religinę ideologiją.

Santariečiai, kaip informuoja V. Gegevičiūtė, iš politinės krypties, siekios liberalų vienybės, pasuko kultūrine linkme; ypačiai jaunieji nesidomi nei politine veikla nei politinėmis temomis; muzika, literatūra daugiau mėgstami dalykai; nuo 1959 suvažiavimo tai vienintelis jiems realus ir prasmingas veiklos kelias; jaunesnieji studentai betgi pasyvūs klausytojai; idėjinėje plotmėje būdingas „atokumas“ ir „vėsumas“ (tai, atrodo, reiškia: nesidomėjimas R.)

Skautuose pagal T. Reimeikio apibūdinimą: trečiame skautų etape, kuris yra dabar universitetinių studijų vidury, apie 22 metai amžiaus, susilpęs tautinis užsidegimas; organizacija prarado nariams ideologinę kontrolę; patiem jaunesiems nei ideologija nei tradicijos nėra tokios efektyvios kontrolės priemonės kaip grupės opinija ir sankcijos; daugiau pasisako už kultūrinį veikimą nei politinį; jaunieji vengia jungtis į vyresnės kartos organizacijas.

Žurnalo redakcija prie (šios „autocharakteristikos“ prideda pastabas apie amerikinį jaunimą, tarp kurio tenka ir jaunesiems lietuviams gyventi: nukry-

ISTORIJOS PARAŠTEJĘ

Kas buvo tie drąsuoliai, kurie atsispyrė bendros apatijos migdymui ir išėjo su konstruktyviu politikos planu, vieninteliu, kuris pasirodė per visą tautininkų valdymą?!

Buvo jų 16. Iš jų tik du priklausė vadinamiems vyresniems — tai Kazys Pakštas ir Balys Vitkus. Kiti atstovavo jaunesnei generacijai: Juozas Ambrazevičius, Pranas Dielininkaitis, Jonas Grinius, Zenonas Ivinskis, Juozas Keliuotis, Antanas Maceina, Ignas Malinauskas, Pranas Mantvydas, Česlovas Pakuckas, Jonas Pankauskas, Antanas Salys, Ignas Skrupskelis, Antanas Vaičiulaitis. Nors šis būrelis ir buvo gana margas profesijos atžvilgiu, jį tačiau jungė Šalkauskio idėjų lobiai bei jo gyvenimo pavyzdys. Iš to elito jis ne tik girdėjo jo paties skelbiamą minčių aidą, bet jame įžiūrėjo patį save. Tai tikrai buvo jo išsiilgtoji naujoji karta.

Šalkauskis nemanė pasitenkinti pritarrimu tarp keturių sienų. Jis pasiryžė prisipažinti prie buvusių savo mokinių, kurie viešai taip drąsiai užsiangažavo, ne vien nuoširdžiu sveikinimu, bet tiesiog džiaugsmingu pritarrimu. Tas Šalkauskio žodis labai skyrėsi nuo įprasto jam kritiško susilaikymo bei vidaus mandagumo. Šalkauskis rašė: „Bran-gieji draugai romuviečiai! Vadindamas jus šitaip, noriu pabrėžti, kad mūsų takai yra suėję į vieną platų kelią. Man nėra reikalo įsijungti į jūsų sąjūdį, nes aš esu jau buvęs jo ištakose. Nuo laiko mano referato „Krikščioniškoji politika ir gyvenamoji valanda,“ skaityto 1921 Pirmajame Lietuvių Katalikų Kongrese Kaune, manyje brendo daugelis iš tų idėjų, kurias Jūs taip sistematingai ir sugestvyviai esate pareiškę savo deklaracijoje. Bet iki šiolei mano kelias buvo beveik vienišo kelias. Dabar man pasidarė drąsiau ir džiaugsmingiau, matant, kad aplink tai, kas man rūpėjo, yra susibūręs gražus ratelis jaunų pajėgų, daug žadančių mūsų tautai ir valstybei“. (Naujoji Romuva, 1936 nr. 11).

Prof. Juozas Eretas taip rašo savo ką tik išėjusioje knygoje Stasys Šalkauskis (1960), p. 184 - 85.

Ateitininkų laimėjimai ir problemos

- KONGRESAS ČIKAGOJE ● KODĖL KATALIKŲ TIKĖJIMO ŽMONĖS NERAŠO APIE KATALIKUS ● ATEITININKIJOS PERGALIŲ VAINIKAS
- PROBLEMŲ IR RŪPESČIŲ EILĖ.

1960 m. rugsėjo 2-4 Čikagoj Ateitininkų Federacija atšventė savo 50 metų jubiliejinį kongresą. Nesiimame kongreso iškilnių aprašinėti, nes tai jau atliko **Draugas, Darbininkas ir Tėviškės Žiburiai**. Tačiau norime keliomis mintimis paminėti patį ateitininkijos auksinį jubiliejų. 50 metų ateitininkiškosios veiklos šventė nėra tik pačių ateitininkų vidaus reikalas. Ji liečia visus, kuriems lietuviškoji gy-

vybė yra brangi. Kiekviena lietuviškoji organizacija yra lietuviškosios gyvybės išeivijoje reiškėja ir todėl verta lygaus visų dėmesio.

SPAUDA IR KONGRESAS

Rašydami šiuos žodžius jau trys savaitės po ateitininkų kongreso, turime apgailestauti, kad šis reikalas mūsų se vis dar nėra suprantamas. Ligi šiai

pimas nuo politikos į kultūrą; pasyvumas aplinkos, tradicijos ir vadovaujančio elito atžvilgiu; intensyvus vertybių pergyvenimo praradimas; moralinio jautrumo sumažėjimas — yra būdingi ir amerikiečių akademiniam jaunimui... Redakcija nėra entuziastinga, radusi tokį dabarties jaunimą.

5.

Drauge Al. Gimantas nukreipė akis į du vidutinės kartos vyrus — amerikietį F. Powers ir lietuvi J. Būtėną, kurie buvo gavę tam tikrus uždavinius su pavojum gyvybei arba pavojum virsti sovietinės propagandos priemonė. Jie tai atliko skirtingai. „Jei Powers'ui viršininkai tikino, kad jo uždavinys virš Sovietijos yra visu šimtu procentų saugus, mūsiškiams (Būtėnui, Lukšai ir kt.) vargiai kas galėjo duoti tokias garantijas ir nedavė. Bet ir tas pasiryžėlių visiškai neatbaidė...

Net bolševikinėje versijoje jo (Būtėno) žuvinimas buvo aprašytas taip, kad kiekvienas skaitytojas galėjo susidaryti nedviprasmišką vaizdą, rodantį, kaip miršta didvyriai, atlikę viską iki pačios paskutiniosios žmogiškosios pastangos. Priesaika išlaikyta. Žuvusieji nekalba. Štai čia ir turime didžiulį skirtumą tarp amerikiečio F. G. Powers ir lietuvi J. Būtėno”.

Prie to palyginimo beliktų pridėti: jei **Metmenyse** buvo pasakyta, kad čia auganti karta intensyviai praranda vertybių pergyvenimą, tai J. Būtėno, J. Lukšos pavyzdys rodo, kaip patriotinės vertybės jie pergyveno intensyviau nei savo gyvybę ir mirtį. Tai labai tiko priminti ir okupacijos sukakties proga, kada vieni ar kiti savo tiriantį žvilgsnį nukreipė į nepriklausomybės praeitį ar dabarties žmonių dvasią, norėdami susiorientuoti, kur esame ir kuriuo keliu turime eiti.

dienai antrasis Čikagos dienraštis nė viena eilute nepainformavo savo skaitytojų, kad toj pačioj Čikagoj savo organizacinės veiklos 50 metų atšvęsti buvo suvažiavę ligi 1000 žmonių iš JAV ir kitų kraštų. Lyg tai nebūtų buvęs lietuviškajame gyvenime neeilinis įvykis! Ne tik šis dienraštis, bet ir kita katalikams svetimoji spauda nelaikė nei savo žurnalistine, nei lietuviškąja pareiga pasidomėti ateitininkų kongresu. Keldami faktą, nesiimame priekaištauti nei tam, nei kitam atskiram laikraščiui, nes taip jau nuo seno ir maždaug visų priprasta. Tačiau manome, kad toks įprotis yra nelaimtai susidaręs ir vertas nusikratyti. Nelaikome normaliu dalyku, kad „nesavaisiais“ nesidomima kitaip, kaip dėl ko nors išeinant prieš juos „kovon“. O pirmiau negu kovoti yra svarbu pažinti, informuoti. Atskiros organizacijos gali būti ne tik idėjiškai skirtingos, bet ir tiesioginės priešininkės. Betgi jos visos yra tos pačios lietuviškosios dirvos darbininkės. Ką veikia viena organizacija, svarbu yra ir kitoms. Daug sėkmingiau sektųsi kovoti su fanatizmu (ir būtent, daug svarbiau kovoti su savo pačių negu su „priešu“ fanatizmu), jei būtų lojaliai domimasi darbu ir tų, kurie laikomi priešininkais. Ignorancija yra pagrindinė fanatizmo gaivintoja. Geriau vieniems kitus pažįstant, daug būtų laimėta sukurti džentelmeniškėsius tarpusavio santykius ir tuo pačiu giilau pasiekti lietuviškosios vienybės visoj galimoj idėjų įtampo.

Toks yra pagrindas, todėl manome, jog ir ateitininkijos 50 metų jubiliejus turėjo teisės rasti atgarsio visoj lietuviškojoje spaudoje ir visuomenėje. Organizacija — ne žmogus. Jai nėra ko įsižeisti, ar ji kieno nutylima ar ne. Bet ne vistiek yra kitiems nutylėti, kada ir šiuo metu, lietuviškajame gyvenime įsigalint nuovargiui, viena organizacija pajėgia savo kongresan sušaukti ligi 1000 žmonių. Tai šviesus įvykis lietuviškajame gyvenime.

ATEITININKŲ INDELIS TAUTOS

LOBYNAN

Ateitininkai yra pati seniausia jaunimo organizacija iš visų dar tebegyvenančių jaunimo organizacijų. Drauge tai yra apskritai viena iš seniausių lietuviškųjų organizacijų. Savo narių skaičiumi ji taip pat yra viena iš gausiausių. Veikia visuose laisvojo pasaulio kraštuose, kur tik yra lietuvių. Jos nariai reiškiasi ir kitose bendrinėse, kultūrinėse, profesinėse ir kitose organizacijose. Ateitininkai yra visiems žinomi, tik nevisų lygiai pažįstami.

Tie, kurie patys išaugome ateitininkuose ir dabar jų eilėse telkiamės, savo organizacijos 50 metų jubiliejų švenčiame su išdidžiu džiaugsmu: visko pergyvenome, bet vistiek likome nepalaužti! Ateitininkai savo veiklą pradėjo carinėje priespaudoje. Pakako kliūčių ir savojoje valstybėje nuo to meto, kai ji išsuko iš demokratijos kelio. O paskui užėjo bolševikinė ir nacinė okupacijos su žiauriu teroru. Daug idėjos draugų kalėjo, daug jų žuvo. Lietuvoj ateitininkų veikla užgniaužta drauge su visomis kitomis lietuviškomis organizacijomis. Tačiau tie, kurie atsidūrėme laisvajame pasaulyje, tuojau pat atkūrėme ateitininkų organizaciją, ir ji telkia mūsų jau svetur gimusių vaikų, diegdama juose lietuviškąją gyvybę. Kaip Lietuvoje, taip ir čia ateitininkų federacija jungia tris sąjungas: moksleivius, studentus ir sendraugius. Šiuo metu moksleivių ateitininkų yra per 900 (iš jų 720 JAV, kur jie turi 28 kuopas), studentų — apie 270 ir sendraugių per 1200. Patys šie skaičiai liudija ateitininkijos gyvybingumą net ir išeiviskojoje buityje. Žvelgdami į savo organizacijos 50 metų kelią, ateitininkai galime didžiuotis atlaikę visokį likimą ir jam nekapituliavę.

Ateitininkų 50 metų jubiliejus lygiai teikia džiaugsmo ir visiems katalikams, kokiose organizacijose kas be-

dalyvautų. Kaip mokslus einančios jaunuomenės ir tuo pačiu vėliau šviesuomenės organizacija, ateitininkai buvo ir tebėra pagrindiniai krikščioniškosios kultūros mūsų tautoje ugdytojai. Kai ano meto Rusijos mokyklas lankiusieji buvo nuteikiami indiferentais ar ateistais, tai ateitininkai pradėjo šviesuolių katalikų kartą. Be jų, katalikybė mūsų tautoje būtų likusi tik liaudies tradicija, ir ateizmui nebūtų buvę sunku visą kraštą užlieti. Ateitininkai buvo visų katalikiškųjų organizacijų gaivinančioji dvasia. Jie mūsų tautoje sukūrė stiprią krikščioniškosios kultūros srovę savo kūrybingaisiais žmonėmis, spauda ir kitomis institucijomis.

Kaip katalikiškosios pasaulėžiūros organizacija, ateitininkai savaime yra idėjinis priešininkas tiems, kurie yra Bažnyčiai priešiški ar bent abejingi. Tačiau ir šie pastarieji privalo ateitininkus gerbti kaip tokius idėjinius priešininkus, kurie visada stengėsi už savo idėjas kovoti garbingai ir pozityviai. Iš antros pusės tenka pabrėžti, kad idėjinė priešybė neturi būti suabsoliutinama. Pirma, kiek bebūtų priešybės tarp priešingų idėjų nusistatymų, visų jų bendras priešininkas, visų jų pirma, yra apskritai beidėjiskumas, miesčioniškai buržuazinis tik savo naudos medžiojimas, kiekvieną idealizmą apšaukias naiviu jaunystės prietaru. Ugdydami savo narius idealistinėje dvasioje, ateitininkai daug nusipelnė idealistinių nusiteikimų mūsų tautoje įdiegimui. To nuneigti niekas neturi teisės. Antra, kokia priešybė tuo ar kitu požiūriu bekiltų, visada svarbu, kad priešininkas būtų nesukalkėjęs ir laiko pažangai neužsiklaidęs. Vadovaudami katalikiškajai visuomenei, ateitininkai ją nuteikė pažangiai. Nei socialiniu, nei politiniu atžangumu Lietuvos katalikų neteko kaltinti. Neatsitiktinai politiniame gyvenime „dešinė“ ir „kairė“ pas mus išsiskyrė nusistatymu į religiją, o ne į valstybę, nes ir vadinamoji „kairė“ nebuvo niekuo pažangesnė už „dešinę“. Trečia, kiek kas mus vienus nuo

antrų skirtų, visus jungia lietuvybė. Kiek srovinėj polemikoj bebūtų baimintasi katalikų „internacionalizmo“, nė viena srovė neturi teisės sakyti daugiau Lietuvai meilės turėjusi už ateitininkus. Nesusivedžioję Rusijos revoliucijų internacionaliniais sentimentais, ateitininkai nesvyruodami pirmieji ėjo į savanorius. Kai 1941 birželio mėnesį tauta sukilo prieš bolševikinius okupantus, pirmose sukilimo vadovybės eilėse buvo ateitininkuose išaugę vyrai. Ir antrosios bolševikinės okupacijos partizanų eilėse ateitininkai J. Lukša ir J. Būtėnas rinkosi verčiau mirti negu gyvybę pirkti okupanto kaina. Nėra ko tyčiotis, kad ateitininkai savo švenčių progomis pagarbiai prisimena savo didvyrius idėjos draugus. Kas nėra apakintas fanatizmo, tas moka gerbti ir savo idėjinius priešininkus, džiaugtis jų nuoširdžiomis pastangomis ir pasiektais laimėjimais.

Savo Čikagos kongrese ateitininkai parodė, kad ir šiuo metu jie liko stipri pajėga. Tiek žmonių turint, kiek daug galima nuveikti! Džiaugdamiesi ateitininkų gyvyvingumu, norime iškelti ir tuos rūpesčius, kurie jiems kyla, kaip ir visoms lietuviškosioms organizacijoms.

PIRMASIS RŪPESTIS — NEBŪTI „ORGANIZATION MAN“

Pirma, šiuo metu nepakanka lietuviškosioms organizacijoms tenkintis tik saviveikla, tik vidaus veikla. Be abejo, kiekviena organizacija turi savo specifinius uždavinius, kuriais ji ir grindžia savo veiklą. O kadangi visos lietuviškos organizacijos savaime implikuoja lietuviškąją gyvybę, tai jos visos drauge yra ir lietuviškosios kovos dalyvės. Tačiau išeivijos sąlygose nepakanka atskirų dalinių organizacijų. Bendriesiems lietuviškiems uždaviniams vykdyti reikia visiems drauge susitelkti. Tokia visų lietuvių išeivių santalka visų pirma yra Pasaulio Lietuvių Bendruomenė. Dalyvavimas atskirose pasaulėžiūri-

nėse, profesinėse ar kitose organizacijose neatpalaiduoja nuo pareigos reikštis ir Lietuvių Bendruomenėj bei apskritai viešajame lietuvių gyvenime. Yra ateitininkų, kurie nuoširdžiai dirba ne tik savo organizacijoj, bet ir už jos ribų. Tačiau daugeliui jų, kaip daugeliui ir kitose organizacijose, yra pagundos pasitenkinti tik „sava“ organizacija. Tokia tendencija, vedanti į getinį uždarumą, yra pavojinga. Visos organizacijos turi prieš ją kovoti. Taip pat ir savo vidaus veikloje išsiviskoji buitį reikalauja nesitenkinti tik grynai organizaciniais uždaviniais, bet imtis ir platesnių uždavinių, kuriems nėra kitų institucijų. Minedami savo 50 jubiliejų, ateitininkai išleido du stambius veikalus: kun. St. Ylos parengtą Ateitininkų Vadovą ir dr. J. Ereto parašytą prof. St. Šalkauskio monografiją. Linkime šiuo keliu žengti ir tolyn, imantis ir kitų veikalų, kurie galėtų liudyti šio metodo ateitininkų kūrybinę iniciatyvą. Tačiau labai pragaištinga būtų priešinga tendencija baimintis, kad niekas nieko šalia ateitininkų organizacijos nesimty. Tokios tendencijos balsu buvo pasirodęs apgalestavimas, kam LFB šiemet neatsisakė savo studijų savaitės tik todėl, kad tokia savaitė šiemet pirmą kartą buvo suorganizuota ir ateitininkų sendraugijų.

ANTRASIS RŪPESTIS — JAUNŲ

JĖGŲ MOBILIZACIJA

Antrasis rūpestis, su kuriuo tenka susidurti visoms lietuviškosioms organizacijoms, yra jaunų pajėgų į organizaciją įgudymas. Kaip visų pirma jaunimo organizacijai, ateitininkam šis klausimas atrodo nekilęs. Veikia moksleivių ir studentų sąjungos ir, reikia džiaugtis, pasigėrėtinai veikia. Tačiau, kai baigiamos studijos, didelė dalis dingsta ir iš ateitininkiškojo, ir apskritai lietuviškojo gyvenimo. Per 15 metų ateitininkus perėjo tiek daug jaunimo, o tačiau aktyviais išliko tiek mažai. Yra pajėgių žmonių, išaugusių

per tuos 15 metų, bet jie lieka vadų be vadovaujamųjų karta. Ambicijai yra parankiausia padėti diagnozuoti „senųjų“ kalte. Bet tai pigiausia analizė: „mes teisūs!“. Senieji yra senieji. Tai paprasta. Bet ar tai išteisina jaunuosius, kurie dar nepasenę darosi senaisiais? Klausimas yra perdidelis į jį čia leistis. Pasitenkiname tik viena pastaba, Natūralu, kad jaunieji visada randa pagrindo nepasitenkinti senaisiais. Bet nenatūralu, kai šis nepasitenkinimas lieka tik bergždzias sentimentas. Jei kas yra pasenusio, reikia tai keisti naujesniu. Bet nieko negali būti pakeičiama nuošaliai liekant. Kai baigus studijas, baiminamasi įsijungti vienur ar kitur, tai nejučiomis išsijungiamo iš viso lietuviškojo gyvenimo, išsijungiamo apskritai iš kovos (o tai ir yra dvasinės senatvės atėjimas!).

TREČIASIS RŪPESTIS — LIETUVYBĖ

Trečiasis bendrasis rūpestis yra lietuvybė. Nė viena lietuviškoji organizacija nėra šiam rūpesčiui abejinga. Ypatingai šis rūpestis yra aktualus jaunimo organizacijoms. Lemiamai svarbu, kad savo organizacijose mūsų jaunimas būtų galimai giliau įgudomas į lietuvybę. Pasaulėžiūrinis auklėjimasis privalo būti susietas su lietuviškosios sąmonės plėtojimu. Ateitininkai šį uždavinį supranta ir savo jubiliejinio kongreso šūkiu tai išreiškė: ištikimybė Kristui — ištikimybė Lietuvai! Pačiame kongrese ištisos eilės kalbėtojų lūpomis (specialiai prel. M. Krupavičiaus pamokslė ir dr. A. Sužiedėlio paskaitoj) buvo keltos ateitininkų pareigos lietuvybei. Tačiau nutaatymo pavojus neaplenkia nė ateitininkiškojo jaunimo: į moksleivius ir iš dalies į studentus jau skverbiasi anglų kalba tarpusavio santykiuose, susirinkimuose prasiveržia defetistiniai nusistatymai, pagaliau, jie imami grįsti „aukštesniais“ principais (net pačiame kongrese vienas kalbėtojų dviprasmiškai skatino eiti apaštalausti į amerikiečius). Tai visa liudija, kad dar su didesniu rūpesčiu tenka

LIETUVIŲ BENDRUOMENĖ

STUDIJOS APIE DVIEJŲ KULTŪRŲ SUSIDŪRIMĄ

KETVIRTOJI JAV IR KANADOS LFB STUDIJŲ IR POILSIO SAVAITĖ

Liepos 30 — rugpiūčio 6 dienomis ketvirtą kartą Amerikoje LF bičiuliai susirinko į Studijų ir Poilsio Savaitę Kennebunk Port, Maine. Jau pradžioj savaitės užsiregistravo 88 stovyklautojai, o vėliau, įskaitant ir įsijungusius svečius, tas skaičius pakilo iki 100. Studijų ir Poilsio Savaitė virto frontininkų tradicija ir jokie atstumai entuziastų neatbaidė. Iš Čikagos atvyko daugiausiai (20), o kiti iš Clevelando, Detroito, Kanados, Waterbury, New Yorko, Bostono, Amsterdamo, Worcester ir kt. Stovyklautojai vyko su pakilia atostogų nuotaika. Paklausti, kodėl leidosi į tokią tolimą kelionę, daugumoj atsakė, kad norėję išgirsti dr. Girnių, kuris buvo studijų moderatorium, išklausti labai aktualių ir svarbių paskaitų ir pasižavėti Atlante. O dr. Girnius jau antrą stovyklos dieną pareiškė: — Bičiulius jau nebegalima nuo Studijų ir Poilsio Savaitės sulaikyti, jie atvyktų ir visai stovyklos neorganizuojant

Vokietijos bičiulių žodis.

Po trijų dienų poilsio, antradienio vakare įvyko oficialus studijinės da-

lies atidarymas. Valdyba oficialiai pristatė stovyklos seniūną Vyt. Maželį, kuris sudarė administracinį štabą iš stovyklautojų tarpo. Dr. Girnius labai efektingai apibūdino kūno ir dvasinio poilsio reikšmę ir nupasakojo savaitės studijų planą. Su dideliu dėmesiu ir plakančiom širdim buvo išklaudyta dr. V. Dambravos paruošta magnetofono juosta, pavėluotai prisiusta iš Vokietijos Clevelando LFB Konferencijai. Malonu buvo girdėti Vokietijos bičiulių dr. Dambravos, dr. J. Avižos, A. Grinienės ir dr. J. Griniaus sveikinimus ir prof. dr. A. Mačeinso programinę kalbą, kuri ryžtingai nuteikė klausytojus ir davė reikiamą nuotaiką visai studijų savaitei. Buvo išklaudytos ir tik prieš du mėnesius įrašytos Vasario 16 Liet. Gimnazijos mokinių dainos.

Studijinės paskaitos.

Dr. J. Griniaus atvykimas buvo didelis studijų savaitės laimėjimas. Jeigu savo laiką buvo sakoma, kad prof. P. Dovydaitis yra vaikščiojanti enciklopedija, tai dabar jau labai populiari lietuvių tarpe taip vadinti dr. Girnių.

Imtis ateitininkuose lietuviškojo auklėjimo, negu ligšiol buvo imtasi. Specialiai kreipiame dėmesį į vieną vis labiau išskylančią pavojų — JAV katalikiškųjų jaunimo organizacijų pavyzdžiu ir ateitininkus traktuoti tik religine organizacija, kuriai tautiniai uždaviniai tėra trečiaieiliai. Tokia ateitininkijos samprata yra nelemtas nesusipratimas, esmiškai keičias jos prasmę ir esmiškai paneigias jos tradiciją. Katalikybė ateitininkams nėra tilsas nutautimui pateisinti. Priešingai, katalikybė ateitininkams yra jėga

tautinei ištikimybei. Kristus yra aukščiau visko krikščioniui, bet tuo pačiu absoliučiai įpareigojančios prasmės įgyja ir tai, kam jį įpareigoja Dievo ir artimo meilė. Prel. M. Krupavičiaus žodžiais, „tobulas katalikas niekad negali nutausti“ (Lietuviškoji išeivija, 122). Kas veda į nutautinimo kelią, tas neturi savojo palūžimo dengti katalikybę.

Linkime ateitininkams, atšventus 50 metų jubiliejų, naujomis jėgomis leistis ateitin, gaivinant mūsų tautą krikščioniškosios kultūros gyvybe.

Trijose LFB studijų savaitėse dr. Girnius buvo moderatorium ir visose puikiai užpildė neatvykusių prelegentų spragą. Šį kartą vienas prelegentas irgi neatvyko, dr. Girnius skaitė dvi paskaitas: „Žvilgis į amerikiečių tautos dvasią“ ir ištrauką iš savo naujai paruoštos knygos *Tauta ir kultūra*. Dr. A. Musteikis irgi negalėjo atvykti, bet savo paskaitą „Lietuviškos kultūros susitikimas su amerikoniškąja“ atsiuntė raštu, kurią perskaitė Rūta Žukaitė. Po paskaitos vyko gyvos diskusijos, iš kurių paminėsime būdingesnius pasisakymus.

A. Landsbergis: Įdomus lietuvių rašytojų pavaizdavimas pirmo susitikimo su Amerikos gyvenimu. Pav., H. Radausko eilėraštis „New Yorko uostas“ ir Naujokaičio romano „Upeliai negrįžta į kalnus“ pabaiga. Juose reiškiamas nepasitikėjimas, užsisklendimas, net savotiška baimė. Žodžiu, tas susitikimas vaizduojamas tamsus. Tuo tarpu žurnalistai — priešingai, kalba gana optimistiškai, šviesiai. Taip pat ir vėlesniuose liet. rašytojų kūriniuose, kaip Mazalaitės *Negeštis* ar Škėmos *Balta drobulė*, kur atspindi tas pat nepasitikėjimas ir primityvi baimė. A. Meko kūryboje jau dvejopas žvilgsnis. Jo lyrikoje šiltas gamtos aprašymas, bet teoretiniuose straipsniuose — aštri Amerikos gyvenimo kritika.

Pačių jauniausių rašytojų kūryba jau atstovauja abi kultūras. Stilius amerikietiškas, beveik žurnalistiškas. Net M. Katiliškio paskutinio romano ištrauka turi daug bendro su amerikietiška literatūra, nors ir čia Katiliškas labai lietuviškas.

Šių dviejų kultūrų susitikimas vis dėlto yra vienašališkas. Mūsų rašytojus amerikietiška kultūra veikia ir paveikė, o mes amerikiečiams pateikėm vos vieną lietuviškų novelių rinkinį ir dabar planuojamą liet. poezijos antologiją. Šis novelių rinkinys visgi susilaukė įdomių pastabų. Clark Mills knygos įžangoje sako, kad lietuviškos kultūros tragedija yra dovana Amerikos kultūrai. Kadangi amerikie-

čių intelektualai yra labai jautrūs, tai mūsų patiekiamą sava literatūrą jiems gali daryti įtakos, nors ta įtaka būtų ir labai nedidelė.

K. Žoromskis: Lietuvių dailė kol kas jokio įnašo amerikiečių kultūrai neduoda. Liet. dailininkai jaučiasi laimingi praėję per kokią komisiją ir patekę į vieną - kitą parodą. Mūsų dailininkai atstovauja europietiškas mokyklas. Meno centru buvęs Paryžius jau tampa antraeiliu, kai tuo tarpu New Yorkas pirmaeiliu. Todėl lietuviui dailininkui tenka tik stengtis vytiis amerikiečius.

Ar yra pastebima amerikiečių dailės įtaka lietuviams dailininkams? Ryškiausia įtaka pačiuose jauniausiuose. Mažiau vyresnės ir vidurinės kartos dailininkuose. Iš kitos pusės — tik Petravičiaus grafika rado daugiau susidomėjimo amerikiečiuose. Abstrakčiam mene amerikiečiai aukštai stovi ir mes jiems įtakos daryti negalime, o tik juos vytiis. Tiesa, yra iš lietuvių kilusių amerikiečių dailininkų, bet jie daugiau amerikietiški, negu lietuviški.

Dr. J. Girnius: Kada ir kaip vyksta susitikimas? Pradžioje susitikimas su nauja kultūra baugina. Vėliau jau intriguoja, domina. Čia jau vyksta tikras susitikimas. Susitikimo bijotis nereikia, nes jis praturtina. Baimintis reikia sunykimo. Tiek ignorantiškas amerikiečių kultūros smerkimas, tiek naivi jos adoracija yra nerimta akcija. Amerikiečių įtakos gyvenimas nėra blogis, priešingai, gali būti labai vaisingas.

Paskaitos autorius kalba apie akultūraciją. Ar žvelgimas į kultūrą vien iš sociologiško taško nėra per siauras? Sociologai visada yra tamsūs pranašai.

Prof. J. Brazaitis skaitė tema: „Lietuviškoji kultūra savo pašaukimu ir laimėjimais“. Tarp kitų, diskusijose dalyvavo sekantieji.

Dr. J. Girnius: Mūsų tautinė kultūra jauna, ji siekia pabaigą 19 ir pradžią 20 šimtmečio. Senoji mūsų tautos kultūra, kurta bajorijos, žlugo kartu

su bajorija. Dėl kultūros vartotojų nykimo kaltę gal tenka institucijoms, kurios nesiima rizikingesnio darbo — leisti gerus leidinius. Lietuvių enciklopedijos leidimas ir pasekmės rodo, kad darbas didelis ir rizikingas, bet užtai ir rezultatai nėra blogi. Kada vyrauja pesimizmas, reikia skelbti optimizmą, pasiremiant viltimi ir tikėjimu. Šią tamsią padėtį reikia šviesinti savo įsipareigojimais.

Visuomenė negali kūrėjo lygio pakelti, bet gali sutrukdyti, arba pakelti jo pozityvinių pasireiškimą.

P. Jurkus: Mūsų kultūros vartotojai yra žemo lygio ir per toli atsilikę nuo kultūros gamintojo lygio.

V. Naudžius: Į ką vertėtų kreipti daugiau dėmesio, — į kultūrininkų ar į kultūros vartotojų lygio pakėlimą? Ar iš viso įmanoma pakelti kultūrininkų lygį, ar tai nėra prigimta Dievo dovana?

K. Žoromskis: Vartotojas gali gamintojo lygį pakelti ar numušti, jei gamintojas bus silpnas ir pataikaus vartotojui.

Prof. Brazaitis: Čia norėjau iškelti tik tuos kultūrininkus, kurie buvo išugdyti nepriklausomybės laikotarpyje. Per darbą galima išugdyti ir Dievo dovana, tačiau be darbo ir pastangų, kad ir su didžiausia Dievo dovana, neatsieks rezultatų.

Mūsų spauda puikiai degeneruoja vartotoją. Okupacijos sukakties proga jokie ypatingesnio ryžto. Džiuginantis reiškinys — kultūros fondo steigimas.

Turtinga vakarinė programa

Vakarines programas planavo ir pravedė dr. V. Majauskas. Jos prasidėjo susipažinimo vakaru. Tečiadienį įvyko laužas, kuriame dalyvavo ir stovykloje esantieji mažieji. Muvo gražiai padainuota, mažiesiems parodyti filmai, taipogi dr. Ambrozaičio filmas iš pirmosios LFB Studijų ir Poilsio Savaitės Kennebunk Porte. Paulius Jurkus ir K. Ambrozaitis paskaitė stovyklos laikraštį *Uodą*. Po laužo vyko šokiai ir dar ilgai skambėjo lie-

tuviškos dainos pranciškonų vienuolyno pušnyuose.

Ketvirtadienio vakare įvyko muzikos ir literatūros vakaras. Savo kūrybos skaitė Tėv. Leonardas Andriekus, Algirdas Landsbergis ir Paulius Jurkus. Elena Blandytė padeklamavo Vytauto Mačernio poezijos. Solo dainavo kun. Kęstutis Balčys, kuris taip pat akompanavo ir Onai ir Elenai Blandytėms. Jos atskirai padainavo solo ir pabaigai duetą.

Penktadienis buvo skirtas tėvynei prisiminti. Ryte buvo šv. mišios vienuolyno koplyčioje. Vakarui buvo suplanuota didesnė programa, bet ją sutrukdė pirmas šioj savaitėj lietus. Mėnėjimas įvyko bibliotekoje, kur kovotojus atskiram kalbom prisiminė prof. Brazaitis ir dr. Majauskas. E. Blandytė padeklamavo patriotinės poezijos. Iš bibliotekos su uždegtom žvakėmis visi nuėjo iki Liurdo grotos giedodami giesmes. Grotoje kun. K. Balčys sukalbėjo maldą už tėvynę.

Šeštadienio vakare įvyko užbaigtuvės. Gražioje gimnazijos valgyklos salėje, papuoštoje lietuvių dailininkų paveikslais, susirinko iškilingai nusiteikę bičiuliai kokteiliumi, vakariene, pasilinksminimui ir atsiveikimui. Dalyvavo nemaža ir svečių. Kalbėjo pranciškonų provincijolas tėv. Jurgis Gailiūšis, kuris pasidžiaugė frontininkų studijomis ir kvietė ir ateityje čia susirinkti. Dar kalbėjo dr. Jurgis Gimbutas, Bostono Kultūros Klūbo pirminkas. Jurkus, Ambrozaitis ir Baužys paskaitė humoristinį laikraštį *Uodą*, kuris dalyvius linksmai nuteikė. Prie gausių valgių stalų, papuoštų gėlėmis, bičiuliai ilgai dar dainavo. Pabaigai valdybos vardu žodį tarė dr. P. Kisieliūs.

Išsiskirstant. Be stovyklos seniūno V. Maželio, vietoje nuoširdžiai talkino V. Rociūnas, J. Vasaris, Br. Polikaitis, Kregždys. Ponia Kregždienė vadovavo jauniems, kurie turėjo savo programą ir lituanistinius kursus. Stovyklos gydytojas buvo dr. P. Žemaitis. Visą laiką stovyklautojai juto tėvo Dyburio globojančią ranką.

Keturiose LFB studijų savaitėse buvo matyti apie trečdalis tų pačių bičiulių veidų, o du trečdaliai vis naujų. Išsiskirstant girdėjosi iki pasimatymo sekančioje stovykloje. Pabuvimas draugų tarpe, išklausymas turiningų paskaitų ir bendri pasilinksminimai bičiulius ne tik suriša, bet ir atgaivina ir suteikia idealų poilsį, ku-

rio jokios kitos atostogos negalėtų suteikti.

Sekančiais metais valdyba irgi nutarė ruošti panašią studijų ir poilsio savaitę, kuriai numatyta tema „Kūrėjas ir visuomenė“. Studijų planą jau dabar ruošia dr. Girmius. Stovykla įvyks pirmą rugpiūčio mėn. savaitę ir greičiausia Kanadoj ar šiaurinėj Amerikos daly. K. A.

AŠTUNTOJI EUROPOS LFB KONFERENCIJA

Ji prasidėjo rugpiūčio 9 d., Bernriede, Vokietijoje, Studijų Savaitės metu. Pradžios žodį tarė Europos Lietuvių Fronto Bičiulių Valdybos pirmininkas Dr. K. J. Čeginskas, paprašydamas kun. R. Krasauską sukalbėti maldą už žuvusius bičiulius bei visus lietuvius kovotojus krašte ir visur. Tuoj po maldos sugiedotas Tautos himnas.

Pirmininkauti pakviestas kun. Br. Liubinas, sekretoriauti — stud. G. Dubauskaitė.

Perskaitomi sveikinimai raštu. Prof. J. Brazaitis savo ilgesniame laiške - sveikinime ypačiai iškėlė tai, kad LFB vadovybė, tiek Europoje, tiek ir JAV, perima jaunieji ir kad pati veikla lietuvybei per bičiulius aktyvėja. Pasididžiavimą kelia naujieji žurnalo **Į Laisvę** redaktoriai ir biuletenio **Europos Bičiulis** stiprėjās pasireiškimas. Skatino išlaikyti ir puoselėti kilniąsias idėjas bent rinktiniuose žmonėse, ir kt.

Raštu dar sveikina prof. A. Maceina, Dr. J. Pajaujis, Dr. P. Radvila, Dr. V. Majauskas — Centro Valdybos vardu, ir St. Daunys — **Į Laisvę** redakcijos vardu.

Seka pranešimai. Europos Lietuvių Informacijos (ELI) vedėjo — redaktoriaus pranešimas išryškina iki šiol plačiausiai išvystytą veiklą — paramą straipsniais ir informacija laisvajai lietuviškai spaudai visame pasaulyje.

Studijų Savaitės Rengti Komisijos pirmininko pranešimas pradžiugina, kad ši St. Savaitė pavyko suruošti net geriau, kaip kad buvo tikėtasi, ypačiai

dalyvių skaičiumi, patogiomis patalpomis ir kt.

Biuletenio LF Europos Bičiulis redaktoriaus iškelia biuleteny svarstytus — sėkmingai nagrinėtus klausimus, dėkoja bičiuliams ir kitiems už uolų bendradarbiavimą bei paramą ir kviečia ateityje bendradarbiavimą dar labiau sustiprinti.

ELFB Fondo valdytojo ir ELFB Valdybos kasininko pranešimai parodė minėtų organų piniginių pajėgumą, iš kur atsiranda įplaukos ir kas sudaro didesnes išlaidas.

Anglijos LFB atstovas savo pranešime nurodė, kad Anglijos bičiulių veikimo sąlygos yra kitokios, kaip Vokietijoje ar kitur, todėl ir jų veikimas pasireiškia kitomis formomis; Anglijos bičiuliai visuomeninėje-kultūrinėje veikloje pasireiškia ne LF bičiulių vardu ir ne organizuotai, bet kiekvienas savo asmeniškai iniciatyva, galimais būdais.

Revizijos Komisija praneša, kad ELFB Valdybos ir Fondo atskaitomybė, bylos bei dokumentai vedami tvarkingai.

Paskutinysis pranešimas — ELFB Valdybos pirmininko Dr. K. J. Čeginsko — užtrunka ilgesnį laiką. Pranešėjas visus aktyviuosius veikėjus pavadina, prof. J. Brazaičio žodžiais, „ugniniais stulpais“ ir jiems visiems, pamindamas pavardes ir jų nuveiktus bei veikiamus darbus, išreiškia padėką. Toliau peržvelgia visą tremties laikotarpį: 1. Kultūrinės veiklos suklestėjimą ir politinės veiklos viešingą pasireiškimą tremtinių stovyklo-

se; 2. Prasidėjusią galvotrūkišką emigraciją, kultūrinės veiklos sumenkėjimą ir politinės vienybės pairimą; 3. Pastovų įsikūrimą naujose sąlygose ir profesijose, šalinimąsi nuo kultūrinės-visuomeninės veiklos, linkimą nutautėti.. Tai šiuolaikinis laikotarpis. Bet dabar ateina ketvirtasis laikotarpis — koks bus jis? Bus toks, kokį mes suformuosime, kokie būsimė mes patys. Dr. Čeginskas pasidžiaugė, kad Europos LF bičiuliai nuo 1953 m. tampa susiorganizavo ir nuo to laiko vykdo veiklą lietuvybei organizuoti, sistemingai, nemažėjančiu tempu, stiprinami rezistencinę dvasią. Tačiau organizuotai rezistencijai priklausyti nėra vienintelė galimybė pasireikšti rezistencijai; kiekvienas paskiras mėginimas puoselėti lietuvišką žodį, lietuviškas idėjas, jau reiškia rezistenciją — priešinimąsi Lietuvos okupanto kėslams.

Pranešėjas kritiškai žvilgsniu apmetė visą ELFB veiklą, nurodė trūkumus, tai, kas buvo užsimota, bet neatsiekiama, ir iškėlė laimėjimus. Ypačiai didelę reikšmę pripažino šioms veiklos sritims: studijų savaitėms, ELI, biuleteniui LF Europos Bičiulis ir ELFB Fondui bei išdui, duodamas naujų sugestių ir kviesdamas bičiulius (ir ne bičiulius) šias sritis remti ir plėsti arba bent išlaikyti iškšioliniame lygyje.

VII-JI STUDIJŲ SAVAITĖ VOKIETIJOJE

Rugpiūčio 7 d., dar tebesitęsiant Miunchene įvykusio Pasaulinio Eucharistinio Kongreso lietuvių grupės baigiamajam pobūviui, kurį suruošė J. E. vysk. V. Brizgys, apie keliasdešimt dalyvių sėdosi į didžiulį autobusą ir toje pat pakilioje pobūvio nuotaikoje, lietuviškomis dainoms tebeskambant, kažkur iškeliavo. Tai grupė ateitininkų, Europos Lietuvių Fronto bičiulių ir svečių, daugiausia jaunimas, išvyko į mažą miestelį Bernriedą prie Starnbergo ežero, keliasdešimt kilometrų atstu nuo Miuncheno, į Europos Lietu-

Ypatingai skatino jaunimą pasireikšti bendradarbiavimu ELI (Europos Lietuvių Informacijai).

Pranešimus sekė ilgos diskusijos. Jų metu buvo leista pasisakyti ne vien tik bičiuliams, bet ir svečiams, kurių buvo apščiai. Nemažą dėmesį įvairiems klausimams parodė jaunimas — studentai.

Po diskusijų buvo išrinkti nauji ELFB veikimo organai: ELFB Valdyba, biuletenio redaktorius, Studijų Savaitės Rengti Komisija, ELFB Fondo valdytojas ir ELI vedėjas - redaktorius. ELFB Valdybos pirmininku vėl perrinktas Dr. K. J. Čeginskas. Šiais rinkimais buvo baigta pirmoji konferencijos diena.

Tolimesnė konferencijos tąsa vyko paskutiniąją St. Savaitės dieną, rugp. 15. Svarbiausias darbotvarkės punktas — rezoliucijos, kurias patiekė rezoliucijų komisija. Jos buvo atidžiai persvarstytos, aptartos ir priimtos. Ta pačia proga eilė bičiulių dar kartą pasisakė aktualiais klausimais. Dr. V. Šmulkštys, bičiulis iš JAV, labai aktyviai dalyvavęs diskusijose, išgyrė visą ELFB veiklą ir ypačiai iškėlė atvirumą, sudarant sąlygas konferencijoje dalyvauti ir ne bičiuliams. Į ELFB eiles įstojo jaunų bičiulių - studentų, pasižadėjusių uolią paramą.

vių Fronto Bičiulių ir Vokietijos Ateitininkų suruoštą bendrą Studijų Savaitę. Jie išvyko pratęsti jau kongreso metu vykusių lietuvių religinių-tautinių dvasinio peno ir lietuviškojo solidarumo dienų, kurias kun. D. Kenstavičius savo laiku yra pavadinęs „tautinėmis rekolekcijomis“.

Atidarymas

Rugpiūčio 8, pirmadienį, „pionierių“ grupę papildė nauji dalyviai, atkeliavę įvairiomis priemonėmis: traukiniu, auto mašina, motociklais. Tą pat die-

ną 15,30 val. įvyko Studijų Savaitės atidarymas. Pradėta malda, kurią paskaitė Tėvas Dr. V. Gidžiūnas. Pradžios žodį tarė Dr. J. Grinius, Studijų Savaitės Rengti Komisijos pirmininkas. Papasakojęs apie studijų savaitę atsiradimo aplinkybes prieš 7 metus ir jų tolimesnį vystymąsi, Dr. Grinius apibūdino šios Studijų Savaitės pagrindinę liniją — paminėti Lietuvos pavergimo tragiškąją 20 metų sukaktį, dėl ko ir paskaitos didele dalimi būsią taikytos šiai temai. Pabaigoje kvietė visus dalyvius (kurių jau pirmąją dieną buvo per 50) jaustis gerai, būti ne vien tik žiūrovais, bet prisidėti savo dėmesiu, balsais, kritika ir gera nuotaika, kuri taip pat yra st. savaitę neatskirama dalis.

Tuo po atidarymo vyko pirmoji savaitės paskaita „Herojiškieji momentai Lietuvos istorijoje“ — prof. Z. Ivinskio.

Rugp. 9, antradienį, įvyko Europos LFB metinė konferencija (ją aprašome atskiru straipsneliu) ir studentų ateitininkų posėdžiai, kur jie išsirinko savo valdybą.

Lietuviškos dainos skambėjo Starnbergo ežere

Rugpiūčio 10, trečiadienis, skirtas poilsiui — nebuvo jokios paskaitos. Už tai popietėje visi dalyviai padarė bendrą ekskursiją dideliu laivu aplink Starnbergo ežerą, lietuviškų dainų garsais ir klegesiu užpildydami plačius tolius. Vakare Dr. J. Vidzgis paskaitė įdomų pranešimą „Lietuva žydų poezijoje“.

Rugp. 11, ketvirtadienį, 10,30 val. buvo numatyta prof. A. Maceinos paskaita, tačiau, jam susirgus, paskaitą skaitė Dr. J. Grinius tema „Salomėjos Nėries patirtis bendradarbiaujant su komunistais“. Vakare 9 val. įvyko linksmavakaris, kurį pravedė užpildydami savo kūrybą ateitininkai studentai. Vakarą atidarė V. Bartusevičius. Programoje dalyvavo V. Bartusevičius, K. Žemaitis, A. Lingė, A. Jasaitis, kun. Br. Liubinas. Jo metu dvi mažytės mergytės Baltrušaitytės pašoko ir pa-

sakė eilėraščių, o studentės R. Kumfertaitė, G. Dubauskaitė, R. Mariūnaitė, G. Jasevičiūtė, E. Neimanaitė, K. Šikšniūtė ir A. Rugieniūtė, daugelio dainų motyvais apdainavo visus St. Savaitės dalyvius. Beveik visi linksmavakario programos dalyviai šamojingu humoru kritikavo St. Savaitės rengėjus, ELFB konferenciją ir paskirus dalyvius, iššaukdami daug garsaus juoko ir puikiausių nuotaiką. Po humoristinės dalies vyko šokiai, tautiniai žaidimai ir liaudies dainos, dar daugiau sužadinę giedrią nuotaiką.

Diena tėvynei.

Rugp. 12, penktadienis. Ši diena skirta paminėti liūdnajai Lietuvos pavergimo 20 m. sukakčiai. Ryte, bažnyčioje T. Dr. V. Gidžiūnas atlaikė šv. mišias už žuvusius dėl Lietuvos laisvės ir pasakė pamokslą. Tam tikslui pritaikytą paskaitą 10,30 val. skaitė Dr. J. Vidzgis, tema „1940 m. įvykiai ir jų genezė“, mokslininko žvilgsniu apibūdinamas visą tragiškąjį Lietuvos likimą pradedant 1940 metais. Po pietų 16 val. J. Jurkonis skaitė savo pranešimą „Lietuvaitės filosofija rūtų daržely“. 18,15 val. Valandėlė Tėvynei — bažnyčioje. Čia T. Dr. Gidžiūnas pasakė dienai pritaikytą pamokslą ir atlaikė specialias pamaldas, visiems dalyviams giedant lietuviškas giesmes. Vakare 20 val. M. Musteikio pranešimas, tema „Pavergtos Lietuvos tetruose“.

Rugp. 13, šeštadienį, 10,30 val. Tėvo Dr. Pr. Brazio labai gili paskaita, sukėlusi didžiausią dėmesį — „Modernieji mokslai ir religija“.

Partizano Vakaras

Rugp. 14, sekmadienį, Dr. J. Griniaus paskaita jaunimui „Asmenybės ugdymas šiais laikais“.

Vakare speciali programa pagerbti Lietuvos partizanus — Partizano Vakaras. Jo metu scenos angoje buvo išklostyta lietuviškos tautinės vėliavos su juodu šydu ir beržo šakų kryželiu vėliavų centre. Iš šonų žali berželiai,

o apačioje ant laiptų daugybė degančių žvakučių. Tokioje nuotaikoje pranešimą skaitė V. Natkus, tema „Partizanais herojinė ir realistinė buity“. Studentai A. Lingė, E. Neimanaitė, G. Dubauskaitė, A. Jasaitis ir V. Bartusevičius paskaitė partizanų poezijos, o visi dalyviai protarpiais dainavo partizanų dainas, kurias Lietuvoje šiuo laiku liaudis dainuoja partizanų žygiams ir daliai apdainuoti.

Ateitininkų įžodis

Rugpiučio 15, paskutinioji St. Savaitės diena. Pr iet ELFB tėsė ir baigė savo konferenciją.

15,30 val. įvyko St. Savaitės baigiamasis posėdis, susidedantis iš dviejų dalių, kuriam pirmininkavo Dr. V. Šmulskštys. Pakvietus garbės prezidiumą (kun. Br. Liubina, Dr. J. Grinių, T. Dr. V. Gidžiūną, T. Dr. J. Vaišnorą, M. Musteikį ir Dr. K. J. Čeginską), pradedama pirmoji dalis — įžodis. Į salę įnešama studentų ateitininkų vėliava. Stud. A. Jasaičiui perskaičius atitinkamą protokolą, 7 studentai ateitininkai atlieka įžodį. Priesaiką priima stud. ateitininkų Dvasios Vadas kun. Br. Liubinas, ateitininkų ženklelius prisiėga Ateitininkų Federacijos Tarybos narys Dr. J. Grinius. Sugiedojus Ateitininkų Himną, pasveikinimo žodį taria T. Dr. V. Gidžiūnas ir tuo I-ji dalis baigiama.

Savaitės uždarymas

II-sios dalies pradžioje Dr. J. Grinius pristatė uždarymo programoje dalyvaujantį svetį — Pabėgėlių Katalikų Jaunimo Komisijos asistentą V. Dodič, o jam pačiam prancūzų kalba apibūdino visą šią St. Savaitę, truputį supažindindamas ir apskritai su lietuviais ir Lietuva. V. Dodič atsakė vokiečių kalba, išreikšdamas nusistebėjimą tokia nepaprasta Studijų Savaitė ir tokia iškilminga užbaiga, drauge visus pasveikindamas ir pažadėdamas galimą paramą.

Mokytoja I. Dalevičiūtė kalbėjo pirmą kartą St. Savaitės dalyvių vardu,

išreikšdama pasigėrėjimą savaitės turiningumu, lietuviška dvasia bei draugiškumu ir prašydama ateityje į tokias studijų savaites kvieisti kuo daugiau jaunimo, nes tai būtų viena iš geriausių priemonių sulaikyti jį nuo nutautėjimo, supažindinti su lietuviška dvasia ir su pačia Lietuva bei jos rūpesčiais.

Nuolatinis St. Savaičių dalyvis kun. Dr. J. Vaišnora iškėlė st. savaitės kaip nepaprastai reikšmingą faktorių lietuvių tarpusavio bendravimui bei tautiniam atsigalvinimui, kartu išreikšdamas pageidavimą, kad paskaitininkais būtų kviečiami daugiau nauji žmonės.

Stud. V. Bartusevičius ir M. Mus- teikis išreiškė padėką, kad buvo sudaryta patogios sąlygos dalyvauti dideliam būriui jaunimo bei būti savaitės rengėjais ir ateitininkams.

Pabaigos žodį tarė ELFB V-bos pirmininkas Dr. K. J. Čeginskas, padėkodamas visiems prisidėjusiems prie šios savaitės išpildymo, kartu išreikšdamas padėką ir visiems dalyviams, savo aktyviu dalyvavimu ir giedria lietuviška nuotaika šią savaitę padariusiems ypatingai vertą ir prasmingą. Pabaigoje perskaito šioje St. Savaitėje ir konferencijoje ELFB priimtas rezoliucijas, ir sugiedamas Tautos Himnas.

Kiti Savaitės įvykiai

Kiekvieną dieną ryte 8,15 val. T. Dr. V. Gidžiūnas savaitės dalyviams atnašavo šv. mišias ir sakė pamokslus.

Dienos metu, laisvu nuo programos laiku, dalyviai mažomis grupėmis susiskirstę, irklavo laiveliais ant Starnbergo ežero, maudėsi, šnekučiavosi, vaikščiojo ir ilsėjosi šlamančių paežerės medžių prieglobstyje. Vakaraus posėdžių salėse dažnai vyko šokiai, skambėjo dainos ir jaunimo klegesys. Paskutinį vakarą buvo suruoštas jaukus pobūvis prie bendro stalo.

Dalyvavo viso 80 žmonių, jų tarpe nuolatinių 60, iš šių kraštų: Anglijos, Italijos, JA Valstybių, Prancūzijos, Švedijos, Šveicarijos ir Vakarų Vokie-

tijos. Didesnė dalis — jaunimas, kurių per 20 — studentai. Visi gyvena beveik viename dideliame viešbuty, valgė prie bendrų stalų, gi dalyvaudami nuolatos programoje ir visur bendraudami, tiek tarpusavy susigyveno, kad dar labiau, kaip iki šiol, pasijuto esą viena puikiai sugyvenanti lietuviška šeima. Ir atsisveikinti, išsiskiriant, iš-

siskirstant į visas šalis, visiems buvo tikrai sunku ir graudu, tik dažnai girdėti žodžiai, kad kitamet juk vėl susitiksiame, guodė ir džiugino.

Tai buvo viena iš geriausiai pavykusių savaitinių tiek dalyvių skaičiumi, tiek saikingu programos paskirstymu ir pravedimu, tiek ir giedria nuotaika.

A. Musteikis (ELI)

Europos Lietuvių Fronto Bičiulių suvažiavimo rezoliucijos

Europos Lietuvių Fronto Bičiuliai iš Anglijos, Italijos, Prancūzijos, Švedijos, Šveicarijos ir Vakarų Vokietijos, o taipgi ir Jungtinių Amerikos Valstybių, susirinkę VII-jon Studijų Savaitėn ir metinėn konferencijon Bernriede, Bavarijoje, 1960 m. rugpjūčio 7-15 dienomis, paminėti prieš 20 metų Sovietų Sąjungos įvykdytą nepriklausomos Lietuvos valstybės panaikinimą

I.

Besąlygiškai pabrėžia lietuvių tautos teisę į nepriklausomybę sutinkamai su laisvo tautų apsisprendimo principu ir bendrąja visų pavergtųjų bei kolonijinių tautų išsivadavimo raida;

Didžiuojasi nepalaužiama lietuvių tautos valia atgauti visas jai okupantų pa-neigtas teises ir priešintis ligi bus atitaisytos jai padarytosios skriaudos;

Pagerbė visų Lietuvos okupacijų aukas, o ypač tas, kurios sudėtos kovose už teisę laisvai ir nepriklausomai tvarkyti savo gyvenimą;

Reiškia pasitenkinimą prigyjančiu Lietuvos laisvės gynėjų — partizanų gerbimu tautoje, ypač priaugančioje kartoje, bei visu tuo, kas mūsų sąlygomis padeda puoselėti ir išlaikyti gyvą rezistencijos dvasią;

Sveikina visus nepriklausomos Lietuvos suverenumo reikšėjus laisvajame pasaulyje, o taipgi visus tuos, kurie nepailstamai darbuojasi lietuviškajam reikalui ir linki jiems tolesnės sėkmės bei ištvermės.

II.

Apsvarstę esamą padėtį, Europos Lietuvių Fronto Bičiuliai priėjo tokių išvadų:

1. Nors laisvajame pasauly gyvenantiems lietuviams sąlygos neleidžia išvystyti didesnės veiklos negu jos reikėtų Lietuvos laisvei bei nepriklausomybei, tačiau toji veikla nemažai pasitarnavo Lietuvos bylai išgarsinti svetimų tautų žmonėse. Ateity visų bendromis pastangomis turi būti siekiama to, kad Lietuvos laisvės byla atsiderėtų tarptautinėse institucijose ir būtų išspręsta pagal tautų apsisprendimo principą. Be to, laikytina galutinai pribrendusiu dalyku, kad lietuviškoji visuomenė rastų būdų suderinti ir planingai tirti tiek okupuotos Lietuvos, tiek bendrai visame pasaulyje esančių lietuvių padėtį;

2. Kadangi sovietinis okupantas neįsileidžia į Lietuvą nei lietuviškų knygų, nei lietuviškų laikraščių iš laisvojo pasaulio, lietuvių politinės, visuomeninės ir kultūrinės organizacijos bei pavieniai asmenys turi kreiptis į Laisvosios Europos Komitetą ir reikalauti, kad Laisvosios Europos Radijo transliacijoje būtų įvesta lietuviška programa, kuri atitiktų klausytojų nuotaikas ir interesus

Vyskupas Vincentas Padolskis, šv. Kazimiero kolegijos prezidentas, mirė gegužės 5 d. Romoje sulaukęs 56 m. amžiaus. Buvo gimęs 1904 m. balandžio 21 d. Virbalyje. Gimtinėje baigęs pradinį mokslą, o kaimyniniuose Kybartuose gimnaziją, JAV gyvenusio giminaičio V. Navicko pastangomis išvyko į Šveicariją, Fribourgo universitetą studijuoti filosofijos, kur kartu ruošėsi ir kunigystei. Gavęs filosofijos daktaro laipsnį persikėlė į Romą teologijos studijom, kurias baigė teologijos daktaro laipsniu, o kiek vėliau įsigijo ir Šv. Rašto licencijatą. Kunigu įšventintas 1927 m. rugpjūčio 21 d. Vilkaviškio vyskupas Karosas 1932 m. V. Padolskį paskyrė Vilkaviškio kunigų seminarijos Šv. Rašto profesorium. 1939 m. buvo pakviestas dėstyti Šv. Raštą VDU teologijos - filosofijos fakultete. Religiniais klausimais yra parašęs keletą knygų. 1944 m. rugpjūčio 4 d., jau sovietams Lietuvą okupavus, įšventintas vyskupu ir paskirtas Vilkaviškio vyskupo pagalbininku-ko adjutoriu. Nuo sovietų antrosios okupacijos pasitraukęs, vyskupas Vincen-

tas Padolskis po karo persikėlė į Romą, kur nuo 1951 m. vadovavo šv. Kazimiero kolegijai. Palaidotas Romoje gegužės 9 d.

Prof. dr. Kazys Pakštas širdies priepolio pakirstas staiga mirė Čikagoje rugsėjo 11 d. Su prof. dr. K. Pakšto mirtimi lietuvių tauta neteko iškilaus mokslininko, pirmaujančio geografo, kultūrininko, visuomenininko, politiko. Prieš 67 metus gimęs Užpaliuose prie Šventosios upės kranto, ankstyvose jaunystės dienose atvyko į Jungtines Amerikos Valstybes, gyvai reikšėsi Amerikos lietuvių veikloje, baigė Fordhamo universitetą. Studijas gilino Friburgo universitete Šveicarijoje, kur gavo filosofijos daktaro laipsnį. Grįžęs į Lietuvą visa širdimi įsijungė į nepriklausomos Lietuvos gyvenimą. Nuo 1925 ligi 1939 m. pofesorioavo Vytauto Didžiojo universitete Kaune. Kurį laiką skaitė paskaitas Latvijos universitete Rygoje. Plačiai žinomas geografais, keliautojas, ugingas kalbėtojas, mokslinių veikalų lietuvių, prancūzų ir anglų kalbomis autorius, ilgametis Aiteininkų Federacijos Vyr.

Lietuvoj, nes Amerikos Balso dabartinės lietuviškos programos šituo atžvilgiu yra nepatenkinamos, per daug nutolusios nuo Europos;

3. Kadangi Lietuvos suverenumo reikšėjais laisvajame pasauly yra Lietuvos atstovybės, todėl dideliai sveikintinas yra Lietuvos atstovybės personalinis sustiprinimas Vašingtone ir linkėtinas galimai sėkmingesnis Lietuvos reikalų atstovavimas Paryžiuje, viename dabartiniu metu svarbiausių Europos

III.

Išklausiusi metinės veiklos pranešimų, Europos Lietuvių Fronto Bičiulių konferencija nutarė:

1. **Išlaikyti** savo dabartinę organizacinę sandarą, siekiant užtikrinti rezistentinę veiklą tremties sąlygomis ir drauge skatinant už šios organizacijos ribų esančiuosius prisidėti prie bendrų darbų;

2. **Pritarti** LFB Tarybos paskelbtam Lietuvos Atsakymui ir ypačiai nutarimui pažymėti Lietuvos okupacijos dvidešimtmetį atitinkamu leidiniu;

3. **Sveikinti** Amerikos LF bičiulių iniciatyvą steigti rezistencijos fondą, tikintis, jog visuomenė supras jos darbų reikšmę ir juos parems;

4. **Pareikšti padėką** Vokietijos Aiteininkų Sendraugių ir Studentų valdyboms už bendradarbiavimą, pravedant šiemetinę Studijų Savaitę, o taipgi visiems bičiulių rėmėjams už jų aukas ir paramą.

Vadas. Visą amžių sielojosi Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos išlikimo klausimais. Jo paskleistas ir visada kartotas šūkis — pasukim Lietuvos kultūros laikrodį šimtu metų pirmyn — neišnyksta prigijo visų lietuvių tarpe. Visuomeninėje, kultūrinėje ir politinėje veikloje K. Pakštas nesitenkino tik praeities ir dabarties pažinimu, bet visada metė žvilgsnį į ateitį. Nuo 1939 m. apsigyveno Amerikoje ir dėstė įvairiuose universitetuose, rašė knygas, rinko statistiką, bendradarbiavo spaudoje Atvykęs į Čikagą dalyvauti Šeštame At-kų Jubiliejiniame Kongrese, bankete pasakęs ugningą kalbą, trumpai palikęs pas gimines pailsėti ir su draugais pasikalbėti, po savaitės staiga mirė širdies priepuolio ištiktas. Palaidotas Čikagos šv. Kazimiero kapinėse.

Antanas Pauliukonis, žurnalistas, Ryto ir XX Amžiaus vienas iš redaktorių, širdies liga mirė rugsėjo 19 d. Los Angeles mieste. Mirtis ištiko sulaukusį 51 m. amžiaus. Dirbdamas redakcijose pasižymėjo darbštumu ir pareiškumu. Į lietuvių kalbą yra išvertęs keletą knygų. Tremties dienas pradėjo 1944 m. Austrijoje, vėliau jas tęsė Vokietijoje. Į Jungtines Amerikos Valstybes atvyko prieš trejetą metų. Gyvendamas Los Angeles, Calif., padėjo poetui B. Brazdžioniui redaguoti **Lietuvių Dienas**. Palaidotas Worcestere, Mass..

Dr. Jonas Paplėnas, žurnalistas, kultūrininkas, visuomenininkas, politikas, Lietuvių Tautinės Sąjungos vicepirmininkas ir kitų tautinių organizacijų veikėjas širdies priepuolio palaužtas staiga mirė Čikagoje rugsėjo 12 d. Mirė sulaukęs 54 m. amžiaus. Dr. J. Paplėnas buvo nesvyruojančių principų, tolerancijos, darbo ir pareigos vyras. Išsimokslinęs, bet kuklus, dirbo daug, bet savęs nereklamavo, reikėsi politinėje veikloje, bet politinių priešių neturėjo. Nepriklausomoje Lietuvoje buvo mokytojas, vėliau studijavo ekonomiką VDU Kaune ir Vilniaus universitete, kur ir baigė ekonominių mokslų fakultetą. Tremties dienose studijas

gilino Bonnos universitete ir gavo ekonomijos daktaro laipsnį. Nepriklausomoje Lietuvoje, tremtyje ir JAV bendradarbiavo lietuvių spaudoje, Liet. Enciklopedijoje ir buvo Dirvos redakcijos narys. Palaidotas šv. Kazimiero kapinėse Čikagoje.

Kun. Feliksas Gureckas ir kun. dr. Ignas Urbonas susilaukė sidabrinio jubilėjaus — 25 metų sukakties, kaip pasišventusieji dirba Dievo ir žmonių tarnyboje.

Kun. F. Gureckas gimė 1912 m. Užpaliuose. Studijavo Vytauto Didžiojo universitete, bet 1931 m. jį palikęs, įstojo į Telšių kunigų seminariją, kurią baigė ir buvo įšventintas kunigu 1935 m. Vyskupas J. Staugaitis kun. F. Gurecką buvo paskyręs aukštesniųjų mokyklų ir vėliau karo kapeliono pareigoms. Vienu metu kun. F. Gureckas redagavo Telšiuose leidžiamą savaitraštį **Žemaičių Prietelių**. Karo audra kun. P. Gurecką atbloškė į Austriją, kur ypač daug padėjo Vienoje gyvenantiems lietuviams. Po karo gyveno ir gilino studijas Vokietijoje. Gyvendamas JAV suorganizavo didelę pagalbą Lietuvos bažnyčiom. Dabartiniu metu kun. F. Gureckas vikaruoja šv. Julijonos parapijoje Čikagoje ir ruošia filosofijos daktaratą. Sidabrinis kunigystės jubilėjus iškilmingai paminėtas gegužės 29 d. Čikagoje.

Kun. dr. Ignas Urbonas gimė Dzūkijoje 1910 m. gruodžio 5 d. Apsisprendęs kunigo pašaukimui, įstojo į Kauno kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1935 m. birželio 15 d. Pastoracinį darbą Lietuvoje dirbo Kaišiadorių vyskupijoje, ypač iškildamas kaip energingas jaunimo organizatorius. Karo audros sukuriuos atsидūręs Vokietijoje, Bonnos universitete įsigijo filosofijos daktaro laipsnį. Atvykęs į JAV kurį laiką gyveno St. Louis, Ill., vėliau persikėlė į Gary, Ind. prie Čikagos. Gyvai reiškiasi lietuvių jaunimo veikloje ir yra moksleivių ateitininkų sąjungos kape-lionas.

Kun. Viktoras Dabušis šią vasarą paminėjo 25 m. kunigystės jubilėjų. Žemaitis, kilęs iš Raseinių apskrities, VDU teologijos - filosofijos fakultetą baigė 1935 m. ir buvo įšventintas kunigu. Pradžioje vikaravo Pagiriuose ir Šiauliuose. Pastebėjus didelius organizacinius gabumus perkeltas į Kauną ir paskirtas KVC Kauno rajono reikalų vedėju. Okupacijų metais klebonas Pagiriuose. Vokieitijoje buvo Schleswigo-Holsteino srities dekanas ir tautinio delegato įgaliotinis anglų zonoje. Į JAV atvyko 1949 m. Energingas organizatorius, kruopštus administratorius. Nuo 1953 m. Ateitininkų Federacijos vyriausios valdybos generalinis sekretorius, lietuvių spaudos bendradarbis. Kun. V. Dabušį šiais metais ženklina ir kita sukaktis — gruodžio 8 d. sueina 50 m. amžiaus.

Juozas Lingis rugsėjo 8 d. Stockholme atšventė 50 m. amžiaus sukaktį. Linkuvietis, Vytauto Didžiojo universiteto Kaune auklėtinis, jau 20 metų gyvena Švedijoje. Dėstydamas li-tuanistiką Stockholmo ir Uppsalos universitetuose, bendradarbiaudamas spaudoje ir dalyvaudamas organizacijų veikloje Juozas Lingis įsigijo daug pažinčių Švedijos intelektualų, mokslininkų, politikų tarpe. 50 metų sukakties proga jubiliatą sveikino Lietuvių Bendruomenė, estų tautinė taryba, įvairios pabaltiečių organizacijos. Sveikindamas Baltų Komiteto var-du prof. Birger Nerman pabrėžė, nors Švedijoje lietuvių nedaug, bet jie visi yra liūtai. Telegramomis sveikino Stockholmo universiteto rektorius, Uppsalos universiteto pedagogų kolegija, švedų karinio laivyno administracijos viršininkas admirolas Jeur-Palmgrens, Skanseno ir Nordiska Museet direktorius prof. Goesta Berg, ministeris Warma, parlamento atstovai ir partijų vadai. Sekminga ir nepailstama veikla sukurta lininkas Juozas Lingis plačiai išgarsino Lietuvos vardą Švedijoje ir nusipelnė visų lietuvių pagarbos.

Benediktas Babrauskas liepos 1 d. sulaukė 50 m. amžiaus. Rašytojas, lie-

tuvių kalbos ir literatūros mokytojas, eilės knygų ir vadovėlių autorius ir redaktorius. Literatūrinėmis, kalbinėmis ir kultūrinėmis temomis nepriklausomos Lietuvos ir tremties žurnaluose ir dienraščiuose yra paskelbęs daugybę straipsnių. Stilištas, ugningo žodžio meistras, didelis knygos mylėtojas. Paskutiniu metu **Draugo** kultūriniam priede plačiai apžvelgė pavergtosios Lietuvos rašytojų darbus, pastangas ir vargus. Eilę metų energingai vadovavo Lietuvių Rašytojų Draugijai. Gyvena Cicero, Illinois.

Poetui **Bernardui Brazdžioniui** paskirta **Aidų** žurnalo literatūros 500 dol. premija už jo poezijos rinkinį rankraštyje **Vidudienio sodai**. Premijai skirti komisiją sudarė A. Baranauskas, P. Jurkus, K. Grigaitytė, N. Mazalaitė, L. Žitkevičius. Premija paskirta visais balsais. Komisijai buvo atsiųsta 6 rankraščiai ir 5 knygos, išleistos 1958 - 1959 metais. Bernardas Brazdžionis daugkartinis pirmųjų premijų laimėtojas Lietuvoje ir tremtyje. Tremtyje pirmoji premija paskirta už jo pirmąjį tremtyje išleistą eilėraščių rinkinį **Svetimi kalnai**, parašytą 1944 m. vargstant skurdžiam Austrijos kalnų kaimelyje Furthof. Leidinys išleistas kiek vėliau Vokietijoje, o premija įteikta Tuebingene Museum salėje. Bernardas Brazdžionis gyvena Los Angeles mieste ir redaguoja iliustruotą žurnalą **Lietuvių Dienos**.

Žurnalistas Edvardas Šulaitis ir **Onutė Ališytė** rugsėjo mėn. sukūrė lietuviškos šeimos židinį Cicero, Illinois. E. Šulaitis yra vienas iš veikliausių lietuvių spaudos bendradarbių. Nepails-tamas sporto entuziastas, sportinių leidinių autorius ir redaktorius. Lietuvių Fronto Bičiuliai ir Į Laisvę Redakcija ir Administracija siunčia geriausius linkėjimus.

Irena Mikulskytė, buvusi ilgametė Į Laisvę žurnalo administratorė, rugsėjo 24 d. Apreiškimo parapijos bažnyčioje Brooklyn, N. Y. susituokė su Algirdu Eitmanu. Į Laisvę Redakcija ir Administracija linki geriausios sek-mės.

I LAISVĖ ATSTOVYBĖS

Australijoje: N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda South, Victoria.
A. Grigaitis, 21 Brunswick St., Fitzroy, Vic.

Italijoje: Dr. Z. Ivinskis, Via Verbania 28, Interno 18, Roma

Jungtinėse Valstybėse: A. Salys, 6540 So. Artesian Ave., Chicago 29, Illinois. Telef. RE 7-6621; B. Polikaitis, 15483 Ward St., Detroit 21, Mich.; J. Ažuolaitis, 2012 N. Catalina St., Los Angeles, Calif.; A. Gaigalas, 335 Titan St., Philadelphia, Pa. Telef. HO 7-4176; V. Vaitkus, 85 Arnold St., Waterbury, Conn.; A. Sabalis, 251 Alphonse St., Rochester, N. Y.; V. Ročiūnas, 1892 Lampson Rd., Cleveland 12, Ohio.

Kanadoje: A. Bumbulis, 200 Indien Grove, Toronto, Ont.; J. Pleinys, 10 Tisdale Ave., So. Hamilton, Ont.; J. Urbonas, 34 Brimorton Dr., Scarborough, Ont. Telef. AX 3-8518; V. Barisas, 336 Clinton, Windsor, Ont.

Švedijoje: P. Duda, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

Šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern

Vokietijoje: A. Grinienė, Kristallstr. 8/1 (13b) Muenchen; V. Krištolaitis, (22b) Kaiserslautern 2, Schliessfach 323.

Prof. dr. Zenonas Ivinskis rugpiūčio 17 d. tarptautiniame istorikų kongrese Uppsaloje, Švedijoje, vokiečių kalba skaitė paskaitą tema: „Lotyniškojo ir graikiškojo prado kovos reikšmė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje“. Paskaita sukėlė gyvo susidomėjimo, ypač lenkų ir vokiečių istorikų tarpe. Kongrese dalyvavo per 100 istorijos mokslininkų ir bendradarbių. Sovietai į kongresą atsiuntė 49 atstovus, kurių tarpe buvo vienas iš Estijos ir vienas iš Latvijos, betgi nebuvo nė vieno iš Lietuvos. Sovietų atstovai prof. dr. Z. Ivinskio paskaitą išklaušė ramiai, bet diskusijose nedalyvavo.

Dr. Z. Brinkis išlaikė valstybinius medicinos gydytojo egzaminus ir gavo teisę atidaryti gydytojo kabinetą. Chirurgas, keliautojas, visuomenininkas spaudos bendradarbis. Studijavo Vokietijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje. Studijuodamas Europoje aplankė beveik visus laisvuosius Europos kraštus, lankėsi Afrikoje ir Mažonojoje Azijoje. Vartoja vokiečių, prancūzų, ispanų, anglų kalbas, o taip pat naudojami ir slavų kalbomis. Visuomeninėje veikloje reiškiasi Lietuvos Fronto eilėse ir yra I Laisvės žurnalo bendradarbis.

ATSIUSTA PAMINĖTI

Juozas Eretas—STASYS ŠALKAUSKIS, monografija apie didįjį lietuvių filosofą prof. Stasį Šalkauskį. Ateitininkijos auksinio jubilėjaus metais išleido Ateitininkų Federacija kun. Juozo A. Karaliaus lėšomis. Spaudė Tėvų Pranciškonų spaustuvė Brooklyn, N. Y., 278 psl.

Tautos Praeitis — istorijos ir gretimųjų sričių neperiodinis žurnalas, 1-as tomas, 2-a knyga, 1960 m., 332 psl. Redaguoja Česlovas Grincevičius.

Antonianum — 1960 — Tėvų Pranciškonų vedamos šv. Antano gimnazijos Kenebunkport, Maine, metraštis.

Vincas Ramonas — Miglotas rytas, apysakos, 166 psl. Išleido Lietuviškosios Knygos Klubas Čikagoje.

I Laisvę Aukojo:

Dr. Pr. Padalis \$10.00, I. Mališka, A. Pargauskas, V. Petruškevičius, J. Vidmantas, dr. P. Žemaitis po \$4.00, T. Blinstrubas, dr. A. Milius, S. Rudys po \$3.00, K. Gimžauskas, dr. Z. Prūsas po \$2.00, dr. J. Motiejūnas, B. Zvynys po \$1.00.

Mieliems žurnalo rėmėjams nuoširdžiai dėkoja